

Lekens konsekvenser

Om samspelet mellan planering, användning och
förvaltning av gröna lekmiljöer i den tätaste staden

Matilda Dahlgren

Examensarbete/Självständigt arbete 30 hp | Sveriges lantbruksuniversitet, SLU | Fakulteten för
naturresurser och jordbruksvetenskap | Landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala | Uppsala 2026

Lekens konsekvenser – Om samspelet mellan planering, användning och förvaltning av gröna lekmiljöer i den tätta staden

The Consequences of Play – On the Interaction Between Planning, Use, and Management of Green Play Environments in the Dense City

Matilda Dahlgren

Handledare: Petter Åkerblom, SLU, institutionen för stad och land
Examinator: Andrew Butler, SLU, institutionen för stad och land
Bitr. examinator: Ulla Myhr, SLU, institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp
Nivå och fördjupning: Avancerad nivå, A2E
Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E – landskapsarkitektprogrammet – Uppsala
Kurskod: EX0860
Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet – Uppsala
Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land
Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2026
Upphovsrätt: Alla bilder, kartor och illustrationer används med upphovspersonens tillstånd. Om inget annat anges tillhör bilden författaren.
Originalformat: A4
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>
Nyckelord: lekvärde, förtätning, naturlekplats, lekotop, urban lekmiljö, affordance, lekytefaktor

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landskapsarkitektur

Där blir en värdelös sak till en skatt
Där, där blir sängar till fartyg en natt och går till månen
Där finns det riken som ingen av oss tar ifrån dem
Alla är barn och de tillhör det gåtfulla folket

– Beppe Wolgers

Förord

Det finns en tydlig skillnad mellan tiden före och efter att jag började landskapsarkitektprogrammet. Även om intresset för våra omgivningar fanns redan innan, ser jag numera världen med nya ögon. Jag lägger märke till hur utemiljöer är uppbyggda, hur de känns, vad som fungerar och vad som saknas.

Genom mitt intresse för cykling har jag under de senaste åren haft möjlighet att uppleva många olika platser i Sverige, Norge och Danmark. Under sommaren 2025 blev det många mil i sadeln med min sambo, och eftersom jag samtidigt läste kursen *Stadsrum för barn och unga* började jag att notera just lekplatser ännu mer än tidigare. Jag blev förvånad över hur verkligheten såg ut – den var betydligt värre än vad jag hade trott. Oavsett om vi cyklade genom små samhällen eller större städer såg lekplatserna nästan likadana ut: färgglad lekutrustning, staket runt om och gummiasfalt. De är så kallade KFC-lekplatser – ett begrepp myntat av Helen Woolley som står för kit (lekutrustning), fence (staket) och carpet (gummimatta). På de flesta platser var växtligheten minimal eller helt frånvarande, oavsett om lekplatsen var nyanlagd eller hade funnits länge.

Att bo i Stockholm har också gett mig nya ögon på stadsplanering. Nya stadsdelar och kvarter växer ständigt fram, och mellan husen blir varje yta noggrant avvägd. Lekplatser blir ofta små, hårdgjorda och standardiserade. Jag har svårt att acceptera att det verkar vara barnens ytor som prioriteras bort när staden växer – barnen som är vår framtid, och de som kommer leva längst med de beslut som tas och projekt som genomförs idag.

Detta blev startpunkten för mitt examensarbete. Jag vill undersöka konsekvenser kopplat till utveckling av barns gröna lekmiljöer i den täta staden. När barnen får tillgång till vegetationsrika miljöer blir konsekvensen att leken växer i både omfattning och uttryck, men marken och växterna utsätts samtidigt för stort slitage. Och när plats för lek saknas blir konsekvensen en negativ påverkan på barnens möjlighet till rörelse, kreativitet och gemenskap. Frågan är inte om vi har råd att ge barnen gröna lekmiljöer, utan om vi har råd att låta bli.

Matilda Dahlgren, Uppsala i januari 2026

Tack

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare, Petter Åkerblom, för vägledning, stöd och engagemang under arbetets gång. Tack till kurskamraterna och handledarna i handledningsgruppen för värdefulla insikter och konstruktiva diskussioner. Ett särskilt tack riktas till er som ställde upp på mina intervjuer – utan er medverkan hade detta arbete inte varit möjligt. Tack till min familj.

Sammandrag

I takt med att städer förtätas minskar både tillgången till och kvaliteten på barns utemiljöer för lek. Samtidigt ställs ökade krav på att lekmiljöer i täta stadsdelar ska rymma många funktioner på begränsade ytor. I denna kontext får vegetation ofta en underordnad roll i utformningen av lekplatser, trots omfattande forskning som visar dess betydelse för barns lek, hälsa, motoriska utveckling och möjligheter till återhämtning. Detta examensarbete undersöker vilken roll vegetation har i urbana lekmiljöer, med fokus på hur vegetation bidrar till lekvärden och rumsliga kvaliteter, hur den påverkas av högt slitage samt hur samspelet mellan planering, användning och förvaltning formar vegetationens långsiktiga förutsättningar.

Arbetet genomförs som en kvalitativ studie som kombinerar litteraturgenomgång, platsstudier och semistrukturerade intervjuer med kommunala tjänstepersoner verksamma inom planering, gestaltning och förvaltning. Fyra lekmiljöer i täta stadsdelar i Stockholm studeras för att belysa hur vegetationens omfattning, struktur och placering påverkar barns användning av platsen över tid. Analysen tar sin teoretiska utgångspunkt i affordance-teori samt tidigare forskning om naturlek, slitage, robusthet och förvaltning av gröna miljöer i urbana sammanhang.

Resultaten visar att vegetationsrika delar av lekmiljöerna ofta är attraktiva och intensivt använda, där barn ges möjligheter till fantasilek, utforskande, rörelse och avskildhet. Vegetationen fungerar som ett rumsligt och materiellt stöd för lek, snarare än som enbart ett visuellt inslag. Samtidigt framträder dessa miljöer som särskilt sårbara när användningstrycket är högt och utrymmet begränsat. Slitageskador, kompakterad jord och förlorade lekvärden uppstår snabbt när vegetationens volym, sammanhang och växtbäddarnas dimensionering inte är anpassade till den faktiska användningen.

Studien identifierar ett återkommande glapp mellan tidiga planeringsambitioner om gröna, naturpräglade lekmiljöer och de rumsliga, tekniska och organisatoriska förutsättningar som krävs för att vegetation ska fungera långsiktigt. Icke-bindande riktlinjer, små och fragmenterade planteringsytor samt bristande samordning mellan planering, gestaltning och förvaltning bidrar till att vegetationens lek- och naturvärden gradvis försvagas över tid.

Examensarbetet drar slutsatsen att vegetation i urbana lekmiljöer behöver ges större rumslig generositet, integreras med förväntade användningsmönster och stödjas av skötselstrategier anpassade för högt slitage. För att skapa hållbara och lekbara gröna miljöer i täta stadsdelar krävs en starkare koppling mellan tidiga planeringsskeden, gestaltning och långsiktig förvaltning.

Abstract

Urban densification has profoundly changed how children's outdoor play takes place, particularly in inner-city environments where space is limited and multifunctionality is prioritised. In these contexts, vegetation is often marginalised in the design of playgrounds, treated as an aesthetic feature rather than as an active component of play, despite well-established evidence of its importance for children's physical, cognitive and emotional development. This thesis explores the role of vegetation in urban play environments, focusing on its contribution to play qualities, its vulnerability under intensive use, and the institutional and spatial conditions that shape its long-term viability.

The study adopts a qualitative approach, combining a review of relevant literature with site analyses and semi-structured interviews with municipal practitioners involved in planning, design and management. Through detailed observations of urban play environments in dense districts of Stockholm, the research examines how different spatial configurations, planting strategies and maintenance regimes influence children's interactions with vegetated spaces over time. The analytical framework draws on affordance theory and research on nature-based play and the durability of green structures in high-use environments.

The results show that vegetated areas are attractive and frequently used parts of playgrounds, offering opportunities for imaginative play, exploration and retreat. At the same time, these areas are particularly sensitive to intensive use, evident in soil compaction, vegetation decline and a gradual loss of spatial and play-related qualities when space is limited and use pressure is high.

The study reveals a recurring mismatch between early planning ambitions for green and nature-oriented play environments and the spatial, technical and organisational conditions required to support vegetation over time. Non-binding guidelines, small planting areas and fragmented responsibility between planning and management contribute to this gap.

The thesis concludes that for vegetation to function as a durable and meaningful component of urban play environments, it must be given more generous spatial allocation, integrated with anticipated patterns of use, and supported by management strategies adapted to high levels of wear. Strengthening the connection between early planning stages, design and long-term management is essential for creating resilient, playable and vegetation-rich environments in dense urban areas.

Innehållsförteckning

1. Inledning	9
1.1 Syfte och mål	10
1.2 Frågeställningar	11
1.3 Avgränsningar	11
1.4 Begrepp och definitioner	11
2. Metod	13
2.1 Litteraturgenomgång	13
2.2 Semistrukturerade intervjuer	13
2.3 Platsstudier	16
2.4 Användning av AI i arbetet	18
3. Barns lek och plats i staden – en litteraturgenomgång	19
3.1 Lekmiljöer i staden – idéer, ideal och strukturer över tid	19
3.2 Vegetation, mikroklimat och förutsättningar för höga lekvärden	23
3.3 Lek i naturpräglade miljöer	24
3.4 Från lekplats till leklandskap med lekotoper	27
3.5 Upplevd trygghet och cues to care	30
3.6 Att bädda för lekbar vegetation	30
4. Grön lekmiljö i praktiken – ramverk och intervjuer	33
4.1 Lagar, styrdokument, riktlinjer och rekommendationer i praktiken	33
4.2 Roller och ansvar i arbetet med lekmiljöer	35
4.3 Synen på grön lekmiljö	35
4.4 Det tidiga skedet i planeringsprocessen	36
4.5 Lekens påverkan på vegetation	41
4.6 Gestaltningens möjligheter och begränsningar	42
4.7 Förvaltningens roll i bevarandet av växtlighet	46
4.8 Allmänhetens uppfattning	49
4.9 Sammanfattning av intervjumaterialet	50
5. Platsstudier – exempel från Stockholm	52
5.1 Övergripande förutsättningar för lekmiljöer i Stockholm	52
5.2 Platsstudie: Anders Franzéns park	56
5.3 Platsstudie: Blomsterdalens lekplats	65
5.4 Platsstudie: Norra stationsparkens västra lekplats	75
5.5 Platsstudie: Hälsingehöjdens lekplats	84
5.6 Lekytefaktor för de studerade platserna	93
6. Syntes – när resultaten möts	96
6.1 Visionen om lekotopen möter den täta stadens begränsningar	96
6.2 Grön ambition utan lekvärde	96
6.3 Lekens konsekvenser och vegetationens begränsningar	97
6.4 Reaktiv förvaltning	97
6.5 Det sociala filtret som hinder för lekens natur	97
7. Diskussion	99
7.1 Resultatdiskussion	99
7.2 Metoddiskussion	101
7.3 Vidare forskning	103
7.4 Slutsatser	103
Källförteckning	105

1. Inledning

Barn och ungas rörelsefrihet har minskat kraftigt under de senaste årtiondena (Boverket 2015b). Medan barn på 1980-talet i stor utsträckning kunde röra sig fritt mellan hem, skola och fritidsaktiviteter, visar senare studier en tydlig nedgång i den självständiga rörligheten (Boverket 2015b). År 2012 fick mindre än hälften av barnen själva gå eller cykla till sina aktiviteter (Trafikverket 2012). Förklaringar som ofta lyfts fram är ökande biltrafik, brist på säkra gång- och cykelvägar samt föräldrars oro för barns säkerhet (Boverket 2015b).

Samtidigt som barns rörelsefrihet minskat har stadsutvecklingen gått i en riktning som ytterligare begränsar deras handlingsutrymme. Många städer förtätas, och nybyggda områden präglas ofta av hög exploatering. Ständigt förtätade städer påverkar barns tillgång till kvalitativa utemiljöer för lek (Weiber Post 2025; Boverket 2015b; Beckman 2018). Urbaniseringen innebär ett ökat tryck på stadens grönytor, vilket successivt leder till minskade friytor för barn (Weiber Post 2025). Detta blir särskilt tydligt i utvecklingen av förskole- och skolgårdar, där ytorna har krympt över tid (Weiber Post 2025; SCB 2022). Förtätning i redan tätbebyggda områden leder dessutom till att informella och oplanerade lekmiljöer försvinner, såsom mindre naturpartier som barn tidigare kunnat ta i anspråk på egen hand (Beckman 2018). Lekmiljöer på nya bostadsgårdar ges ofta låg prioritet, ibland till förmån för bilparkering eller på grund av att lek uppfattas som en störning (Beckman 2018).

I takt med att marken blir mer eftertraktad för bebyggelse konkurrerar barns behov av utrymme med andra urbana intressen (Boverket 2016). Samtidigt som en tätare stad ofta lyfts fram som ett miljömässigt hållbart ideal – där fler kan gå, cykla och resa kollektivt – innebär förtätningen också att grönytor försvinner. Det minskar både möjligheten till rekreation och stadens naturliga förmåga att reglera klimatet (Boverket 2016). När grönytor i staden försvinner minskar även den lekbara stadsgrönskan, vilket innebär att barn i allt högre grad förlorar tillgång till de unika upplevelser som natur och vegetation erbjuder (Jungmark 2021).

I denna kontext har förskolegårdar och skolgårdar fått en alltmer central roll i barns vardagsliv och de utgör de utemiljöerna barn vistas i dagligen (Boverket 2015b). Barn som har tillgång till en egen skolgård är mer aktiva och använder sin fantasi i högre grad än barn som behöver ta sig till en park för att leka (Nordström 2014 se Boverket 2015b). Verkligheten är däremot att inte alla barn har tillgång till en egen gård under de timmar de spenderar i förskola eller skola. I områden med hög exploatering går trenden mot större skolenheter för både förskola och skola, och det finns en stor utmaning i att avsätta och bibehålla friytor som är tillräckligt stora. Många förskolor och skolor har så kallade utsläppsgårdar som är en typ av mindre inhägnad yta, och förlitar sig på närliggande parker för att ge barnen den friyta de behöver och för att få kontakt med naturen (Boverket 2015b).

När allmänna platser nyttjas av många verksamheter blir trycket på ytorna högt. För att stå emot slitage från ett stort antal besökare väljs ofta prefabricerad utrustning och konstgjorda material, vilket leder till miljöer som blir tåliga – men mindre stimulerande ur ett lekperspektiv (Jungmark 2021). Fokus ligger ofta på den motoriska leken – att balansera, klättra, gunga och snurra, med en relativt låg svårighetsgrad som passar bäst för yngre barn. Möjligheter till kreativ och utforskande lek begränsas därmed, inte minst på grund av avsaknad av löst material och naturinslag (Beckman et al. 2022).

Den beskrivna utvecklingen sker trots ett lagstadgat ansvar att tillgodose barns behov av utemiljöer för lek och utevistelse. Sedan år 2020 är FN:s konvention om barnets rättigheter svensk lag (SFS 2018:1197), vilket bland annat innebär att barnets bästa ska beaktas i alla beslut som rör barn. Inom fysisk planering innebär detta bland annat att barns rätt till lek, vila och utveckling ska tillvaratas även i täta stadsmiljöer. Plan- och bygglagen (2010:900) anger att planläggning ska ta hänsyn till behovet av platser för lek och utevistelse samt att tillräcklig samt lämplig friyta ska säkerställas vid bostäder, förskolor och skolor. I praktiken reduceras dock friytor ofta till en kvantitativ fråga, där lagens krav uppfylls formellt medan kvaliteten begränsas av slitage, standardiserade lösningar och brist på vegetation.

I gröna lekmiljöer med naturinslag blir samspelet mellan lek och vegetation särskilt tydligt. Lek bidrar till barns utveckling och välbefinnande, men är samtidigt en kraft som formar platsen genom slitage och omformning. Vegetation och naturmaterial kan höja lekvärdet genom att erbjuda variation, oförutsägbarhet och möjligheter till fantasi (Mårtensson 2009), men ställer krav på att vuxna accepterar denna oförutsägbarhet och konsekvenser i form av exempelvis smutsiga kläder (Chawla 2007). Planering och förvaltning av dessa miljöer präglas dessutom av olika perspektiv på ordning. Lek som involverar lösa och föränderliga material leder ofta till att barn blir smutsiga och att miljön tillfälligt upplevs som rörig. Sådana uttryck kan stå i kontrast till vuxnas föreställningar om ordning och estetik i det offentliga rummet, där prydlighet ofta värderas högt (Beckman 2018). Samtidigt visar erfarenhet att välordnade och hårt kontrollerade miljöer sällan erbjuder samma möjligheter till utforskande och utvecklande lek (ibid.).

Stockholms stad (2018) har som ambition att växa genom förtätning av stadsmiljön i samtliga delar av staden, vilket kan innebära att barns utrymme i staden minskar ännu mer. Som miljöpsykologen Fredrika Mårtensson (2009:164) uttrycker sig: "Ibland verkar det som om naturkontakten tas så för given att man glömmer att planera för den". Mot denna bakgrund väcks frågan hur lekmiljöer som både tål och tillåter lek kan planeras i den täta staden, som en del av en mer hållbar framtid. Frågan är inte om vi har råd att ge barnen gröna lekmiljöer, utan om vi har råd att låta bli.

1.1 Syfte och mål

Syftet med examensarbetet är att undersöka vilken roll vegetation har för lekvärden i lekmiljöer i täta stadsdelar, samt att belysa hur samspelet mellan planering, användning och förvaltning påverkar vegetationens utrymme och möjligheter att etableras, utvecklas och fungera långsiktigt under högt slitage. Arbetet tar sin utgångspunkt i att vegetation ofta ges en underordnad roll i utformningen av urbana lekmiljöer, trots dess dokumenterade betydelse för barns lek, hälsa och utveckling.

Syftet är vidare att analysera hur vegetationsrika lekmiljöer påverkas av högt slitage, samt att undersöka vilka faktorer som bidrar till att vissa miljöer behåller sina lek- och naturvärden över tid, medan andra snabbt förlorar dem. Genom detta avser arbetet att skapa en fördjupad förståelse för de förutsättningar som krävs för att vegetation ska fungera som en långsiktigt hållbar och integrerad del av lekmiljöer i den täta staden.

1.2 Frågeställningar

- Vilka lekvärden bidrar vegetation med i lekmiljöer i tätastadsdelar?
- Hur påverkar samspelet mellan planering, användning och förvaltning möjligheten till robust och välmående vegetation i lekmiljöer i tätastadsdelar?

1.3 Avgränsningar

För att besvara frågeställningarna bygger arbetet på en kombination av teori, platsstudier och intervjuer. I platsstudierna och intervjuerna avgränsas arbetet geografiskt och organisatoriskt till Stockholms stad, med fokus på lekmiljöer belägna i tätastadsdelar där markanvändningen är konkurrensutsatt och utrymmet för gröna ytor är begränsat. Arbetet omfattar inte hela den urbana grönstrukturen, utan fokuserar på lekplatsen som en särskild typ av offentlig utemiljö som är iordningställd för barns behov av lek och utveckling.

1.4 Begrepp och definitioner

affordances	Term myntad av Gibson (1966) som handlar om de möjligheter till handling som en miljö eller ett objekt erbjuder en individ baserat på dess egenskaper och individens förmågor. Inom ämnet lekmiljöer avser affordances hur olika element kan klättras på, balanseras på, gömmas bakom eller på andra sätt användas i lek beroende på barnets förmågor.
barnperspektiv	Hur vuxna ser på barn och på barndomens villkor. Detta påverkas av egna barndomsminnen, erfarenheter av barn i ens närhet, personliga värderingar och yrkesmässig kunskap. Även samhällets syn på barn, som ofta formas av kultur, tradition, lagstiftning och normer, bidrar till hur vuxna förstår och tolkar barns behov och rättigheter. Det är inte synonymt med barnets perspektiv som kräver att barnet själv ges möjlighet att uttrycka sig (Barnombudsmannen u.å.).
grön lekmiljö	Definieras i detta arbete som en avgränsad och iordningställd plats avsedd för lek där vegetation utgör en central del av gestaltningen och lekvärdet. En grön lekmiljö kännetecknas av att växtligheten inte enbart fungerar som inramning eller prydnad, utan bidrar aktivt till rumslighet, mikroklimat, naturkontakt och material för leken.
lekvärde	Förmågan hos en miljö att möjliggöra och stimulera många olika former av lek. Ett högt lekvärde innebär att platsen i hög grad stödjer variation och främjar barns fysiska, kognitiva och sociala utveckling. Ett lågt lekvärde innebär däremot att miljön begränsar barns handlingsutrymme och fantasi, exempelvis genom enformigt underlag, brist på naturinslag eller starkt styrda redskap. Denna definition stöds av Beckman (2018), Beckman et al. (2022) och Woolley (2007).

lekmiljö	En plats lämplig för barn att leka på, oavsett om den är planerad (till exempel lekplatser) eller spontan (till exempel skogsdungar, parker eller gator).
lekplats	En avgränsad och iordningställd plats avsedd för lek som ofta är koncentrerad till prefabricerad lekutrustning.
lekotop	En naturbaserad lekmiljö där lekvärden och naturvärden samspelar (Mårtensson et al. 2022; Beckman et al. 2022; Boverket 2022).
naturinslag	Begreppet naturinslag används i arbetet för att omfatta andra naturelement än vegetation såsom stenar, stockar, jord och sand.

2. Metod

Arbetet är en kvalitativ studie som kombinerar litteraturgenomgång, platsstudier och intervjuer. Syftet med denna metodkombination är att belysa frågan om gröna lekmiljöer ur ett teoretiskt, rumsligt och organisatoriskt perspektiv. Metoden inspireras av Creswell (2013) och hans principer för kvalitativ forskning där information samlas in genom flera källor och analyseras tematiskt för att skapa en fördjupad förståelse. Litteraturgenomgången etablerar den teoretiska referensramen och belyser i huvudsak den första frågeställningen, medan platsstudier och intervjuer framför allt används för att undersöka den andra.

Kapitlet inleds med en beskrivning av litteraturgenomgången i avsnitt 2.1, vilken utgör basen för arbetets teoretiska ramverk. Därefter följer en redogörelse för de semistrukturerade intervjuerna i avsnitt 2.2, där urvalet av respondenter samt den tematiske sammanställningen av materialet presenteras. I avsnitt 2.3 beskrivs platsstudierna, inklusive urvalskriterier och metod för fältobservationer. Kapitlet avslutas med ett avsnitt om hur AI-verktyg har använts som stöd i arbetsprocessen i avsnitt 2.5.

2.1 Litteraturgenomgång

En litteraturgenomgång genomfördes för att ta fram ett kunskapsunderlag som belyser vegetationens roll för barns lek och hälsa samt hur förtätning, planering och förvaltning av stadens ytor påverkar förutsättningarna för gröna lekmiljöer. Litteraturgenomgången har en kvalitativ och narrativ karaktär, vilket enligt Popay et al. (2006) innebär att urvalet av källor gjorts subjektivt utifrån relevans snarare än en systematisk modell.

Sökningar genomfördes i databaser som Scopus, Web of Science, ScienceDirect, SLUpub och Primo, samt genom riktade sökningar via Google för publikationer och texter från exempelvis Boverket, Movium, Stockholms stad och SCB. Exempel på sökord som användes är *barns utemiljö*, *lekmiljöer*, *barns rörelsefrihet*, *barnperspektiv i planering*, *naturlek*, *children's outdoor environments* samt kombinationer såsom *children AND urban densification*, *play environments AND green spaces*. Urvalet har baserats på relevans för arbetets syfte och frågeställningar snarare än en fullständig täckning av ämnet. Urvalet omfattar vetenskapliga artiklar, myndighetsrapporter, handböcker, artiklar och vägledande skrifter, vilket möjliggör en tvärdisciplinär förståelse. Resultatet utgör arbetets teoretiska referensram och användes även som grund i platsstudier och intervjuer.

2.2 Semistrukturerade intervjuer

För att fördjupa förståelsen för organisatoriska och praktiska förutsättningar kompletterades platsstudierna med semistrukturerade intervjuer. Metoden är lämplig för att fånga både gemensamma teman och individuella perspektiv samt möjliggör uppföljning av resonemang (Kvale & Brinkmann 2014). Syftet var att kalibrera och bredda de iakttagelser som gjorts på plats genom att ta del av hur yrkesverksamma inom planering, gestaltning och förvaltning beskriver sitt arbete, sina utmaningar och erfarenheter kring gröna lekmiljöer.

Alla intervjuer genomfördes enligt SLU:s riktlinjer för hantering av personuppgifter enligt GDPR. Deltagarna har informerats om syftet med studien, hur deras uppgifter hanteras samt att medverkan är

frivillig. Respondenterna har signerat en blankett som tillhandahållits av SLU för godkännande av deltagande och hantering av personuppgifter.

2.2.1 Urval av respondenter

Personer med erfarenhet av arbete inom Stockholms stad valdes. Stockholms stad gestaltar och projekterar ofta den egna allmänna platsmarken. Även när konsulter gestaltar och projekterar är Stockholms stad oftast beställare och har stor inverkan på platsens utformning.

Personerna valdes utifrån erfarenhet kring olika skeden, från planering till gestaltning och förvaltning. Eftersom det visade sig svårt att få tag i personer direkt knutna till platserna från platsstudierna genomfördes intervjuerna i stället med yrkesverksamma med generell erfarenhet av planering och förvaltning av lekmiljöer i staden.

Totalt deltog sex personer i studien, varav tre landskapsarkitekter och tre parkingenjörer med erfarenhet av arbete med lekplatser på allmän platsmark. Minst två respondenter bidrog med erfarenheter från varje skede i processen: planering, gestaltning och förvaltning. Studien har inte efterfrågat någon specifik könsfördelning, eftersom det inte är centralt för studiens syfte eller resultat.

- Parkingenjör A på Hägersten-Älvsjö stadsdelsförvaltning. Intervjun genomfördes på Zoom 14 november, med huvudsakligt fokus på förvaltning.
- Landskapsarkitekt A på exploateringskontoret, enheten för landskap norr. Intervjun genomfördes på Zoom 17 november, med huvudsakligt fokus på planering samt delvis gestaltning.
- Parkingenjör B på Norra innerstadens stadsdelsförvaltning. Intervjun genomfördes på Zoom 19 november, med huvudsakligt fokus på förvaltning.
- Landskapsarkitekt B på Norra innerstadens stadsdelsförvaltning, Avdelningen för stadsutveckling Kungsholmen och Norra innerstaden. Intervjun genomfördes på Zoom 20 november, med huvudsakligt fokus på gestaltning.
- Parkingenjör C på Kungsholmens stadsdelsförvaltning. Intervjun genomfördes på Stockholms stads kontor 21 november, med huvudsakligt fokus på förvaltning.
- Landskapsarkitekt C på exploateringskontoret, enheten för landskap norr. Intervjun genomfördes på Stockholms stads kontor 24 november, med huvudsakligt fokus på planering och gestaltning.

2.2.2 Genomförande av intervjuer

Respondenterna valdes genom ett målinriktat urval efter rekommendation från en kontakt vid Stockholms stad. De kontaktades via mejl med information om studiens syfte och förfrågan om deltagande. De erbjöds att välja mellan fysiskt möte eller digitalt via Zoom. Genom att låta deltagarna styra formatet skapades en trygg och ostörd miljö, vilket enligt Kvale och Brinkmann (2014) främjar öppna och nyanserade svar. Då flera respondenter arbetade hemifrån genomfördes majoriteten av intervjuerna via Zoom, medan två ägde rum på plats vid Stockholms stads kontor.

Efter önskemål skickades intervjufrågorna i förväg till vissa deltagare, medan övriga svarade utan förberedelse. Denna variation möjliggjorde insamling av både reflekterande och spontana resonemang, vilket enligt Kvale och Brinkmann (2014) kan berika materialet i semistrukturerade intervjuer.

Intervjuerna genomfördes semistrukturerat med stöd av en intervjuguide som fungerade som ett tematiskt ramverk men tillät flexibilitet i samtalet, vilket enligt Kvale och Brinkmann (2014) är centralt i semistrukturerade intervjuer. Utöver kärnfrågorna användes riktade frågor kopplade till personens huvudsakliga arbetsområde. I de fall respondenter verkat i flera skeden, exempelvis både planering och gestaltning, kombinerades frågor för att fånga upp rollernas samspel redan på individnivå. Frågorna fungerade som utgångspunkt för samtal som rörde sig kring de valda temana, men tilläts även utvecklas fritt. Under intervjuerna ställdes spontana följdfrågor från båda håll, vilket bidrog till att fördjupa materialet.

De kärnfrågor som användes som stöd i samtliga intervjuer var:

- Vilken yrkesroll har du och hur kommer du i kontakt med lekmiljöer i ditt arbete?
- Vad betyder *grön lek miljö* för dig?
- Vad tycker du är en bra lek miljö i tät stadsmiljö?
- Hur upplever du samarbetet mellan planering, gestaltning och förvaltning kring lek miljöer?
- Finns det något du vill tillägga?

Vid erfarenhet av planeringsskeden undersöktes hur barns behov synliggörs i planeringsprocesser, vilka riktlinjer som styr, hur avsteg hanteras samt vilka aktörer som i praktiken har störst inflytande över resultatet. Följande frågor användes som stöd:

- Hur syns barns behov av lek i de planeringsprocesser du deltar i?
- Vilka lagar, riktlinjer eller rekommendationer som berör lek miljöer stöter du på i ditt arbete?
- När riktlinjer eller rekommendationer inte går att uppfylla, hur går resonemanget kring avsteg?
- Vilka aktörer upplever du har störst reellt inflytande på hur barns utemiljöer blir i slutändan?

Vid erfarenhet av gestaltning undersöktes erfarenheter kring etablering och långsiktigt fungerande växtlighet under högt slitage, metoder för att lyckas med etablering, påverkan av drift och säkerhetskrav, exempel på vad som fungerat bra eller mindre bra samt hur dialogen med förvaltning efter överlämning fungerar. Följande frågor användes som stöd:

- Vilka är de största utmaningarna med att få växter att etableras och fungera långsiktigt när besöksstrycket förväntas bli högt?
- Använder du/ni några särskilda principer eller metoder i gestaltningen för att lyckas med etableringen?
- Hur påverkar drift, skötsel och säkerhetskrav dina val kring vegetation i gestaltningen?
- Har du exempel på lek miljöer med högt besöksstryck där växtlighet fungerar särskilt bra eller mindre bra?
- Finns det en dialog med förvaltare/driften under projektet och följs platsen upp efteråt?

Vid erfarenhet av förvaltning/drift undersöktes hur gröna inslag fungerar i drift, vanliga åtgärdsbehov, återkommande problem och välfungerande lösningar, samt hur dialogen fungerar mellan drift och gestaltare. Följande frågor användes som stöd:

- Hur fungerar de gröna inslagen i drift när det gäller skötsel, slitage och säkerhet?
- Vilka typer av åtgärder behövs oftast i lekmiljöer i täta stadsdelar?
- Har du exempel där utformningen har fungerat särskilt bra eller mindre bra ur ett förvaltningsperspektiv?
- Finns det specifika växter, material eller gröna lösningar som återkommer trots att de fungerar dåligt? Finns det exempel som oftast fungerar väl?
- Finns en dialog mellan driftpersonal och de som utformat platsen, och hur fungerar den i så fall?
- Vad skulle underlätta ditt/ert arbete med att bevara grönska i lekmiljöer?

2.2.3 Tematisk sammanställning

Intervjumaterialet transkriberades löpande och sorterades preliminärt efter centrala teman. Efter genomförda intervjuer gjordes en samlad tematisk analys för att identifiera återkommande problem och möjligheter inom planering, gestaltning och förvaltning. Särskilt fokus lades på hur samspelet mellan dessa skeden påverkar utvecklingen av gröna lekmiljöer.

Efter att litteraturstudien, platsstudierna och intervjuerna slutförts sammanställdes materialet i en syntes för att skapa en helhetsbild av de faktorer som påverkar gröna lekmiljöer i tät stad. Genom att jämföra intervjuernas teman med observationer från platserna, och sätta dessa i relation till litteraturen, kunde teoretiska ideal, praktiska erfarenheter och fysiska förhållanden belysas integrerat.

2.3 Platsstudier

Platsstudier genomfördes för att fördjupa förståelsen för hur vegetation och naturinslag tar form och fungerar i befintliga urbana lekmiljöer. Genom att studera konkreta platser möjliggörs analys av hur gestaltningsidéer, rumsliga strukturer och vegetation fungerar i praktiken, samt hur dessa bidrar till eller begränsar leken.

Platsstudierna utgick från en inledande analys av lekmiljöernas rumsliga och funktionella kvaliteter och brister ur ett lekperspektiv som därefter kopplades till ett resonemang om varför platserna fungerar olika väl, exempelvis i relation till förutsättningar i området, skötsel, slitage och rumslighet. På så sätt användes platsstudierna både som ett beskrivande och ett analytiskt verktyg.

Platsstudierna bygger på tolkande observationer genomförda av mig som landskapsarkitektstudent, vilket innebär att iakttagelserna påverkas av mina kunskaper och erfarenheter.

Ambitionen var inte att analysera lekmiljöerna som helhet, utan att genom dem skapa förståelse för samspelet mellan utformning, användning och förvaltning, och hur detta påverkar både lekvärden och vegetationens långsiktiga förutsättningar.

2.3.1 Urval av platser

Urvalet av platser hade en strategisk och explorativ karaktär och baserades på personlig kännedom, kartstudier samt rekommendationer från yrkesverksamma inom Stockholms stad. Syftet var att belysa olika uttryck för det studerade samspelet, snarare än att uppnå representativitet för stadens lekmiljöer i stort. För att uppnå variation valdes platser med olika ålder och planeringskontext, belägna i nybyggda kvarter, äldre stadsdelar samt förtätade miljöer.

Följande kriterier tillämpades vid urvalet av platser:

- Platsen skulle vara belägen i Stockholms stad.
- Platsen skulle av Stockholms stad klassificeras som lekplats, inte parklek som är en plats med regelbunden bemanning. Med lekplats avses en avgränsad och iordningställd plats avsedd för lek.
- Platsen skulle vara belägen i en tät stadsdel med byggnadshöjder över fem våningar.

2.3.2 Genomförande av platsstudier

Platserna observerades och analyserades på plats med fokus på rumslig struktur, vegetation och karaktär samt lekens påverkan på platsen. Observationerna dokumenterades genom röstinspelningar, som transkriberades och rensades i efterhand, samt genom foton tagna på platsen. Detta material kompletterades med en kort skrivbordsstudie för att ta fram grundläggande fakta om platserna såsom byggår, aktuell förvaltning och kontext.

Som ett komplement till den kvalitativa analysen användes beräkningsverktyget Lekytefaktor (LYF), framtaget av Landskapslaget på uppdrag av utbildningsförvaltningen, förskoleförvaltningen och SISAB i samarbete med representanter från Stockholms stad (2025b). LYF är ett verktyg som används för att säkerställa goda lekvärden på förskole- och skolgårdar. I detta arbete användes LYF som ett stöd för analysen, dels för att strukturera iakttagelserna, dels för att se hur aspekter som rör vegetation påverkar poängsättning i verktyget. Genom att använda ett nytt och i praktiken ännu obeprövat verktyg, avsett för bedömning av förskole- och skolgårdar, prövades LYF:s tillämpbarhet i en annan kontext än den för vilken verktyget ursprungligen utvecklats. Detta möjliggjorde även en reflektion kring hur ett strukturerat bedömningsramverk påverkar förståelsen av samspelet mellan planeringens intentioner och lekmiljöns faktiska rumsliga och lekrelaterade kvaliteter. En mer detaljerad redogörelse för verktyget bakgrund och en översikt över dess uppbyggnad presenteras i avsnitt 5.1.3. Platserna bedömdes översiktligt utifrån LYF:s samtliga delar, men utvalda delar av LYF fick större fokus i relation till studiens frågeställningar. Fokus lades på punkt 5, 6, 8 och 9, som rör aspekter av vegetation, rumsliga kvaliteter samt förutsättningar för pedagogik och varierad lek.

Ingen systematisk artinventering genomfördes för platsstudierna. Bedömningar av vegetation gjordes i stället genom en övergripande uppskattning på plats. Även bedömningen av huruvida platsen har minst tio inhemska arter gjordes som en rimlighetsbedömning utifrån platsens karaktär samt vegetationens omfattning och variation, det vill säga en uppskattning av om det framstod som sannolikt att minst tio arter kunde förekomma på platsen.

Underlagen är utformade för förskole- och skolgårdar och innehåller obligatoriska punkter kopplade till verksamhetsdrift (exempelvis materialförvaring, eluttag och vattenutkastare). I de studerade lekmiljöerna som är offentliga lekmiljöer saknas dessa, vilket påverkar både totalpoäng och formell godkänd-status. Resultaten ska därför läsas som en jämförande indikator på rumsliga och lekrelaterade kvaliteter snarare än som en fullständig prövning mot samtliga verksamhetskrav i verktyget.

2.4 Användning av AI i arbetet

Under arbetets gång har artificiell intelligens (AI) använts genom verktyget ChatGPT som stöd i läs- och skrivprocessen. AI har använts för översättningar av engelskspråkiga källor, vilket har underlättat den initiala läsningen och möjliggjort en första bedömning av källan. Översättningarna har därefter kontrollerats mot originaltexterna för att säkerställa att inga nyanser eller facktermer gått förlorade. Verktyget har även fungerat som stöd för att förbättra språk, struktur och läsbarhet i texten. Inga genererade textstycken har använts direkt i det färdiga arbetet, utan har fungerat som inspiration och stöd i det egna skrivandet.

Verktyget har dessutom använts i ett tidigt skede av resultatet för att ta fram ett initialt förslag på teman i intervjuerna. Detta gjordes för att effektivisera den första överblicken. De föreslagna temana utvärderades kritiskt genom en manuell genomgång av källmaterialet, och de slutgiltiga teman som presenteras i arbetet är resultatet av denna manuella analys.

Verktyget har inte använts för arbetets diskussion och slutsatser. Däremot har samtliga delar av arbetet korrekturlästs med hjälp av verktyget. De språkliga förslag och rättningar som genererades granskades och justerades manuellt för att säkerställa att textens innebörd förblev korrekt.

3. Barns lek och plats i staden – en litteraturgenomgång

Kapitlet ger en tematiskt strukturerad litteraturgenomgång om barns lek och plats i staden. Kapitlet inleds med en historisk analys av den urbana lekmiljöns utveckling i avsnitt 3.1. Därefter sammanfattas aktuell forskning om sambandet mellan barns hälsa och fysiska lekmiljöer i avsnitt 3.2. Vidare undersöks vegetationens betydelse i avsnitt 3.3 och det landskapsarkitektoniska begreppet lekotoper i avsnitt 3.4. Avslutningsvis behandlas teoretiska perspektiv på upplevd trygghet i avsnitt 3.5 samt förutsättningar för att etablera robust vegetation i miljöer med högt slitage i avsnitt 3.6. Dessa delar utgör tillsammans arbetets teoretiska referensram.

3.1 Lekmiljöer i staden – idéer, ideal och strukturer över tid

Den urbana lekmiljön har vuxit fram i nära relation till stadens utveckling och speglar förändrade synsätt på barndom, hälsa och det offentliga rummets användning. Ett historiskt perspektiv bidrar till att tydliggöra hur dagens lekmiljöer är resultatet av långsiktiga planerings- och samhällsprocesser.

3.1.1 Tidiga idéer om lek i staden

Catharina Nolin (2016), professor i konstvetenskap vid Stockholms universitet, belyser i boken *Plats för lek – svenska lekplatser förr och nu* hur idéer om ordnade lekplatser växte fram i Sverige under mitten av 1800-talet som en urban respons på trångboddhet och osunda stadsmiljöer. Vidare visar Nolin (2016) hur tidiga förespråkare, däribland trädgårdsmannen Olof Eneroth, hämtade inspiration från England och betonade utomhuslekens betydelse för barns hälsa och samhällets framtida utveckling. I samband med folkskolans etablering poängterar Nolin (2016) även att behovet av rörelse sågs som en kompensation för stillasittande skolarbete.

Vidare noterar Nolin (2016) att lekplatserna främst integrerades i offentliga parker, vilket gjorde barns lek till en fråga om markanvändning och prioritering mot andra urbana funktioner. Under denna period var skolbarn den främsta målgruppen, och Nolin (2016) förklarar att den organiserade lekplatsen hade ett socialt syfte: att erbjuda en tryggare miljö än gatan eller torget. Avslutningsvis nämner Nolin (2016) att några av de tidigaste förslagen på sådana miljöer i offentlig miljö togs fram i Lund under 1870-talet.

3.1.2 Pedagogisk idédebatt och arkitektonisk gestaltning

Kring sekelskiftet intensifierades diskussionen om barn, lek och uppfostran. Lena Jungmark (2024), landskapsarkitekt på SLU Tankesmedjan Movium, skriver i *Urban lek under 150 år* om tider då barns möjligheter att leka i staden har förändrats i takt med skiftande stadsbyggnadsideal, samhällsutveckling och synen på barndom. Vidare visar Jungmark (2024) hur samhällsdebatt och nya pedagogiska ideal, däribland Ellen Keys som författare och debattör inom pedagogik, bidrog till ett ökat fokus på utemiljöer där lek betraktades som en del av både uppfostran och barnets egen fria lek. Även Nolin (2016) lyfter fram Key som

en central röst för ett förändrat synsätt där barns behov av frihet och självorganisering betonades. Enligt Nolin (2016) låg dessa idéer nära föreställningar om fria lekar där barn förväntades organisera aktiviteten utan direkt vuxenstyrning.

Samtidigt betonar Nolin (2016) att det främst var dåtidens arkitekter som påverkade lekmiljöernas faktiska utformning. Som ett exempel nämner Nolin (2016) arkitekten Lars Israel Wahlman, som förespråkade lekplatser med en medveten estetisk gestaltning som tillgodosåg barns behov av rörelse. Inspirerad av internationella perspektiv betonade Wahlman lekplatsens betydelse för barns fysiska och sociala utveckling samt dess roll i stadens parksystem (Nolin 2016).

Jungmark (2024) belyser samtidigt att barn vid denna tid fortfarande huvudsakligen lekte på gator, gårdar och andra informella platser, trots de tidiga initiativen till särskilda lektytor. Vidare skriver Jungmark (2024) att behovet av att skapa säkra miljöer för barn växte fram i kvartersstadens täta gatunät, då lek på gatorna uppfattades som alltmer problematisk i takt med att urbaniseringen intensifierades.

3.1.3 Organiserade lekmiljöer och bostadssociala ideal

Under 1900-talets första hälft blev lekmiljöerna mer organiserade (Jungmark 2024). Jungmark (2024) beskriver hur funktionalismen gav lekplatserna en självklar plats på de stora fria ytorna mellan högre hus. Den första parkleken med utbildad personal etablerades i Stockholm under 1930-talet för att utjämna sociala skillnader (ibid).

Samtidigt belyser Nolin (2016) ett skifte där fokus lades på barnens fantasi och miljöns upplevelsemässiga kvaliteter framför disciplin. Enligt Nolin (2016) utvecklades lekplatser och bostadsgårdar som betonade variation, sinnlighet och eget utforskande. Dessa miljöer utgjorde en del av det bostadssociala projektet och skulle fungera som både vardagsmiljöer för barn och ett stöd i familjelivet (Nolin 2016).

Under efterkrigstiden präglade grannskapsenheter bostadsbyggandet. Jungmark (2024) konstaterar att lekplatser och skolor anlades nära bostäderna, men att miljonprogrammet ofta resulterade i rymliga men standardiserade miljöer. Ett samtida exempel på en sådan miljö visas i figur 1. Samtidigt noterar Jungmark (2024) att barns rörelsefrihet var större än i dagens stad och att forskningen vid denna tid började studera hur barn faktiskt rörde sig i utemiljön.

Nolin (2016) belyser hur barns lekmiljöer från 1950-talet och framåt åter fick ett starkt genomslag i planering och debatt. Utvecklingen beskrivs av Nolin (2016) ha präglats av bygglekplatser och lekskulpturer, där barns kreativitet och fantasi stod i centrum. Vidare skriver Nolin (2016) att det ofta användes enkla material och återbruk till följd av efterkrigstidens resursbrist, vilket gynnade barnens eget utforskande.

Under 1900-talets senare del fick samtidigt frågor om säkerhet och standardisering ökad betydelse. Woolley (2007) beskriver hur lekplatser i England under 1900-talets andra hälft i hög grad kom att präglas av en standardiserad utformning som benämns *KFC* som står för *kit, fence, carpet*. Begreppet sammanfattar miljöer med prefabricerade lekredskap, staket och stötdämpande underlag (ibid.). Woolley (2007) framhåller att denna typ av anläggning blivit vanlig genom planeringstraditioner och säkerhetsnormer, och att den ofta leder till platser där utrustningen i stor utsträckning styr vilka handlingar som är möjliga för barnen.

Figur 1. En standardiserad lekplats som inte har anpassats eller integrerats med omgivande natur. Lekredskapen är utplacerade på en plan yta och markmaterialen är anpassade efter funktion (Dahlgren 2022.).

3.1.5 Senmodern utveckling och samtida perspektiv

Jungmark (2024) konstaterar att när planeringsidealen skiftade mot ett tätare stadsbyggande under 1980-talet, minskade lekytorna samtidigt som tidigare statliga normer avskaffades. Jungmark (2024) belyser hur prefabricerad lekutrustning ökade i omfattning och att säkerhetsfrågor fick en dominerande roll efter införandet av EU-standarder 1999. Vidare skriver Jungmark (2024) att dagens höga markpriser och förtätning har begränsat barns rörelsefrihet, vilket ökar behovet av kvalitativa miljöer nära hem och skola. Som en respons på detta lyfts framväxten av begrepp som lekotoper (se 1.4 och 3.5), vilka genom naturmaterial och växtlighet strävar efter att återknyta leken till naturen.

Sammantaget visar utvecklingen av stadens lekmiljöer både kontinuitet och förändring. Lekmiljöernas historia präglas av en återkommande pendling mellan informella och formella lekområden, mellan naturpräglade miljöer och standardiserad säkerhetsstyrd utrustning, samt mellan barns rörelsefrihet och vuxnas kontroll (Jungmark 2024).

Sammantaget beskriver Jungmark (2024) lekplatsens historia som en återkommande pendling mellan informella och formella ytor, samt mellan naturpräglade miljöer och säkerhetsstyrd utrustning. Nolin (2016) betonar i sammanhanget att debatten om barns rätt till utomhuslek är en ständigt aktuell planeringsfråga, där barns behov på nytt måste hävdas mot konkurrerande urbana intressen. Avslutningsvis understryker Jungmark (2024) att leken i den täta staden återigen blivit en angelägen fråga, särskilt då kunskapen om dess betydelse för barns hälsa och utveckling på nytt har hamnat i fokus för samhällsdebatten.

3.1.6 Den täta stadens begränsningar och barns minskande rörelsefrihet

Barns minskade rörelsefrihet är något som har engagerat Tim Gill (2021), forskare och författare inom barns utemiljöer och stadsplanering. Gill (2021) beskriver i sin bok *Urban Playground: How Child-Friendly Planning and Design Can Save Cities* en långsiktig förändring i barns självständiga rörelse i urbana miljöer. Utvecklingen exemplifieras genom en fallstudie av fyra generationer i samma familj, där avståndet en åttaåring tillåts förflytta sig på egen hand har minskat successivt. Gill (2021) visar att radien krympt från cirka tio kilometer för den äldsta generationen till endast 300 meter för den yngsta, vilket illustreras i relation till Stockholm i figur 2.

I sin analys understryker Gill (2021) att denna förändring är ett resultat av strukturella omvandlingar i stadsmiljön snarare än enbart förändrade attityder. Trafikens kraftiga tillväxt lyfts fram som en central förklaring då den gör vardagsmiljön mer riskfylld och påverkar föräldrars bedömning av säkerhet. Vidare menar Gill (2021) att barns rörelseutrymme krymper i takt med att förutsättningarna för självständig rörelse försämras.

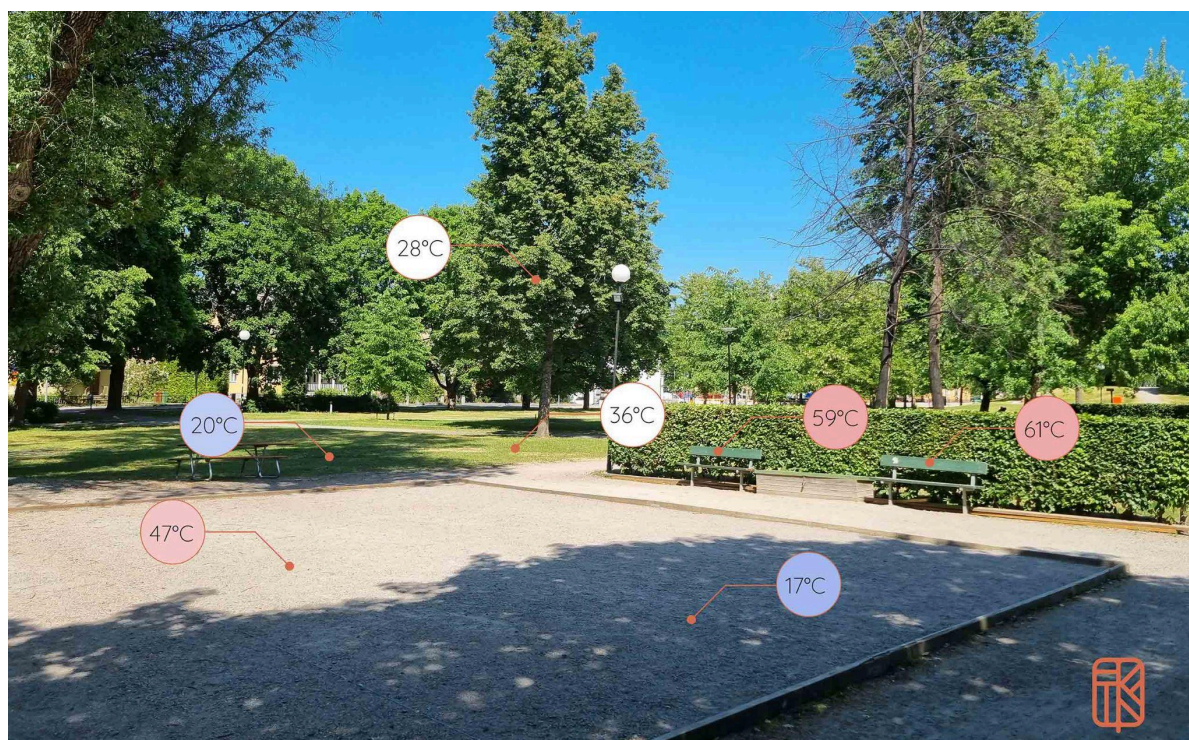
Figur 2. Analys av barns minskade rörelsefrihet baserat på analysen av Gill (2021) under fyra generationer, här applicerad på en karta över Stockholm. Bakgrundskarta från Snazzy Maps (u.å.) (CC0 1.0), som använder Google Maps som datakälla. Kartöverlägg tillagda av författaren.

Denna begränsning får även konsekvenser för barns tillgång till olika typer av vardagsmiljöer. Enligt Gill (2021) ökar betydelsen av de ytor som finns i den absoluta närheten av hemmet när barn inte längre kan ta sig till parker eller lekplatser på egen hand. Här betonas att barns vardag därmed koncentreras till mycket begränsade geografiska områden.

Gill (2021) kopplar dessa mönster till samhällsförändringar som bilcentrerad planering, tät trafik och vuxnas ökade oro. Gill (2021) framhåller att dessa faktorer samverkar i att begränsa barns handlingsutrymme och menar att minskad rörelsefrihet präglar den samtida urbana barndomen. För att konkretisera detta lyfter Gill (2021) fram internationella fallstudier där förändrad trafikstruktur och förbättrade offentliga rum har stärkt barns självständighet. Dessa exempel fungerar som illustrativa fall som visar hur planering och gestaltning i praktiken kan återge barn deras utrymme i staden (ibid.).

3.2 Vegetation, mikroklimat och förutsättningar för höga lekvärden

Kvaliteten på barns utemiljöer påverkar barns hälsa genom att vegetation bidrar till ökade lekvärden, vilket i sin tur påverkar hur, hur länge och hur intensivt barn leker utomhus. I en studie av förskolemiljöer i Stockholm visar Boldemann et al. (2006) att barn som vistas på gårdar med rik vegetation och varierad topografi är mer fysiskt aktiva, vistas längre utomhus och samtidigt exponeras för mindre UV-strålning än barn som vistas i hårdgjorda miljöer. Vegetation fungerar därmed både som en fysisk stimulans för barns aktivitetsnivå och som ett skyddande element för mikroklimatet på platsen (Boldemann et al. 2006). Figur 3 visar skillnaden i temperatur mellan ytor i solljus samt ytor i skugga på en lekplats.

Figur 3. Skillnaden i temperatur mellan ytor i solljus samt ytor i skugga kan vara stor. I direkt solljus når temperaturen 61 grader medan ytor i skuggan kan vara så svala som 17 grader trots att lufttemperaturen är 28 grader. Bild från Sveaparken, Örebro när lufttemperaturen var 28 grader (Ågren u.å.) (CC BY 4.0).

Boldemann et al. (2006) visar i studien att utformningen har en direkt inverkan på hälsan: barn i gröna miljöer tog i genomsnitt 1 500–2 000 fler steg per dag, vilket motsvarar en 20 procent högre aktivitetsnivå. Studien använde måttet fraction of free sky (FFS) för att mäta andelen fri himmel, vilket visade sig vara starkt korrelerat med barns UV-exponering.

Författarna betonar att solexponerade gårdar riskerar att bli *obesogena* miljöer där barn hålls inne under soliga dagar, medan miljöer med träd och kuperad mark i stället främjar rörelse. Boldemann et al. (2006) menar att sådana kvaliteter bör integreras i den grundläggande gestaltningen och planeringen av förskolor och bostadsområden, som ett sätt att förebygga stillasittande och stärka barns självständiga rörlighet.

Kvaliteten och utformningen av lekmiljön påverkar även barns motoriska färdigheter. Fjørtoft (2004) visar i en norsk studie att lek i vegetationsrika miljöer gynnar den motoriska utvecklingen mer än traditionella lekplatser. Genom analyser med GIS och GPS konstateras att barn i varierade naturmiljöer uppnår signifikant högre färdigheter inom balans och koordination. Fjørtoft (2004) understryker att landskapets topografi och vegetation skapar möjligheter till differentierad fysisk lek, vilket inte bara höjer aktivitetsnivån utan även stärker kvaliteten i barnens rörelsemönster. Figur 4 visar hur topografi kan bidra till motorisk lek.

Figur 4. En stig som slingrar sig genom buskage och nivåskillnader. Platsen inbjuder till spring, genvägar och utforskande.

I faktabladet *Sol och skugga – att tänka på i utemiljöer för barn och unga* sammanfattar Jungmark och Åkerblom (2016) central kunskap om mikroklimat och hälsa. Med stöd av Strålsäkerhetsmyndigheten lyfter de fram att barn är särskilt känsliga för UV-strålning, vilket gör överexponering till en betydande riskfaktor för hudcancer. Jungmark och Åkerblom (2016) betonar att lekmiljöer måste erbjuda skugga när solen står som högst, då solutsatta platser annars riskerar att begränsa barns utevistelse. Vidare beskriver de vegetation som ett långsiktigt och effektivt sätt att sänka UV-exponeringen samtidigt som platsens lekvärde stärks.

3.3 Lek i naturpräglade miljöer

Fredrika Mårtensson (2009), docent i miljöpsykologi vid SLU, hävdar att utomhusleken erbjuder barn ett frirum där aktiviteterna inte styrs av vuxna i samma utsträckning som inomhus. Vidare förklaras att

utemiljön blir särskilt betydelsefull då den, till skillnad från inomhusmiljöns fasta rutiner, präglas av oförutsägbarhet genom väder och årstider. Detta skapar förutsättningar för variation och spontanitet, vilket gör parker och stadsrum till viktiga platser för barnens återhämtning (Mårtensson 2009).

Utomhusleken formas i samspel med utemiljöns rumsliga och materiella kvaliteter, vilket skiljer den från inomhuslek. Forskning visar att lek utomhus ofta blir mer kroppslig och gränsöverskridande, men att denna vildhet även innefattar en mental och emotionell rörlighet där barn prövar roller, gränser och handlingsmöjligheter (Rasmussen 1993 se Mårtensson 2009). I samspelet mellan barn och omgivning uppstår affordances, en term myntad av Gibson (1966), som beskriver de handlingsmöjligheter en miljö eller ett objekt erbjuder utifrån dess egenskaper och individens förmågor. På svenska används ibland termen *miljöerbjudanden* för samma begrepp (Mårtensson 2009).

Naturmiljöer är ofta *okodade*, vilket enligt Boverket (2022) innebär att de saknar en förutbestämd användning och därmed stimulerar fri, kreativ lek. En central aspekt som lyfts fram är miljöernas mångfunktionalitet och rika tillgång på löst material (ibid.). Genom att använda kottar, pinnar, vatten och sand kan barn själva forma sin lekmiljö och ge materialen olika funktioner. Figur 5 visar hur naturinslag kan fungera som lekredskap. Även Woolley (2007) betonar att barn ofta uppskattar andra utemiljöer än de utrustningsstyrda lekplatserna, då naturinslag och löst material bidrar till ett betydligt bredare spektrum av lekformer.

Figur 5. Utifrån ett affordance-perspektiv kan en exponerad rot fungera som en lekbar struktur som erbjuder flera handlingsmöjligheter, såsom att hoppa över eller balansera på (Dahlgren 2024a)

Louise Chawla (2007), professor inom *environmental design* vid University of Colorado, betonar att fri lek i naturmiljöer är avgörande för barns utveckling av kunskap, handlingskompetens och relation till omvärlden. Genom hög grad av affordances stödjer naturen både lärande och självständighet, förutsatt att barn ges frihet att utforska miljön utan ständig övervakning av en vuxen (Chawla 2007). Enligt Chawla (2007) kräver detta

ett vuxenstöd som accepterar lekens oförutsägbarhet och de spår den lämnar, såsom smuts och insamlat material.

Vidare lyfter Chawla (2007) fram naturens responsivitet: när barn bearbetar naturmaterial får de direkt återkoppling på sin förmåga att påverka omvärlden. Naturens så kallade *loose parts* erbjuder enligt Nicholson (1971) se Chawla (2007) en kreativ mångsidighet som överträffar mer förutbestämda lekmaterial. Samtidigt rymmer naturmiljöer många graderade utmaningar som gör det möjligt för barn att successivt utveckla fysisk kompetens, ofta i samspel med andra barn (Chawla 2007). Studier visar att naturpräglade lekmiljöer i högre grad än traditionella lekplatser stimulerar lek som bygger på fantasi, rollek och socialt samspel, snarare än på förutbestämda rörelsemönster och aktiviteter (ibid.). Figur 6 visar hur ett socialt samspel gynnas av naturmaterial. Sammantaget bidrar dessa erfarenheter till positiva samspel mellan rörelsefrihet, tillgång och engagemang, vilket enligt Chawla (2007) kan förklara varför fri lek i naturen ofta lämnar djupa och bestående avtryck i barns minnen och relation till miljön.

Figur 6. I lekmiljöer såsom Sagostigen i Borlänge där byggda element integreras med naturen kan löst naturmaterial såsom löv och pinnar användas kreativt och ges nya funktioner i leken (Dahlgren 2024b).

Vegetationens betydelse framträder särskilt i studier som fokuserar på barns användning av naturpräglade miljöer. I en studie av finska barn i åldern 7–12 år undersöker forskarna Laaksoharju och Rappe (2017) hur träd används i barns lek och vilken betydelse detta har för barns relation till platsen. Studien visar att träd fungerar som centrala affordances i leken genom att de tillhandahåller både material, rumsliga strukturer och innehåll för barns självständiga lek (ibid.). Laaksoharju och Rappe (2017) framhåller att trädens olika delar, såsom grenar, löv och stammar, används i byggande, som lekrekvisita och som platser för klättring, vila och samvaro.

Studien visar även att barnens användning av träden utvecklades över tid och blev mer varierad i takt med att de blev bekanta med platsen (Laaksoharju & Rappe 2017). Resultaten visar vidare att lek med och kring träd

kan tillgodose både privata och sociala behov, samt att barnen i stor utsträckning lär sig att hantera risker kopplade till träd genom egna erfarenheter och genom samspel med andra barn. Sammantaget belägger studien att träd utgör en grundläggande resurs för platsbunden lek och för utvecklingen av barns relation till sin omgivning.

3.4 Från lekplats till leklandskap med lekotoper

De kvaliteter som Mårtensson (2009), Chawla (2007) samt Laaksoharju och Rappe (2017) framhåller när det kommer till barns lek i naturpräglade miljöer illustrerar hur föränderliga och levande miljöer kan integrera flera lekvärden samtidigt. Ett begrepp som samlar denna typ av samspel mellan lek och natur är *lekotop*. Begreppet beskriver en plats där lekvärden och naturvärden samspelar (Mårtensson et al. 2022; Beckman et al. 2022; Boverket 2022).

Gestaltningen av en lekotop utgår primärt från naturbaserade lösningar snarare än utrustning med byggda element (Boverket 2022). Tanken med lekotoper är att skapa grönare och mer varierade lekmiljöer som erbjuder fler upplevelse- och rörelsemöjligheter än traditionella lekplatser (ibid.). I en förtätad stad behöver många funktioner samsas på samma yta, och lekotoper är ett sätt att ge plats för både höga lekvärden och ekosystemtjänster (ibid.).

Utgångspunkten för lekotoper är enligt Beckman et al. (2022) att lek är en grundläggande biologisk drivkraft och central för barns fysiska, mentala och sociala utveckling. Rika lekmiljöer beskrivs som avgörande för att möjliggöra många olika former av lek, såsom motorisk lek, fantasi- och rollek, utforskande lek, skapande lek och sociala lekar (ibid.). I figur 7 visat ett exempel på en rik naturlekmiljö. Torftiga eller endimensionella miljöer riskerar däremot att begränsa lekens variation och utveckling (Beckman et al. 2022).

Figur 7. En lekotop kan ha standardiserad lekutrustning såsom olika former av gungor, men de är placerade på ett sätt så att de samspelar med naturen. Bild från Hjälmarviksparken i Örebro.

En central kvalitet i lekotoper är deras naturbaserade lekvärden (Beckman et al. 2022). Naturmiljöer erbjuder ofta sinnliga upplevelser, rumslig variation och tillgång till löst material, vilket skapar goda förutsättningar för fri och självstyrd lek (Beckman et al. 2022). Vidare framhåller Beckman et al. (2022) att sinnesintryck som ljud, dofter, olika material och årstidsvariation bidrar till att stimulera barns nyfikenhet och utforskande. Vegetation, topografi, sten och stockar skapar rumslighet genom både öppna ytor och mer avskilda platser för lugnare lek (ibid.). Utmaningar i naturlika miljöer är ofta skalbara och saknar tydliga rätt-och-fel-lösningar, vilket gör det möjligt för barn att själva välja nivå och sätt att delta i leken (Beckman et al. 2022). Figur 8–9 visar en okodad miljö där naturmaterial ger rum för lek.

Figur 8–9. Vegetation, stenar och träelement skapar en okodad miljö utan tydliga rätt-och-fel-lösningar, där barn kan utmana sig själva och exempelvis hoppa mellan olika stenar och stockar. Bilder från Naturlegeplatsen i Valby, Köpenhamn.

Tillgången till löst material lyfts fram av Beckman et al. (2022) som särskilt betydelsefull. Material som pinnar, löv, sand och vatten fungerar som rekvisita i fantasi- och skapandelekar. Författarna betonar att dessa material är okodade och mångfunktionella, vilket innebär att de inte styr leken mot en specifik användning. Denna avsaknad av förutbestämd design ger barnen större frihet att själva tolka, förändra och göra platsen till sin (ibid.).

Lekotoper beskrivs vidare som tillåtande miljöer. Beckman et al. (2022) förklarar att naturmiljöers relativa tålighet gör att barn upplever det som accepterat att gräva, bygga och flytta material. Vidare pekar de på en vanlig målkonflikt mellan vuxnas behov av kontroll och barns behov av avskildhet. I lekotoper hanteras detta genom en medveten rumslig utformning där vegetationen skapar både genomsiktighet för vuxna och skyddade rum för barnens ostörda lek (Beckman et al. 2022). Utformningen av lekotoper bygger på ett samspel mellan landskapselement, vegetation som rumsskapare, löst material samt plats- och lekförstärkare

(Beckman et al. 2022). Topografi med höjder och sänkor bidrar till rörelse och variation, medan vegetation formar rum, karaktär och förändring över tid (ibid.). Beckman et al. (2022) betonar att lekförstärkare – såsom enstaka redskap eller pedagogiska element – kan tydliggöra lekinvitationer, men de ska inte dominera eller styra leken. Figur 10–11 illustrerar hur lekredskap ska integreras direkt i naturen med naturmaterial som underlag. I figur 12–13 visas exempel på hur lösa material kan bli en del av utformningen.

Figur 10–11. Lekredskap av naturmaterial ger barnen en avslappnad naturkontakt. Stubbar och bord signalerar sittmöjligheter, men om platsen används för en middagsbjudning, armbrytning eller som pratplats avgörs helt av barnets fantasi. Bilder från Hjälmaviksparken i Örebro.

Figur 12–13. Faunadepåer och benjesbäckar i en lekotop fyller både en ekologisk och pedagogisk funktion. De fungerar som boplatser för insekter samtidigt som de erbjuder material och rumslighet för barns utforskande lek. Bilder från Naturlegepladsen i Valby, Köpenhamn.

3.5 Upplevd trygghet och cues to care

Vid planering för barn är det avgörande att minimera faktorer som skapar otrygghet, då detta begränsar barnens rätt till självständig lek (Jungmark 2021). Trygghet i gröna miljöer formas i ett komplext samspel mellan individuella faktorer och platsens fysiska egenskaper. Jansson et al. (2013) konstaterar att medan urban vegetation ger stora estetiska och psykologiska värden, kan den även väcka rädsla om den upplevs som svåröverskådlig. Tidig kontakt med natur kan dock förebygga denna otrygghet; barn som leker i skogsmiljöer utvecklar ofta en mer positiv inställning till naturen som vuxna (Milligan & Bingley 2007, se Jansson et al. 2013).

Möjligheten till överblick är helt avgörande för trygghetsupplevelsen. Medan tät och ogenomtränglig undervegetation skapar obehag genom att begränsa sikten, kan en öppnare karaktär stärka tryggheten utan att naturvärdena går förlorade (Jansson et al. 2013). Otrygghet kopplas ofta till att naturen upplevs som vild eller okontrollerad, särskilt om den avviker från västerländska parkideal. Trots att naturpräglade ytor ibland uppfattas som mindre trygga, lyfter författarna fram studier av Özgüner och Kendle (2006) se Jansson et al. (2013) som visar att användare i vissa fall känner sig lika trygga i naturlig vegetation som i mer formellt skötta miljöer (Jansson et al. 2013).

Betydelsen av skötsel och synliga tecken på omsorg är ett återkommande tema i studien (O'Brien 2005, se Jansson et al. 2013). Oordning, skräp och igenväxta buskage kan skapa en bild av platsen som en arena för oönskade aktiviteter, vilket sänker trygghetskänslan (Day et al. 2003, se Jansson et al. 2013). Enligt Jansson et al. (2013) kan bristande underhåll leda till en negativ spiral, medan tydliga strukturer och tecken på vård i stället förbättrar både tryggheten och platsens attraktivitet. Dessa resultat sammanfaller med teorin om cues to care, där visuella signaler på mänsklig intention gör att ekologiskt komplexa miljöer upplevs som omhändertagna och trygga (Nassauer 1995; Jansson et al. 2013). Nassauer (1995) menar att ekologiskt värdefulla landskap ofta uppfattas som stökiga, vilket kan leda till att de varken uppskattas eller tillåts bestå över tid. Utan tydliga tecken på omsorg riskerar atrika ytor att uppfattas som försummade eller som mark i väntan på exploatering. För att öka acceptansen behöver ekologiska strukturer ramas in av ett igenkännbart formspråk – såsom klippta kanter, tydliga mönster eller beskärning. Genom att kombinera naturvärden med dessa markörer blir landskapet begripligt och socialt accepterat (Nassauer 1995).

3.6 Att bädda för lekbar vegetation

I sin doktorsavhandling *Implementation of school ground vegetation: Interdisciplinary aspects of growing under pressure* utforskar Ignell (2025) utmaningar kopplade till vegetation på skolgårdar, med särskilt fokus på buskar. Resultatet bygger på en kartläggande litteraturöversikt, en intervjustudie, ett kontrollerat växthusförsök och ett fältförsök på skolgårdar. Ignell (2025) framhåller att växtligheten etableras under hårt tryck, barns användning innebär ett omfattande slitage, men att den samtidigt en förutsättning för att lekvärderna och utveckling ska uppstå (Ignell 2025). Trots vegetationens betydelse pekar Ignell (2025) på att tidigare forskning ofta saknat tillräckligt detaljerade beskrivningar av dess innehåll och utformning, vilket försvårar både vetenskapliga jämförelser och praktisk tillämpning.

Ignell (2025) framhåller att barns lek och rörelsemönster har stor betydelse för vegetationens etablering. Studien visar att slitage i form av tramp, brytning av grenar och upprepade ingrepp påverkar växters vitalitet och i vissa fall även markens egenskaper. Det framgår att slitaget ofta är koncentrerat till kanter och hörn av planteringar, vilket gör mindre planteringsytor särskilt sårbara (ibid). Samtidigt kan tillgång till redan etablerad grönska minska trycket på nyplanterade ytor genom att leken fördelas över fler platser (Ignell 2025). Figur 14–15 visar exempel på hur vegetationen kan slitas i en lekmiljö.

Figur 14–15. Vid högt tryck från lek och rörelse fungerar gräsmattan snarare som ett stampat jordgolv än som vegetationsyta. Tramp och rörelse kring trädstam har blottlagt rötter och skapat bar jord, vilket visar hur barns användning påverkar mark och vegetation över tid. Bilder från Ekuddens förskola i Uppsala.

Val av arter är en avgörande faktor för vegetationens motståndskraft (Ignell 2025). Genom att använda täta planteringar med en blandning av arter som tål både torka och mekanisk störning kan mer robusta växter skydda de känsliga (ibid.). I detta sammanhang diskuteras även användning av taggiga växter, som enligt tidigare studier kan minska skador från slitagepåverkan som jämförts med det som växter utsätts för av betande djur (Gunnarsson och Gustavsson 1989 se Ignell 2025). Samtidigt visar Ignell (2025) att sådana arter ofta väljs bort av säkerhetsskäl, trots att barns faktiska användning inte nödvändigtvis motiverar detta.

Ignell (2025) framhåller att även växtgestaltning och omfattning har betydelse för vegetationens etablering. Studien visar att större planteringsytor ger bättre förutsättningar för både växters överlevnad och barns lek, bland annat genom att slitage fördelas över en större yta och att barn ges möjlighet att skapa stigar och rum i vegetationen. Vegetation är samtidigt särskilt känslig under etableringsfasen, vilket gör skyddande åtgärder relevanta (Ignell 2025). Låga avgränsningar kan minska den mest intensiva påverkan utan att helt utestänga barns tillgång till vegetationen (Ignell 2025).

Ignell (2025) lyfter förvaltning som en central förutsättning för vegetationens utveckling. Trots detta ges grönska ofta låg prioritet i planeringen, där riskfokuserade synsätt, bristande kunskap och otydliga ansvarsförhållanden försvårar bevarandet (ibid.). För att lyckas krävs en samordning mellan artval,

utformning, skötsel och barns användning. Etablering av tålig vegetation bör därför ses som en dynamisk process snarare än ett statiskt slutresultat (Ignell 2025).

I detta sammanhang pekar Ignell (2025) på att miljöer med lösa och oordnade naturmaterial, såsom pinnar, grenar, grus, sand och jord, i tidigare studier visats stödja barns lek, kreativitet och självtillit (Kylin 2003; Kuh et al. 2013 se Ignell 2025). Trots dessa kvaliteter saknas sådana miljöer ofta på skolgårdar, vilket har kopplats till att utformning och förvaltning i hög grad präglas av vuxnas värderingar, ordningskrav och riskfokuserade perspektiv (Herrington och Studtmann 1998; Malone och Tranter 2003 se Ignell 2025).

Ignell (2025) framhåller därför att ett mer flexibelt förhållningssätt till skötsel av vegetationsrika lekmiljöer kan stödja barns användning bättre än standardiserade förvaltningsrutiner. I stället för att se lek och slitage som ett problem bör det betraktas som en del av vegetationens utveckling, där användningen aktivt formar både växtstrukturer och lekytor (Ruff 1987; Gustavsson et al. 2005 se Ignell 2025).

4. Grön lekmiljö i praktiken – ramverk och intervjuer

Detta kapitel belyser hur frågor om gröna lekmiljöer i den täta staden hanteras i praktiken av yrkesverksamma aktörer inom Stockholms stad. Inledningsvis redogörs för lagar, styrdokument och riktlinjer i avsnitt 4.1, följt av en beskrivning av friytans betydelse som planeringsverktyg i avsnitt 4.2. Därefter presenteras resultaten från de semistrukturerade intervjuerna tematiskt i avsnitt 4.3 till 4.8. Materialet belyser hur respondenterna beskriver förutsättningar, avvägningar och arbetssätt i relation till vegetationens roll och långsiktiga funktion.

Citat från intervjuerna har genomgått mindre språkliga redigeringar för att öka läsbarheten, vilket innefattar justering av talspråkliga uttryck och borttagning av upprepningar, utan att citatens innebörd har förändrats.

4.1 Lagar, styrdokument, riktlinjer och rekommendationer i praktiken

De lagar och vägledande dokument som återkommer i intervjuerna fungerar både som stöd för ambitioner och som tolkningsbara ramverk beroende på projektets ekonomi och förutsättningar. Nedan redovisas de riktlinjer som respondenterna särskilt betonat i sina resonemang.

4.1.1 Plan- och bygglag (PBL)

Plan- och bygglag (2010:900) reglerar hur mark- och vattenområden samt den bebyggda miljön ska användas, utformas och utvecklas. Lagen syftar till att, med respekt för den enskilda människans frihet, bidra till en samhällsutveckling som präglas av jämlika och goda sociala levnadsvillkor samt en långsiktigt hållbar livsmiljö för nuvarande och kommande generationer.

PBL innehåller flera bestämmelser som direkt berör barns lekmiljöer. Enligt 2 kap. 7 § ska planläggning ta hänsyn till behovet av platser för lek, motion och annan utevistelse inom eller i anslutning till områden med sammanhållen bebyggelse. Vidare reglerar 8 kap. 9 § kravet på friyta vid bostäder, förskolor och liknande verksamheter. Paragrafen anger att det ska finnas en tillräckligt stor friyta för lek och utevistelse på tomten eller i dess närhet, och att friyta ska prioriteras vid intressekonflikter mellan friyta och parkering. Vidare anger 8 kap. 15 § att om det på tomten finns en lekplats för att uppfylla kraven i 9 §, ska den underhållas så att risken för olycksfall begränsas, samt att byggnadsnämnden får besluta om växtlighet ska planteras och att eventuell befintlig växtlighet bevaras.

4.1.1 Grönare Stockholm

Stockholms stads riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden, *Grönare Stockholm* (Stockholms stad 2017a), utgör ett övergripande ramverk för stadens gröna miljöer. Grönare Stockholm är en del av stadens styrning för att kombinera en tät stadsutveckling med gröna, multifunktionella miljöer, där parker och lekmiljöer utgör viktiga verktyg för att uppnå flera mål samtidigt (Landskapsarkitekt C). I Grönare Stockholm anges vägledande riktlinjer om god park- och

naturtillgång där det inom 200 meter bland annat ska finnas en grön oas och naturlek eller lekplats (Stockholms stad 2017a). Vidare ska det inom 500 meter finnas bland annat bollek och parklek. Utgångspunkter vid parkinvesteringar handlar om att det ska finnas underlag för hur rekreativa och ekologiska kvaliteter kan främjas och förstärkas, exempelvis genom utformningen av områden för lek (Stockholms stad 2017a).

4.1.2 Friyteguiden

För att hantera utmaningarna med att säkerställa tillräcklig park- och naturtillgång i den växande staden har *Friyteguiden* utvecklats av Exploateringskontoret med flera (Stockholms stad 2019). *Friyteguiden* fungerar som en vägledning för att i tidiga skeden kvantifiera och kvalitetssäkra offentliga friytor genom GIS-baserade analyser. Centralt är användandet av sociotopytor, vilket är offentliga ytor med sociala värden såsom rekreation, upplevelser och vistelse.

I guiden översätts barns behov till konkreta avståndsmått: naturlek och mindre lekplatser bör nås inom cirka 200 meter, medan mer aktivitetsrika ytor som parklekar och bollplaner bör finnas inom 500 meter (Stockholms stad 2019). Ett centralt bidrag i *Friyteguiden* är betoningen på att en plats kvalitet hänger ihop med hur många som använder den och hur mycket slitaget den tål. För att undvika att vegetationen slits ner för hårt introduceras riktvärden där exempelvis mindre än 10 kvadratmeter grönyta per boende ses som en varningssignal för underkapacitet (ibid.). Vidare lyfter guiden vikten av att analysera fysiska barriärer och faktiska gångvägar för att se om lekmiljöerna går att nå på ett bra sätt, samt att stadsdelsparker behöver vara tillräckligt stora och soliga för att fungera för både lek och vila.

4.1.3 Lekvärdesriktlinjer och lekytefaktor (LYF)

Stockholms stad (2025b) har som ambition att vara en miljö där barn och unga ges goda villkor att växa upp. Utifrån barnkonventionens principer har staden ett ansvar att skapa trygga, stimulerande och hälsosamma miljöer för alla barn (ibid.). Målet är att skapa hållbara, multifunktionella och gröna utemiljöer som möter behoven hos dagens barn och framtida generationer (Stockholms stad 2025b). Lekvärdesriktlinjerna fungerar som ett stöd i detta arbete. Se definition, tillämpning och översikt i avsnitt 5.1.3.

4.1.4 Boverkets rekommendationer

Boverket (2015a) är en nationell myndighet för samhällsplanering, byggande och boende. Boverket (2015a) utfärdar allmänna råd och vägledningar som preciserar plan- och bygglagens krav på friyta vid skolor och förskolor. Även om dessa råd inte är juridiskt bindande, utgör de nationella rekommendationer för att säkra goda miljöer för lek, rekreation och pedagogik (Boverket 2015a). Enligt myndigheten bör friytan placeras i direkt anslutning till lokalerna och utformas med variation i både terräng och vegetation. Vidare betonas vikten av goda sol- och skuggförhållanden, en bra ljudmiljö samt att befintliga friytor inte bör tas i anspråk för andra ändamål utan att ersättas av ytor med likvärdig kvalitet (ibid.).

För att ytterligare konkretisera kraven har Boverket, tillsammans med SLU Tankesmedjan Movium, tagit fram en fördjupad vägledning med särskilt fokus på skol- och förskolegårdar (Boverket 2015b). Vägledningen belyser hur faktorer som vegetation, yteffektivitet och tillgänglighet samverkar för att stödja barns rörelse och

återhämtning. Genom att definiera vad en kvalitativ friyta bör innehålla fungerar vägledningen som ett praktiskt stöd för att omsätta både lagstiftningens krav och barnkonventionens principer i den fysiska planeringen (Boverket 2015a; 2015b).

4.2 Roller och ansvar i arbetet med lekmiljöer

I intervjuerna framhåller flera respondenter att ansvarsfördelning och samverkan mellan stadens förvaltningar och bolag är en central förutsättning för att lekvärden ska kunna prioriteras och förvaltas långsiktigt. Mot denna bakgrund redovisas här de aktörer som enligt Stockholms stad (2025b) har ett direkt inflytande över lekvärden i planeringsprocessen:

- Exploateringskontoret förvaltar och utvecklar stadens mark och ansvarar för markanvisningar till skolfastighetsbolag.
- Förskoleförvaltningen leder och samordnar det övergripande kvalitetsarbetet för förskolorna.
- SISAB (Skolfastigheter i Stockholm AB) äger, uppför och förvaltar de kommunala skolfastigheterna.
- Stadsbyggnadskontoret ansvarar för den fysiska planeringen och prövar förutsättningarna för att etablera skolor och förskolor utifrån plan- och bygglagen samt miljöbalken.
- Stadsdelsförvaltningarna förvaltar och driftar allmän platsmark såsom parker, naturområden samt allmänna lekplatser.
- Utbildningsförvaltningen ansvarar för kommunala grund- och gymnasieskolor, inklusive anpassad skola och fritidsverksamhet.

Denna ansvarsfördelning innebär att planering, genomförande och förvaltning av lekmiljöer är uppdelad på flera instanser med olika mandat. Samverkan mellan dessa aktörer utgör enligt respondenterna den organisatoriska ram inom vilken vegetationens utrymme och långsiktiga skötsel hanteras i praktiken.

4.3 Synen på grön lekmiljö

Samtliga respondenter beskriver vegetation som central för en god lekmiljö i sina svar på frågan om vad begreppet grön lekmiljö betyder för dem. Vid definitionen av begreppet framträder två huvudsakliga synsätt som ofta överlappar: dels naturmiljön som en plats för lek, dels den gestaltade lekmiljön där växtlighet integreras. Skillnaden mellan dessa handlar ofta om graden av mänsklig bearbetning samt huruvida det funnits befintlig vegetation på platsen.

En landskapsarkitekt betonar att grön lekmiljö inte bara handlar om att placera växter i anslutning till lekutrustning, utan om att växtligheten blir en del av leken:

Jag ser det lite som att en grön lekmiljö är en lekmiljö där växtlighet är en del av leken. Eller en plats där man leker i en naturmiljö. Sen kan det vara inslag av grönska på en lekplats. Men om man tänker grön lekmiljö så är det att man leker med växtligheten och att det är en del av leken, tycker jag (Landskapsarkitekt B).

I beskrivningen av naturmiljöer som lekmiljö lyfts skogsdungar, buskage och kuperad naturmark fram som miljöer där barn kan röra sig fritt. Denna typ av miljö beskrivs av flera respondenter som den egentliga eller

mest självklara gröna lekmiljön, men också som den svåraste att åstadkomma i en tät stad. En parkingenjör menar att naturmiljön har en direkt inverkan på lekens kvalitet:

Det optimala är skog. Bara observera hur de leker – det är så otroligt stor skillnad. Och att det är en helt annan sorts kreativitet i leken. Den kan pågå väldigt mycket längre tid (Parkingenjör A).

Vidare framhålls att barn ofta dras till vilda miljöer snarare än till standardiserad lekutrustning från stora tillverkare och leverantörer. En parkingenjör beskriver skillnaden i attraktionskraft mellan dessa miljöer:

Det har ju blivit lite bättre nu, men ofta är det ju den här standardutrustningen [...]. Färggranna och väldigt snarlika, nästan som IKEA-konstruktioner. Men barnen dras mer till de här lite mer vilda naturmiljöerna. Om man har en lekplats nära natur, så kan man tänka sig att de hellre är i naturen och leker (Parkingenjör C).

Naturmiljöer beskrivs också som mångfunktionella ytor som fungerar för ett brett åldersspann, men att det är svårt att uppnå i tät stadsmiljö:

De fyller ju så många funktioner. Och också för olika åldrar. Så det är verkligen en jättebra lekmiljö att få till. Men det är ju jättesvårt i innerstaden (Landskapsarkitekt C).

En annan respondent tänker också på naturen själv, men lyfter också svårigheten att återskapa denna typ av miljö i tät stadsmiljö.

Jag tänker förstås på skog och natur. Den typen av lekmiljö som är idyllisk och som inte går att återskapa i staden, tyvärr (Parkingenjör B).

Flera respondenter beskriver grön lekmiljö som gestaltade lekplatser där lekutrustning kombineras med träd, buskage, planteringar och gröna rumsbildningar. Vegetationen ger skugga, omslutenhet och möjligheter att både leka med och dra sig undan i. Vegetationen fungerar som ett gestaltningsverktyg för att skapa rumslighet, klimatreglering och varierade lekzoner.

En parkingenjör beskriver betydelsen av rumsbildande grönska i tät stad:

Man vill gärna ha lite grönska i lekmiljön. Annars blir det väldigt dystopiskt. Just nu i stenstaden är det så. All grönska man kan få bidrar till glädje och välbefinnande för människorna (Parkingenjör C).

4.4 Det tidiga skedet i planeringsprocessen

Intervjuerna tydliggör att möjligheterna att skapa vegetationsrika lekmiljöer i hög grad avgörs i planeringsprocessens tidiga skeden. Samspelet mellan planering, gestaltning och förvaltning beskrivs som avgörande för hur mycket utrymme som tilldelas barnen och därmed växtligheten. Tre övergripande förutsättningar identifieras som styrande: markanvändning och konkurrerande intressen, förskolors anspråk på allmän platsmark samt teknisk infrastruktur. Dessa faktorer sätter ramarna för vad som är genomförbart innan den detaljerade gestaltningen påbörjas.

4.4.1 Markanvändning, riktlinjer och konkurrerande intressen

I planeringsskedet beskriver landskapsarkitekterna att en central del av arbetet handlar om att argumentera för tillräckliga park- och friytor. Trots att barns behov lyfts in tidigt, påverkas utfallet av ekonomiska kalkyler, stadsbyggnadsideal och det faktum att många riktlinjer inte är juridiskt bindande. En landskapsarkitekt konstaterar:

När man börjar ett stort planuppdrag så är ju barns lek och friytor del av de frågor som man tittar på (Landskapsarkitekt A).

Riktlinjer som inte är bindande

Riktlinjernas funktion och tillämpning Verktyg som Socialt värdeskapande analys (SVA), Barnkonsekvensanalys (BKA) och Friyteguiden används i projekten, men respondenterna pekar på att tillämpningen varierar. Eftersom dessa inte utgör tvingande krav blir prioriteringen beroende av projektgruppens och projektledarens inställning:

Tyvärr är det inga 'ska-krav', utan det är lite böjligt. Och då är det väldigt olika hur projektgruppen man jobbar med tolkar det där och hur de väljer att prioritera (Landskapsarkitekt C).

Landskapsarkitekten utvecklar resonemanget genom att beskriva hur SVA är tänkt att följa hela processen, men i praktiken får en varierande roll:

Den är tanken att den ska följa med redan tidigt när man börjar ett projekt, och så ska den följa med hela vägen. Och det fungerar jättebra i vissa projekt, och i andra projekt så kommer den in för sent. Eller den får inte riktigt den rollen eller den digniteten som den kanske borde ha. Så det är väldigt olika kan jag säga. Tyvärr. Och sen är det återigen lite olika hur projektledarna ser på det där. Om de tycker att det är viktigt eller inte. Det är lite personligt också faktiskt. Tycker jag. Så upplever jag det (Landskapsarkitekt C).

Även nya lekvärdesriktlinjer som Stockholms stad tagit fram under 2025 (Stockholms stad 2025b), bedöms som svåra att uppfylla:

Exploateringskontoret, som är markägare, har svarat att de ser att det kommer bli väldigt svårt att uppfylla de här lekvärdesriktlinjerna. De baseras ju bakåt mot Boverkets rekommendationer för ytor. Vi kan inte tillgodose 30–40 kvadratmeter per barn i våra stadsnära utvecklingsområden. Det blir för stora ytor. Det kostar för mycket för staden (Landskapsarkitekt A).

Konsekvensen blir att tydliga avvikelser ofta krävs, vilket enligt samma respondent medför att meningen med riktlinjerna försvinner då de inte går att använda i praktiken:

Och då försvinner ju också, i förlängningen, meningen med de här riktlinjerna. För vi kan inte använda dem (Landskapsarkitekt A).

Ekonomiska faktorer

Flera respondenter beskriver hur ekonomiska kalkyler styr markanvändningen. Intäkter från försäljning av kvartersmark ska finansiera den allmänna platsmarken.

En landskapsarkitekt beskriver sambandet:

Exploateringskontorets roll är ju också att exploatera och få in pengar till staden i och med att staden har den modellen att investeringen ska bekosta den allmänna platsen, alltså vägar, torg, gator och parken. Helst ska det också gå lite mer plus så det kommer in lite i statskassan (Landskapsarkitekt C).

Detta skapar en direkt konflikt mellan ekonomiska värden och barns rätt till yta, där förlusten av byggbar mark ses som en stor kostnad för staden:

Ju mindre mark vi kan sälja, desto mindre allmän platsmark kan vi göra. Så där är ju ytorna väldigt viktiga. Om vi ska ha en förskola motsvarar den ytan kanske ett halvt kvarter med åttavåningshus. Det är jättemycket pengar. Vi pratar miljarder. Och då är det ju väldigt svårt att komma åt barnets rätt (Landskapsarkitekt A).

Att prioritera yta för allmän platsmark över bostäder som ger intäkter innebär alltså stora ekonomiska konsekvenser för staden. Det leder i förlängningen till konsekvenser för lekmiljöerna i staden. En landskapsarkitekt lyfter storlek som den mest återkommande begränsningen för att uppnå kvalitativa lekmiljöer:

Det som är viktigast när det är så tätt byggt är storleken. Det är oftast det som brukar vara problemet, att det är för litet (Landskapsarkitekt B).

Täthet och stadsmässighet som motstridiga ideal

En av landskapsarkitekterna beskriver hur stadsbyggnadsambitioner och ideal om täthet ofta står i konflikt med behovet av generösa, vegetationsrika ytor för lek och skola. Landskapsarkitekten lyfter att det ibland är dessa ideal som begränsar möjligheterna att skapa större grönytor:

Det finns ju ett ekonomiskt intresse. Och sen kan det ibland finnas lite konflikter på stadsbyggnadskontoret och att de inte tycker att det blir stadsmässigt [...] att det blir för luftigt (Landskapsarkitekt C).

Landskapsarkitekten förklarar att detta inte enbart är ett politiskt ställningstagande, utan även kan komma från tjänstemän under rådande stadsbyggnadsideal:

Det kan ju vara stadsbyggnadsideal. Och ibland har politiken tyckt det, men ibland kan det också vara tjänstemännen som tycker så [...] 'Nu ska vi bygga stad här, då kan vi inte ha sådana här stora skolgårdar. Det tar ju flera kvarter' (Landskapsarkitekt C).

Sammantaget visar intervjuerna att grön lekmiljö i täta stadsdelar i hög grad blir ett resultat av förhandlingar mellan ekonomisk lönsamhet, stadsbyggnadsideal och icke-bindande riktlinjer där barns behov ibland nedprioriteras.

4.4.2 Förskolors användning av parker

Samtliga respondenter belyser utmaningen med så kallade utsläppsgårdar, där förskolors egna ytor är för små för att rymma den pedagogiska verksamheten. Detta leder till att närliggande parker nyttjas som permanenta utemiljöer, vilket ökar slitaget på befintlig vegetation och begränsar möjligheten att etablera grönska. En landskapsarkitekt beskriver hur belastningen blir för hög:

Ett ganska stort problem för oss är ju att vi har förskolegårdar och skolgårdar som är pyttesmå. Så de klasserna går ju till våra parker och till våra lekplatser. Ibland är det så att våra lekplatser används som en förskolegård. Och det pallar inte de med, de miljöerna (Landskapsarkitekt B).

Behovet av att lämna de egna gårdarna beskrivs som en nödvändighet för barnens välmående när ytorna är begränsade. Landskapsarkitekt A förklarar relationen mellan yta och behovet av utflykter:

Förskolorna brukar säga att 'ja, är det 10–15 kvadratmeter per barn, då måste vi göra utflykter med våra barn'. En del måste röra sig bort från förskolegårdarna. Annars så blir det kaos. De får inte plats, det blir för hög ljudvolym och de mår inte bra. De behöver ju vara lite separerade, de yngre och de äldre barnen (Landskapsarkitekt A).

För att minska trycket på parkerna och därmed öka vegetationens förutsättningar att klara sig, lyfts storleken på gårdarna fram som den viktigaste faktorn:

Hade jag kunnat ändra någonting så är det att vi får större förskolegårdar och skolgårdar, där barnen kan leka och vara till större del än att de allmänna lekplatserna används som förskolegårdar. Det blir en enormt slitage av det (Landskapsarkitekt B).

Exemplet Nelly Sachs park Nelly Sachs park lyfts fram som ett exempel där målkonflikter mellan växtlighet, skötsel och användning blir tydliga. En landskapsarkitekt beskriver hur parken i praktiken fungerar som en daglig förlängning av de intilliggande förskolorna:

Om du vill se ett väldigt tydligt exempel på det så har vi Nelly Sachs Park i Hornsberg på Kungsholmen. Det är ett ganska nytt område. Men då sparade man ett berg i det här området som är parken. Och där är det två lekplatser, en uppe och en nere. Och vid båda de lekplatserna så är det en förskola som ligger precis intill. Och de har bara en utsläppsgård, på en innergård eller liknande. Så de är ju på lekplatsen varje dag. Och där slits det, kan jag säga (Landskapsarkitekt B).

En parkingenjör beskriver samma plats och belyser problem kring ökade resurser från förvaltningen:

Det finns stora utmaningar där. Det finns de här direkta kraven de har – att vi måste stängsla in och ha en viss standard på stängslet med en viss höjd. Det finns mycket önskemål däromkring och vi försöker hjälpa dem så gott vi kan. Det är lite konflikt där. Med parkmiljö ska man egentligen inte stängsla in enligt detaljplan. Men just att det är en säkerhetsfråga också för barnen. Så det är lite i gråzonen (Parkingenjör C).

Även den praktiska förvaltningen påverkas, då verksamhetens tider kan krocka med det planerade underhållet när de nyttjar allmänna parker för verksamheten:

Pedagogerna jagar bort våra entreprenörer om de är där ute och lövblåser. På dagarna har de ju sin sovstund [...]. Så det ställer till skötsel aspekten där (Parkingenjör C).

En landskapsarkitekt beskriver problematiken kring förskolans användning av parker och hur arbetet sker proaktivt:

Alltså det är väl det här med att de använder parken också som skolgård. Det blir ju ett helt annat slitage [...]. Så det försöker jag verkligen lösa i mina projekt. Man ska ha tillräckligt mycket bra skolgårdar och förskolegårdar så de inte behöver gå ut i parkerna (Landskapsarkitekt C).

Sammantaget visar intervjuerna att otillräckliga förskolegårdar resulterar i en förskjutning av belastningen till stadens allmänna parker, med direkta konsekvenser för vegetationens hälsa och möjligheten till effektiv skötsel.

4.4.3 Ledningsdragningar och tekniska förutsättningar

Två av landskapsarkitekterna och en parkingenjör beskriver hur tekniska system såsom vatten, el och fjärrvärme ibland styr var träd och annan vegetation kan placeras. I vissa projekt har stora delar av utformningen fått anpassas efter ledningar, vilket begränsar antalet platser för stora träd och kräver omfattande samordning. En parkingenjör beskriver svårighetsgraden i stadsmiljön:

På vissa platser finns det så mycket ledningar som ligger under vilket gör att man inte kan göra så mycket nedåt i marken. Det är nog absolut svårast i stadsmiljö, alla ledningar som finns precis överallt (Parkingenjör A).

En landskapsarkitekt lyfter rollen som ledningssamordnare och samarbetet med dem:

Det finns en roll som heter LSO, alltså ledningssamordnare, i projekten, som ska se till att det inte blir krockar. Tyvärr är inte de alltid så inkörda med att träd behöver plats under mark. De skulle egentligen se träden som en del av infrastrukturen, i den bästa av världar (Landskapsarkitekt C).

Samma landskapsarkitekt beskriver att de ofta behöver diskutera och arbeta fram en kompromiss, men att det bästa är om de får vara delaktiga från början:

Vi sitter och brottas med det. Det går att rucka ledningar, men det är ju jättedyrt att flytta ledningar. Så man flyttar inte ledningar för ett träd. Men däremot, om man ska lägga nya ledningar, så är det ju bra att vara med och försöka bevaka att det finns volym för växtbäddar (Landskapsarkitekt C).

Ett begränsat skikt för växtbädd leder ofta till dålig vattenhållande förmåga. Finns det dessutom ett högt tryck beskriver en parkingenjör hur detta leder till att grönskan helt försvinner:

I kolmakadam har vi sett att gräs har svårt att etablera sig, gräset har för grunda rötter och avrinningen är för stor. Om det då är högt tryck, mycket spring, då har vi bara en grusplan kvar. Och det har vi på flera ställen. Vi får in så otroligt många felanmälningar på att det ligger vintervägsand på gräsmattan och får säga att 'nej, det är ju inte det – det är gräsmattan som inte finns längre' (Parkingenjör A).

Sammantaget beskriver respondenterna att teknisk infrastruktur ofta utgör ett underjordiskt raster som starkt begränsar möjligheten att skapa djupa, långsiktigt fungerande växtbäddar i lekmiljöer, särskilt i täta stadsdelar.

4.5 Lekens påverkan på vegetation

Intervjuerna visar att leken har en direkt och ofta avgörande påverkan på vegetationen i stadens lekmiljöer. De intervjuade beskriver hur barnens sätt att röra sig, använda ytor och omforma miljön kan skilja sig från de intentioner som fanns i gestaltningsskedet. Detta innebär att även noggrant planerade planteringar och genomtänkt zonering snabbt kan förändras när platsen tas i bruk.

4.5.1 Barns rörelse och oförutsägbarhet

Flera respondenter vittnar om att barns faktiska användning av lekmiljöer kan avvika från den föreställda användningen i gestaltningsskedet, vilket får negativa konsekvenser för vegetationen. Barn söker sig in i buskage, tar genvägar genom planteringar och använder slänter och andra element på andra sätt än vad ritningarna planerade för.

En parkingenjör beskriver hur ett prydnadsbuskage successivt förvandlas till en lekyta:

Längs med rutschkanan har vi ett prydnadsbuskage. Men barnen vill ju gärna leka i buskaget. Så där finns inte så jättemycket att göra egentligen. För om vi rustar upp buskagen där så blir de ju nedtrampade och kompakterade igen. Men de står ju och kämpar där buskarna och har någon form av liv. Men det är ju inte prydnadsbuskage, det är mer 'buskageruiner'. Men de har ju ändå grönska på sig. Det kanske bidrar med någonting. Men man kan ju inte förvänta sig ett prydnadsbuskage där (Paringenjör C).

Samtidigt lyfts exempel där vegetation medvetet planerats för att tåla lek:

[...] finns det en lekplats där vi tänker att barnen ändå ska kunna få röra sig i vegetationen. Och då har vi Salix och bambu. Så det är det tåligaste man kan tänka sig (Landskapsarkitekt C).

Intervjuerna pekar därmed på en grundläggande osäkerhet: trots ambitioner om styrning av flöden via staket, gångar och rumslig zonering, använder barnen ofta de vegetationsytorna som ger mest lekvärde, även om de från början var tänkta som prydnadsplanteringar.

En landskapsarkitekt beskriver hur det i praktiken sällan går att styra användningen, och att justeringar kan behövas:

Vissa saker vet man. Man vet att sandlådesanden kommer spridas över hela lekplatsen. Man vet vissa saker. Men det blir lite så att man helt enkelt bara får följa upp och se vad barnen gör och hur det används. Det är sällan en färdig plats efter anläggning, utan det behövs anpassningar (Landskapsarkitekt B).

4.5.2 Högt slitage som huvudproblem

Samtliga respondenter beskriver slitage och kompaktering som två av de främsta orsakerna till att växter inte överlever i lekmiljöer. En landskapsarkitekt sammanfattar problematiken:

Det största problemet är väl egentligen slitaget från barnen för att få till bra planteringsmiljöer. Vi kan inte ha finplanteringar kring lekplatser, utan det måste vara växtmaterial som tål hundra små ungar som ska forcera igenom buskarna för att de tycker det är kul (Landskapsarkitekt A).

En landskapsarkitekt beskriver ett exempel från ett projekt:

Vi har planterat svartvinbär, men de är ju helt nedtrampade. Och de skyddade vi inte tyvärr (Landskapsarkitekt C).

En landskapsarkitekt beskriver problematiken genom ett exempel där det finns fickor av naturmark bevarat som nu är en del av en lekmiljö:

Det är naturmark som är sparat däremellan. Så där växer det ju en del. På den övre delen så är det några stora träd som har fått klara sig. Det är också några större träd i den nedre delen, men man är ju lite orolig för de trädens framtid. För det blir ju hårt kompakterat i deras rotzon (Landskapsarkitekt B).

En parkingenjör vittnar om påverkan på träden från samma exempel:

Det finns en bautastor ek där också som är mitt på den nedre delen. Där barnen leker. Den är väldigt vacker och väldigt gammal. Men den har vi pratat om. Om vi kan hjälpa den på något sätt. [...]. Det är en tidsfråga innan den börjar tappa grenar. Den har tufft där, eken. Mitt på lekplanen (Parkingenjör C).

4.6 Gestaltningens möjligheter och begränsningar

Respondenterna beskriver en rad gestaltungsstrategier för att få vegetation att fungera trots högt tryck, samt hur naturinspirerad gestaltning av lekmiljöer kan underlätta arbetet med förvaltning.

4.6.1 Robusta växtval och tåliga strukturer

I både gestaltning och förvaltning betonas vikten av robusta växtval. Salix, bambu och andra tåliga buskar beskrivs som lämpliga där vegetation ska kunna ingå i leken. En landskapsarkitekt beskriver:

Med salixplanteringar kan vi göra små tunnlar och gångar och då kan de få använda växtmaterialet. Då måste du ha ett växtmaterial som tål att beskåras och ändå överleva. Du kan ju inte sätta några känsliga små saker där som kanske har otroligt fina andra värden. Men det går ju barnen förbi. Så man får resonera att det ska vara sådant som är där för att de ska kunna gå in i det (Landskapsarkitekt A).

Även pionjärträd och snabbväxande arter används för att snabbt skapa skogskänsla i nya lekmiljöer. I Hornsbergs strandpark beskrivs hur en leskog byggts upp med amträd och tanken om en succession:

Då anlade man hela den här lekplatsen och utemiljön. Så skogen som finns idag är inte särskilt gammal. Men man har använt mycket pionjärträd och lite olika spännande växtmaterial för att se hur de tar sig. Sen fanns ju en tanke där att vissa arter kanske man skulle beskära bort, eftersom de har avtjänat sin roll som amträd (Parkingenjör C).

På särskilt utsatta platser används även tekniska lösningar som skelettjord för att kombinera hårt nyttjade ytor och träd. En parkingenjör lyfter exempel där träd i lekmiljöer mår bra tack vare skelettjord:

Om man ser till träden så går det att lösa genom att man anlägger med skelettjord där man kan få en hård yta ända in till stammen. Kanske med ett galler eller liknande. Med skelettjord som andas och har luftningsbrunnar, så slipper man kompakteringen. Det har vi exempel på där man visserligen har anlagt med gummi runt för att få fallskydd runt den klätterställningen. Men de träden mår bra (Parkingenjör B).

En landskapsarkitekt lyfter vikten av att välja större exemplar redan från plantskolan:

Och sen blir det ju att också jobba med större kvaliteter, som tallarna i Hagastaden. De är ju så stora så det känns som att de inte springs ner eller tar skada så mycket. Man får jobba med större kvaliteter av träd för att de ska klara sig (Landskapsarkitekt C).

En landskapsarkitekt beskriver att växtval behöver göras utifrån vad ytan förväntas fungera som:

Någon robust Stephanandra eller något sånt där som de kan rusa in i. Och det är ju lite nedtrampat. Vi kunde på andra sidan gången göra "finplanteringar" för vuxna. Det fanns möjlighet att tillföra en massa blomsterprakt, och dit kan ju barnen gå och titta. Men just inne på lekplatsen så måste man tänka på ett annat sätt (Landskapsarkitekt A).

En parkingenjör tar upp ett exempel där man har arbetat på ett annat sätt för att få gräsmattor intill lekytor som överlever:

Vi har tagit fram så kallade hållbara ytor. Det är på lekplatser och på en fotbollsplan. En aktivitetsyta kan man säga. Det är hämtat från golfen, så man använder samma sanduppbbyggnad som på en golfbana där det i princip bara är sand som gräset växer i. Och en terrass under som man dränerar bort vattnet. Men det kräver också konstbevattning. Sen gödslar vi utifrån det behov som de har. När vi har jobbat så är det väl fem givor gödsel plus en höstgödsling av gräsyterna. Väldigt intensivt. [...]. Våra entreprenörer är inte så jättegglada, men vi får ytor som håller intill en lekplats (Parkingenjör B).

Sammantaget visar intervjuerna att robusta arter, större kvaliteter och tekniskt väl dimensionerade växtbäddar ses som förutsättning för att vegetation ska tåla lek, slitage och stadens extrema krav.

4.6.2 Rumslik zonering och taktisk placering

Flera respondenter lyfter att vegetationens placering i förhållande till leken är minst lika viktig som valet av arter. En återkommande strategi är att placera känsligare eller mer prydnadsinriktad vegetation i kanter, samt att utnyttja staket, planteringsräcken och annan möblering för att styra rörelsemönster.

En landskapsarkitekt beskriver hur träd i Pontonjärparkens lekplats placerats utanför lekplatsstaketet för att ge skugga utan att utsättas för tramp:

Det finns två körsbärsträd inne på lekplatsen. Körsbärsträd blir inte så stora, men de står kanske och stampar lite. Vi kände att vi behövde solskydda den här lekplatsen ytterligare. Den är väldigt solig på sommaren. Så då valde vi att plantera träd runt om och vi satte en ram av träd utanför lekplatsen i stället. Dels för att det skulle få plats och dels för att då är man mer säker på att det kommer att klara sig (Landskapsarkitekt B).

En parkingenjör lyfter hur barriärer kan användas taktiskt där man önskar vegetation men där trycket förväntas bli för högt:

Jag ser det som väldigt utmanande. Stora träd i närheten och buskage i närheten, men kanske inte i själva leken där barnen rör sig. Det finns ju sådana exempel där man fått ett bra rörelsemönster där man kan lägga grönytor i lekytorna. Men där barnen då inte springer, genom att man kanske har gjort barriärer av olika slag som bänkar. Lite mer kraftfulla inslag där barnen inte kommer åt själva grönytan. Det blir lite mer sådär, "titta på"-grönytor då (Parkingenjör B).

En parkingenjör lyfter vikten av att analysera förväntade rörelsemönster:

Men framförallt kanske tänka på att bygga naturliga, enkla vägar där folk rör sig. Men inte genom grönytor. Då finns ju chans att de kan överleva. Antingen om man nu höjer upp bäddar. Det finns ju sådana lösningar också. Eller att man bygger några former av barriärer där man leder folk enkelt. Sen kommer barnen ändå klättra in. Men det är åtminstone en möjlighet om man använder relativt hållbara material (Parkingenjör B).

En landskapsarkitekt beskriver ett försök att få en äng att etablera sig i en yta som inte var tänkt att användas som lektyta:

Jag har försökt så äng under en rutschkana, en tubrutschkana. Det har funkat helt okej faktiskt, men den har också varit helt instängslad. Den instängslingen bröts ner några gånger, eller ganska många gånger till en början. Man ville väl springa i slänten. Men till slut så funkar det (Landskapsarkitekt B).

Zonering och barriärer framstår därmed som centrala verktyg för att både möjliggöra lek i vegetationen och bevara vissa planteringar mer intakta.

4.6.3 Naturlek som alternativ till konventionell utrustning

Flera respondenter beskriver en tydlig trend mot naturlek där stockar, stubbar och lekbuskage ersätter eller kompletterar konventionella lekredskap. En parkingenjör formulerar det som en strävan att återgå till det mer naturliga, inte minst av drift- och säkerhetsskäl, då naturmaterial ofta upplevs som mer robusta och mindre problematiska än avancerade lekkonstruktioner.

Samtidigt lyfts att naturlek kräver en annan typ av skötsel, bland annat genom att trädetaljer behöver oljas och kontrolleras regelbundet, och att naturmiljöer kan vara svårbedömda inom ramen för dagens leksäkerhetsföreskrifter. En landskapsarkitekt beskriver hur naturlekplatser utmanar standarden:

Det kommer fler lekplatser som är naturlekplatser. De är lite svårbedömda, tror jag. Historiskt sett har man kanske haft de här standardlekplatserna, där det är en rutsch, en gunga och så vidare. Det blir väldigt statistiskt ibland. Det är ju tråkigt. Man förstår samtidigt rädslan i att vara ansvarig för någonting. Det är ett ganska stort ansvar. Det kan ju hända hemska saker. Det är hela tiden en balansgång och avvägningar (Landskapsarkitekt B).

En parkingenjör kommenterar trenden med naturlekplatser och ser positivt på förändringen då de ofta kräver färre reparationer än konventionell lekutrustning:

Vi försöker att återgå till det här mer naturliga. För att det appellerar mer till barnen. Naturlek blir fantasieggande samtidigt som att det inte är lika kostsamt heller. För de här konstruktionerna, det är mycket reparationer och så på dem. Av besiktningar. Medan om man anlägger mer naturlek och så, så kan man vinna mycket på det (Parkingenjör C).

En parkingenjör lyfter fördelarna med naturlekplatser men betonar att naturmaterial kan kräva en annan typ av underhåll än konventionell utrustning i konstgjorda material:

Mindre underhåll, mindre säkerhetsrisker och samtidigt så blir det spännande miljöer också, tänker vi. Generellt när vi får de här nya exploaterade ytorna har man tryckt in mycket fina träkonstruktioner och attiraljer. Träbryggvägar och allt vad det kan vara. Men ingenting som är för evigt. Varje träbryggväg förutsätter ju att man är där och oljar den och gör rent vår och höst. Och om man inte gör det, då blir det snabbt merkostnader. Att det börjar ruttna och krackelera. Så skötselkostnader är en stor bit. Varje gång man får sådana här fina nya träkonstruktioner och dylikt, så är det förenat med en skötselkostnad. Och sen till slut så kommer ett skede när man måste börja byta ut det också (Parkingenjör C).

Sammantaget framstår naturlek både som en eftersträvarsvärd kvalitet och som en praktisk utmaning, där säkerhetskrav, skötsel och slitage behöver hanteras på andra sätt än vid mer standardiserad lekutrustning.

4.6.4 Etablering och skydd

Skydd under etableringsfasen lyfts av flera respondenter som avgörande för om vegetation ska klara den långsiktiga belastningen. En landskapsarkitekt beskriver hur ett syrenbuskage fungerat som lekbuskage först efter två års konsekvent instängsling:

Vi har ett litet syrenbuskage i en park som heter Signalparken på Kungsholmen. Det hade vi instängslat med nät under två år. Det tycker jag har blivit bra (Landskapsarkitekt B).

Landskapsarkitekten betonar även att det är viktigt att tänka på hur instängslingen ser och fungerar ut för att det ska accepteras:

Vi fick ganska mycket reaktioner på att det var avstängt länge. Det såg tråkigt ut. De undrade när det skulle komma bort. Första året var det byggstängsel runt och det såg väldigt tråkigt ut. Man kan ju försöka jobba med det också, att fundera på vad det är för typ av instängsling vi har. Det är ganska viktigt. Hönsnät i metall funkar inte särskilt bra på en lekplats. När de går sönder så blir det vassa piggar. Då är plastnät att föredra (Landskapsarkitekt B).

En parkingenjör förklarar att när det kommer till gräs är det alltid svårt med etablering, särskilt i lekmiljöer:

Och när det kommer till gräs, då behöver ytan vara avstängd under väldigt lång tid för att det ska etablera sig. Och det är ofta där det brister eftersom det är svårt att stänga av allmänna platser under längre tid, eller så kanske avspärningarna bryts och tas bort för tidigt (Parkingenjör A).

En landskapsarkitekt beskriver ett projekt där de medvetet arbetat med två nivåer av instängsling:

De två, tre första åren kommer vi att stängsla in med trästörar och plastnät kring det som är solitärer, det som måste få bli lite större. Sen kommer vi använda störar och två plankor för att göra gångar i det här lekbuskaget. Där vet vi att barnen kommer kunna krypa igenom den typen av instängsling, men vi ska försöka göra så att det blir en stig. Sen får det vara okej att man går in där det kommer vara buskar. Sen får man väl komplettera efter några år om det skulle behövas. Eller om man tycker att det blivit bra så kan man successivt plocka bort instängslingen (Landskapsarkitekt B).

En landskapsarkitekt uttrycker att växtligheten inte bör utgöra lekplatsens huvudfunktion, och att man ibland behöver sänka förväntningarna på vad växtligheten ska erbjuda.

Man kanske har lite för höga förväntningar på växtligheten som man planerar in. Växtligheten kan inte vara den enda leken som erbjuds, för om den försvinner så har du inget kvar (Landskapsarkitekt B).

4.7 Förvaltningens roll i bevarandet av växtlighet

Drift och förvaltning framträder som avgörande för om vegetationen överlever över tid. Intervjuerna lyfter särskilt besiktning och säkerhetskrav, organisatoriska och ekonomiska hinder samt dialogen mellan gestaltare och förvaltare.

4.7.1 Samspel mellan gestaltare och förvaltare

Betydelsen av att koppla in förvaltningskompetens tidigt i processen betonas av både landskapsarkitekter och parkingenjörer. När samarbetet fungerar väl beskrivs en strukturerad process med granskningsmöten, gemensamma gestaltningsmöten och tydliga krav vid övertagande:

När man har skisser och idéer kring växter så har vi möten. Man stämmer av det så att de tycker att det är okej. När vi tar fram handlingar så är de med och granskar dem. Sen har vi garantiskötsel. Vi har en checklista för hur vegetationen ska se ut för att de ska kunna ta över. Det skulle jag vilja säga fungerar ganska bra (Landskapsarkitekt C).

I dessa processer fungerar förvaltarna som ett slags "realitetsfilter", där växtval, storlek på växtbäddar och komplexitet i gestaltningen prövas mot driftperspektivet:

Den där växten har vi erfarenheter av att den inte funkar. Byt ut den. Ta lite mer robusta växter, inte så mycket smått. Det kan vara att byta ut perenner mot buskar. [...] De tänker mycket på bevattning också. Vi har konstbevattning i våra parker, just för att det ska garanteras att det växer och att det trivs. Det är ett krav från förvaltningen (Landskapsarkitekt C).

En parkingenjör beskriver processen som väl fungerande ibland men lyfter att det ibland kan finnas svårigheter:

Processerna finns och vi strävar efter att vara med i processerna och ger vår input. Och det händer att vi får bra gehör och ibland händer det att vi får bråka lite grann. Och ibland så kanske processerna går lite för fort och vi blir exkluderade. Det är så stora förvaltningar så det finns utrymme för misstag. Men förutsättningarna finns där och vi strävar alla efter att få till en bra produkt (Parkingenjör C).

En annan parkingenjör beskriver processen som mer problematisk:

Vid exploatering kan den hända att vi får en ny lekplats som vi bara får ta över, där driftperspektivet missats i granskningsskedet och sedan har det varit för sent (Parkingenjör A).

Parkingenjören utvecklar resonemanget och beskriver att driftperspektivet inte alltid tas på tillräckligt stort allvar, med en önskan om att parkarbetarnas erfarenheter ska ges större tyngd:

Vi skulle gärna se att driftperspektivet tas på större allvar för att det ska bli mer funktionella platser. Jag tänker att parkarbetarnas praktiska erfarenheter är otroligt värdefulla. De ser ju hur platserna används, vad som behöver repareras ofta, vad som håller och så vidare. Medan den som ritar kanske bara ritar och sen lämnar över och aldrig ser platsen igen (Parkingenjör A).

När dialogen brister riskerar förvaltningen att stå med nyanlagda platser som inte är skötselmässigt rimliga. Det kan innebära extra kostnader, akuta åtgärder och ibland att vegetationen successivt ersätts av enklare lösningar och sänka ambitionerna.

En landskapsarkitekt beskriver att det tack vare nära arbete med förvaltningen finns en naturlig dialog även efter garantitiden:

Vi har ju områdesansvar, många av oss. Där är vi ansvariga för en stadsdel. Då har man ganska mycket med den förvaltningen att göra. I andra projekt också. Då kan man passa på att snacka lite. 'Hur går det med det där?' Eller man får höra att det inte funkar alls. Det behöver inte alltid vara så formellt. Man kan få reda på det ändå (Landskapsarkitekt C).

4.7.2 Driftbudget, entreprenad och justeringar av skötselplaner

Förvaltningen beskriver driften som en ständig avvägning mellan ambitioner och resurser.

Entreprenadbyten, personalomsättning och begränsade driftbudgetar gör det svårt att upprätthålla hög ambitionsnivå i alla anläggningar. En parkingenjör beskriver hur skötselplaner ibland inte följs, vilket får direkta konsekvenser:

Ibland får de här riktigt fina anläggningarna, sen kanske man slarvar lite med driften, och så går de ut mycket tidigare än tänkt. Det är jätteviktigt med uppföljning hela tiden. Att man har resurser, tid och möjlighet att följa upp sina pärlor (Parkingenjör C).

Trollskogen vid Kristinebergs strandpark lyfts som exempel där skötselplanen inte kunnat följas på grund av personalbrist och där skogen i stället "levt sitt eget liv" i tio år, innan förvaltningen åter tagit ett samlat grepp:

Skogen har ju trivts väldigt bra där och vuxit sig stor idag. Sen så har ju förvaltningen av den kanske hackat lite grann eftersom det har varit mycket personalbrist och så. Vi började förra året med att rensa lite i den här skogen och få fram de här värdena i den också. Så vi tar vid. Skötselplanen har inte följts men vi håller på att jobba ikapp nu (Parkingenjör C).

En parkingenjör beskriver hur bristande underlag och sena övertaganden leder till merkostnader för driften:

Det blir en extra administration för oss och entreprenörerna vill ha extra pengar om det inte finns några handlingar att utgå från som kan relatera till avtalet. Sen blir det en fördyrning. Sen kanske vi måste gå in och åtgärda saker som vi har flaggat att vi behöver i parken. Men det har inte blivit ordnat så det blir en fördyrning för oss (Parkingenjör C).

En landskapsarkitekt lyfter vikten av att vara ödmjuk inför att en plats kan behöva förändras, inte bara när det kommer till skötsel, utan hela utformningen.

Man får låta det växa fram naturligt, och se vad det är som blir kvar och vad vi ska ha här. Man kan inte på förhand veta hur barnen kommer att springa. Det är jättesvårt att förutse vart de kan ta sig fram eller vad de tycker är roligt. Sådant förändras (Landskapsarkitekt B).

En parkingenjör beskriver att entreprenadorganisationen gör skötseln mer reaktiv och beroende av uppföljning. Hen betonar att god standard kräver engagemang, dialog och samförstånd mellan beställare och utförare:

Skötseln är en ständig jakt mellan katt och råtta i och med att vi har entreprenader idag. Nu håller många stadsdelar på med att gå över till egen förvaltning, så får vi se hur det ter sig sen. Men det gäller ju att man är engagerad i sin utemiljö för att få en standard på skötseln. Och har en bra dialog med sina utförare och följer upp – uppföljning är a och o. Ett samförstånd mellan entreprenadsidan och beställarsidan (Parkingenjör C).

Sammantaget visar intervjuerna att driftens förutsättningar, uppföljning och samordning mellan beställare och utförare är avgörande för att bevara lekmiljöernas kvalitet över tid, särskilt när resurserna är begränsade och anläggningarna kräver anpassning.

4.7.3 Besiktning och säkerhetskrav

Leksäkerhetsbesiktningar fokuserar i första hand på fasta konstruktioner och fallskydd, men omfattar hela lekmiljön. En landskapsarkitekt beskriver hur EU-standarden och årliga besiktningar fungerar:

Det är en EU-standard. Det är gemensamt för hela EU, de här leksäkerhetsföreskrifterna. [...] Vi gör en stor leksäkerhetsbesiktning av alla våra lekplatser varje år. Då är det certifierade besiktningsmän eller kvinnor som kollar av, och då får man antingen A, B eller C-stämpel på varje redskap i lekmiljön (Landskapsarkitekt B).

Vad gäller växtlighet framgår det att vegetationen sällan bedöms som direkt säkerhetsrisk i sig, men att buskar eller träd för nära fallutrymme kan ge anmärkningar. I ett aktuellt projekt har detta lett till ett mer medvetet växtval kring fallzoner:

Nu i det senaste projektet har vi tänkt att vi ska försöka få in mjuka växter. Det var något vi fick av en leksäkerhetsexpert. Om man är nära ett fallutrymme till exempel, så välj buskar eller träd som inte har så hårda grenar. Vide till exempel som är lite mjukare. Då är det mer säkert att råka ramla in där. Hårt grenverk kan man fastna i och göra sig illa på (Landskapsarkitekt B).

Flera respondenter beskriver också hur oro kring bär och upplevda risker påverkar besluten. En parkingenjör menar att det ofta är allmänhetens oro, snarare än faktiska giftighetsrisker, som styr:

Bär är viktigt att tänka på. Att det inte får vara giftigt. Vi får ganska ofta frågor från föräldrar som frågar om vad det är för bär och om det går att äta. Vi har inte jättemycket i Sverige som är supergiftigt. Det mesta som man inte mår så bra av smakar också väldigt illa. Men kunskapen är inte så hög hos allmänheten (Landskapsarkitekt B).

En parkingenjör vittnar om liknande synpunkter från allmänheten:

Man ska vara försiktig med att plantera bärbuskar och sånt, för det är många som hajar till och vi får synpunkter på det. Även i parker som inte är direkt vid lekplatsen, utan i parken utanför (Parkingenjör C).

Det framgår att vegetationens utveckling ibland överraskar även erfarna aktörer, men när förvaltare och gestaltare samarbetar kan dessa naturvärden stärkas i stället för att tas bort. Intervjuerna belyser även en driftverklighet där vegetationen är särskilt sårbar när skötselresurserna inte matchar anläggningens komplexitet.

4.8 Allmänhetens uppfattning

Intervjuerna visar att allmänhetens uppfattningar och reaktioner kan få direkt betydelse för både skötselprioriteringar och hur vegetation tillåts ta plats i lekmiljöer. Synpunkter kommer dels genom formella dialogmoment i planeringen, där en respondent beskriver processen när ett projekt går ut på samråd:

Allmänheten får komma och titta och lämna synpunkter. Det går också ut till alla myndigheter och närintressenter som får ta del av planen och lämna synpunkter. Så det är en avstämning. Det är den demokratiska processen. Det ska vara transparent och öppet och så. Och här har man möjlighet. Vem som helst kan lämna synpunkter (Landskapsarkitekt A)

Det kommer även synpunkter genom felanmälningar och klagomål. En parkingenjör beskriver hur dessa fungerar som en mätare på vad medborgarna tycker:

I mitt jobb hanterar vi väldigt mycket felanmälningar. Då ser vi vad som inte uppskattas. (Parkingenjör A)

Vissa synpunkter rör naturinslag som uppfattas som störande eller svårhanterliga. Det kan handla om förväntningar på att naturen ska vara ”kontrollerad”, även när lekmiljön ligger i anslutning till skog eller naturmark:

Vi får ganska mycket klagomål på att det finns djur i naturen. Det kan vara lekplatser som ligger i anslutning till skog där myror tar vägen över. Och då kan det vara invånare som hör av sig och vill att vi ska ta bort myrorna. Och det är svårt att besvara och det är svårt att hantera (Parkingenjör A).

Allmänhetens trygghetsupplevelse lyfts också som en faktor som kan påverka vegetationens omfattning och placering. Flera av respondenterna beskriver en skillnad mellan barns och vuxnas perspektiv, där buskage kan ha högt lekvärde för barn men samtidigt skapa oro hos vuxna. En parkingenjör beskriver fenomenet:

Sen kan det också vara att vuxna upplever det som otryggt när det finns buskage. Barn ser det inte på samma sätt, för de är i kojor, de kan gömma sig där inne. Och vuxna ser inte sina barn så då upplever man en viss oro. Det är ju ett problem för stadsbarn över huvud taget. De är ju konstant övervakade för att det är miljöer där det inte går att släppa ut barnen på egen hand. Oftast behöver man gå en bit för att komma till lekplatser, och barn kan sällan gå dit själva eller vara ute och leka på egen hand (Parkingenjör A).

Synpunkter om otrygghet kan därmed bidra till avvägningar där sikt och överblick prioriteras, ibland på bekostnad av tät vegetation. Samtidigt framträder exempel där allmänhetens reaktioner kan stödja en mer naturpräglad och extensiv skötsel, särskilt när insatser kommuniceras tydligt. En landskapsarkitekt beskriver hur skyltning används för att motivera förändrad skötsel:

Vi har satt ut skyltar på de platser där vi har släppt upp gräset. Det här är ju biologisk mångfald. Och på vissa platser har folk reagerat och sagt 'varför ska ni sluta sköta det? Har ni inte pengar?' Men majoriteten av de som hör av sig är faktiskt positiva. Vi har till och med fått folk som har hört av sig och velat att vi ska sluta klippa. Och det är ju väldigt enkelt för oss (Landskapsarkitekt B).

Detta visar att allmänhetens uppfattning inte enbart fungerar som ett hinder för vegetation, utan också kan bli en drivkraft för åtgärder som gynnar biologisk mångfald.

Sammantaget visar intervjuerna att allmänhetens synpunkter spänner från klagomål och trygghetsoro till aktivt stöd för mer varierad vegetation, och att kommunikativa insatser kan påverka hur naturinslag tolkas och accepteras i lekmiljöer.

4.9 Sammanfattning av intervjumaterialet

Intervjuerna ger sammantaget en samlad bild med exempel på hur arbetet med gröna lekmiljöer i tätastadsdelar beskrivs av yrkesverksamma inom Stockholms stad. Respondenterna återkommer till flera gemensamma teman som rör planeringsprocessens upplägg, organisatoriska ramar och praktiska begränsningar i genomförandet.

Ett återkommande tema i intervjuerna är betydelsen av planeringsprocessens tidiga skeden. Respondenterna beskriver hur frågor om markanvändning, friytors storlek och vegetationens utrymme behandlas tidigt, och hur dessa tidiga avvägningar påverkar det fortsatta arbetet i gestaltungs- och genomförandefaserna. Intervjuerna visar även att riktlinjer och verktyg för barns utemiljöer, såsom sociala värdeanalyser, barnkonsekvensanalyser, Friyteguiden och stadens lekvärdesriktlinjer, används i planeringsarbetet men med varierande genomslag. Respondenterna beskriver att dessa verktyg i regel fungerar vägledande snarare än styrande, och att tillämpningen skiljer sig mellan projekt.

Ett annat återkommande tema rör förskolors och skolors användning av allmänna parker som lekmiljöer. Respondenterna beskriver hur små gårdar leder till att parker används som en förlängning av den dagliga utevistelsen, vilket påverkar både vegetationens belastning och förvaltningens arbetssätt.

Vidare lyfter intervjuerna teknisk infrastruktur som en praktisk förutsättning som påverkar vegetationens placering och utformning. Respondenterna beskriver hur ledningsdragningar, begränsade jorddjup och behov av samordning med andra tekniska system ofta påverkar möjligheterna att anlägga träd och större planteringar.

Slutligen beskriver intervjuerna hur barns faktiska användning av lekmiljöer ibland skiljer sig från de intentioner som funnits i gestaltningsskedet. Respondenterna ger exempel på hur barn rör sig genom vegetationen, skapar egna stigar och använder planteringar på sätt som inte alltid varit förutsedda i planeringen. Det leder till att förvaltningen behöver göra justeringar. Sammanfattningsvis ger intervjumaterialet en översikt över hur yrkesverksamma aktörer beskriver de förutsättningar, avvägningar och praktiska utmaningar som präglar arbetet med grön lekmiljö i den täta staden.

5. Platsstudier – exempel från Stockholm

Platsstudien omfattar fyra lekmiljöer i Stockholms tätbebyggda områden, valda för att belysa olika grader av vegetation, slitage och urbana förutsättningar. Efter en genomgång av studiens utgångspunkter i 5.1 presenteras de enskilda platserna i avsnitt 5.2–5.5. Avslutningsvis presenterar resultatet från verktyget Lekytefaktor (LYF) i avsnitt 5.6.

5.1 Övergripande förutsättningar för lekmiljöer i Stockholm

Detta avsnitt redogör för de planeringsmässiga förutsättningar som styr lekmiljöers kvalitet i staden, med fokus på friyta och lokala riktlinjer för barns utemiljöer.

5.1.1 Friyta som planeringsverktyg

Boverket (2025) framhåller krav på friyta i regler för byggande. Friytan är den del av tomten som barn faktiskt kan använda för lek, utevistelse och verksamhet under skoldagen (Boverket 2025). Ytor som förråd, bil- och cykelparkering, lastzoner och liknande exkluderas. Takytor och takterrasser kan vara ett komplement, men betraktas normalt inte som ordinarie friyta eftersom tillgänglighet och användbarhet ofta är begränsat (Boverket 2025). Kraven säger även att det vid ny bebyggelse för bostäder, förskola, skola eller fritidshem ska finnas tillräckligt stor och lämplig friyta på tomten eller i dess närhet. Om tomten redan är bebyggd, eller om en ändring prövas, ska kraven uppfyllas i skälig utsträckning med hänsyn till kostnader och platsens förutsättningar (Boverket 2025).

Det finns inga bindande nationella mått för hur stor friytan ska vara, men Boverket (2015b) anger i sina allmänna råd riktvärden om 40 kvadratmeter per barn i förskola och 30 kvadratmeter i grundskola. En studie av Mårtensson et al. (2009) visar att mindre gårdar begränsar lekens räckvidd och variation. Studien framhåller att större och framför allt grönnare gårdar främjar barns återhämtning av den riktade uppmärksamheten, vilket gör dem mer fokuserade och mindre rastlösa i andra aktiviteter. Boverket (2025) betonar i sina allmänna råd att friytan helst bör vara större än 3 000 kvadratmeter. De allmänna råden anger även att friytan bör utformas så att den tål användning och ger utrymme för olika aktiviteter. En varierad topografi, inslag av vegetation och tillgång till både sol och skugga bidrar till att skapa miljöer som uppmuntrar till rörelse, lek och återhämtning (Boverket 2025).

5.1.2 Friyta i Stockholm

SCB:s nationella kartläggning av grundskolors friytor visar att elever i Stockholms län har minst friyta i landet (SCB 2022). År 2020 uppgick den genomsnittliga friytan per elev i länet till 25,9 kvadratmeter, vilket är betydligt lägre än riksgenomsnittet på 45,9 kvadratmeter (SCB 2022). I Stockholms kommun var siffran ännu lägre: i genomsnitt endast 15 kvadratmeter per elev, vilket är den minsta ytan i hela Sverige. Det innebär att en elev i Stockholm i genomsnitt har tillgång till ungefär en tiondel av den friyta som elever i

exempelvis Jokkmokks kommun har där siffran ligger på 168,6 kvadratmeter per elev (SCB 2022). I figur 16–18 visas två exempel på så kallade utsläppsgårdar i Stockholm.

SCB (2022) framhåller att minskningen av friytor i Stockholmsområdet hänger samman med den höga bebyggelsestätheten och den pågående förtätningen i staden. När elevantalet ökar och nya byggnader, tillfälliga paviljonger och andra funktioner tillkommer på skolområden tas delar av gårdsytorna i anspråk (SCB 2022). Detta har bidragit till att friytan per elev minskat successivt mellan 2014 och 2020, i likhet med trenden i de flesta län, men särskilt tydligt i storstadsregionerna (SCB 2022).

Figur 16–17. En utsläppsgård i Gamla Stan. Endast ett litet träd med 2–3 grenar i kruka finns på gården. Förskolan behöver aktivt ta sig till miljöer där barn kan röra sig fritt över större ytor och utvecklas så som de har rätt till.

Figur 18. En utsläppsgård i Hammarby sjöstad. Det finns ingen möjlighet för barn att självständigt nå en tillräckligt stor friyta.

5.1.3 Lekvärdesriktlinjer och Lekytefaktor (LYF)

Lekvärdesriktlinjer för Stockholms stad har tagits fram av Landskapslaget på uppdrag av utbildningsförvaltningen, förskoleförvaltningen och SISAB i samarbete med representanter från Stockholms stad (Stockholms stad 2025c). Riktlinjerna syftar till att säkerställa att förskole- och skolgårdar utformas med goda förutsättningar för lek, rörelse, socialt samspel, lärande och återhämtning. De ska användas av såväl kommunala som privata aktörer vid planering av nya gårdar samt vid upprustning av befintliga lekmiljöer (Stockholms stad 2025c).

Som en del av lekvärdesriktlinjerna används beräkningsverktyget Lekytefaktor (LYF). LYF är uppbyggt för att synliggöra och kvantifiera lekvärden genom att olika kvaliteter i utemiljön bedöms och tilldelas poäng (ibid.). Bedömningen omfattar bland annat friytans storlek och sammanhang, topografi, grönska, lokalklimat, rumsliga kvaliteter samt förutsättningar för varierad lek och pedagogisk användning. Verktyget är strukturerat i flera steg och kategorier som tillsammans ska ge en samlad bedömning av gårdens lekvärde. I tabell 1 och 2 presenteras en översikt över poänggivande kriterier i beräkningen av LYF samt vilka lekvärden som ingår.

Lekvärdesriktlinjerna anger att utgångspunkten i ett tidigt planeringsskede bör vara att friytan för förskolegårdar uppgår till minst 3 000 kvadratmeter och för skolgårdar till minst 10 000 kvadratmeter (Stockholms stad 2025b). Vidare anges som utgångspunkt 20 kvadratmeter per barn för förskola och 15 kvadratmeter per elev för skola. Med dessa förutsättningar bedöms det enligt verktyget finnas möjlighet att skapa gårdar med höga lekvärden. Samtidigt framhålls att antalet kvadratmeter per barn är ett väsentligt mått, men att en större gård med en hög variation av lekvärden kan väga upp ett lägre antal kvadratmeter per barn (Stockholms stad 2025b).

Vegetation och naturinslag lyfts i riktlinjerna fram som centrala komponenter för att skapa varierade och robusta lekmiljöer (Stockholms stad 2025b). Träd, buskar och annan växtlighet beskrivs bidra till ökad variation i lek, förbättrade möjligheter till fysisk aktivitet samt till mikroklimatiska effekter såsom skugga och svalka (ibid.). Naturpräglade miljöer framhålls även som centrala för barns motoriska utveckling, välbefinnande och möjligheter till återhämtning (Stockholms stad 2025b).

Tabell 1. En översikt över alla poänggivande kriterier i steg 1 i LYF-beräkningen (Stockholms stad 2025a).

KATEGORI	STEG 1 LEKVÄRDEN	OBLIGATORISKT VÄRDE
1. Friyta	1. Gårdens friyta	
	1.2 Kvadratmeter friyta/barn	
	1.3 Byggnaden är friliggande	
2. Lekvärden – tidig bedömning	2.1 Gården är sammanhängande	
	2.2 Det finns en plan, öppen yta där det går att få upp fart	
	2.3 Gården har en varierad topografi	
	2.4 Del av gården har befintlig naturkaraktär	

Tabell 2. En översikt över alla poänggivande kriterier i steg 2 i LYF-beräkningen (Stockholms stad 2025a).

	STEG 2	
	LEKVÄRDEN	
3. Zonering	3.1. Antal zoner	
4. Topografi	4.1 Det finns kulle och/eller slänt som lämpar sig för lek	
	4.2 Lekutrustning nyttjar topografin	
	4.3 Gården innehåller topografiska element	
5. Grönska	5.1 Del av gården har anlagd naturkaraktär	
	5.2 Det finns en stor variation av växtarter	
	5.3 Vegetationen skapar rumsligheter	
	5.4 Det finns minst ett stort befintligt träd	
	5.5 Det finns minst ett befintligt, eller planeras för minst ett, stort träd	
6. Lokalklimat	6.1 Ytor för lek och reträtt-/pratplatser finns i sol och i skugga	
	6.2 Vegetation ger skugga i alla gårdens zoner	
	6.3 Det finns platser med väderskydd	
	6.4 Skärmtak kompletterar lövskugga	
7. Platser för alla	7.1 Det finns reträttplatser	
	7.2 Det finns icke-programmerade ytor	
	7.3 Det finns områden enligt on-, off-, backstageprincipen	
	7.4 Det finns en scen	
	7.5 Det finns skyddade sittplatser i den trygga zonen	
	7.6 Det finns pratplatser	
	7.7 Det finns lugna pausplatser tillgängliga med hjälpmedel	
	7.8 Det finns platser för aktiv lek tillgängliga med hjälpmedel	
8. Förutsättningar för varierad lek	8.1 Det finns varierade platser för lek/aktivitet	
	8.2 Det finns plank	
	8.3 Gården innehåller naturliga element	
	8.4 Det finns en yta med formbar sand	
	8.5 Markmaterial är varierat	
	8.6 Det finns förutsättning för motorisk lek	
9. Förutsättningar för pedagogik	9.1 Det finns samlingsplatser	
	9.2 Växtval är gjorda för att ge pedagogiska mervärden	
	9.3 Hårdgjord yta anpassad för skapande finns i närheten av materialförvaring	
	9.4 Det finns väggar/plank att sätta upp material på	
	9.5 Det finns vattenlek	
	9.6 Det finns odlingsmöjligheter	
10. Övrigt	10.1 Det finns materialförvaring anpassat efter elevantal och årskurs	
	10.2 Det finns eluttag	
	10.3 Det finns vattenutkastare	
	10.4 Gården har funktionell och social belysning anpassad efter respektive zon	
	10.5 Minst hälften av gården är inte underbyggd	
	10.6 Friytan ligger dikt an entréer	

5.1.4 Socialt värdeskapande analys (SVA)

Stockholms stad (2023) beskriver socialt värdeskapande analys (SVA) som ett planeringsverktyg för att synliggöra och analysera sociala värden i stadsutvecklingsprocesser. Analysen syftar till att identifiera befintliga och potentiella sociala kvaliteter i den byggda miljön, exempelvis tillgänglighet, trygghet, social sammanhållning och jämlika livsvillkor. Vidare används SVA för att koppla rumsliga förutsättningar till övergripande mål för social hållbarhet och för att tydliggöra vilka sociala värden som kan stärkas, tillföras eller riskera att försvagas i samband med planering och exploatering. Barns miljöer rymmer inom begreppet socialt värdeskapande stadsutveckling, vilket innebär att alla invånare ska ha likvärdig tillgång till bland annat välgestaltade och trygga allmänna platser samt rekreation.

5.1.5 Barnkonsekvensanalys (BKA)

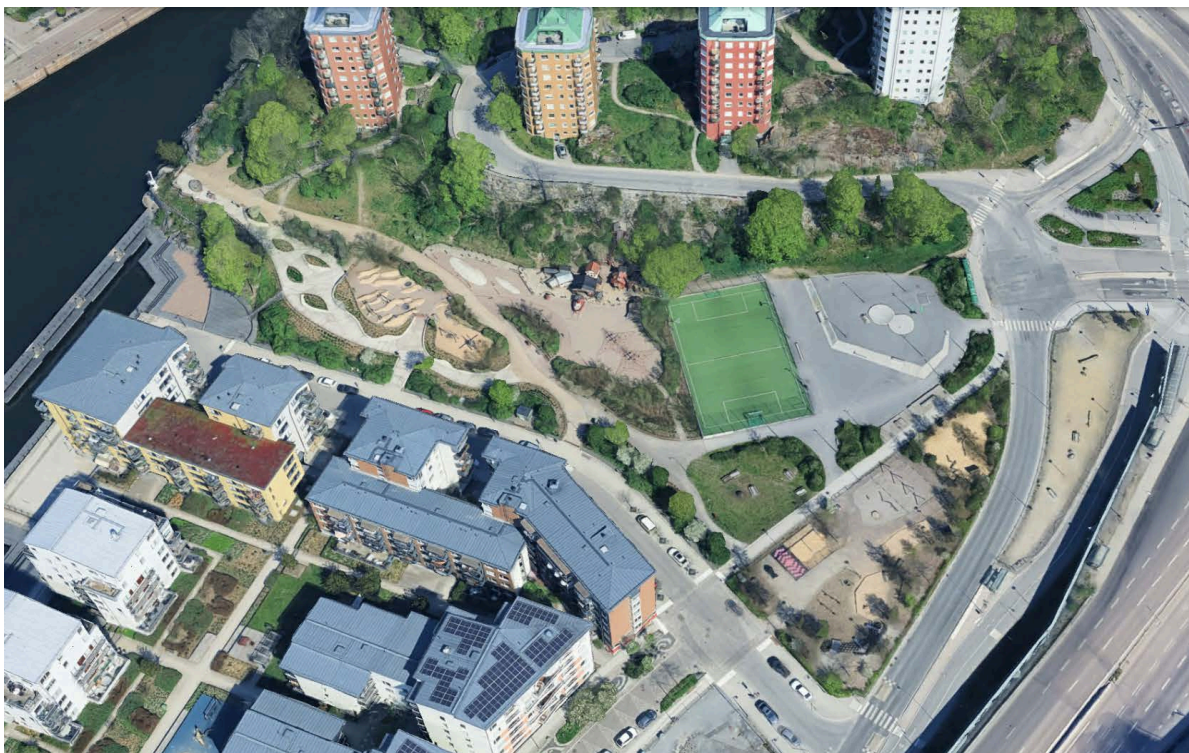
Stockholms stad (2017b) beskriver barnkonsekvensanalys (BKA) som ett verktyg för att bedöma hur beslut och åtgärder påverkar barn, enskilt eller i grupp, med utgångspunkt i barnets rättigheter enligt barnkonventionen. Syftet är att säkerställa att barnets bästa beaktas i beslutsprocesser och att konsekvenser för barn synliggörs innan beslut fattas. Analysen betonar även barns rätt till delaktighet samt vikten av att uppmärksamma att barns förutsättningar varierar beroende på exempelvis ålder, kön och livssituation.

5.2 Platsstudie: Anders Franzéns park

- Plats: Båtklubbsgatan 2, Hammarby Sjöstad.
- Stadsdelsförvaltning: Södermalm.
- Byggår: 2008–2014.
- Storlek: Cirka 3 500 kvadratmeter tydligt kodad lekyta. Cirka 9 000 kvadratmeter om fotbollsplanen, skateparken, den lekbara slänten upp mot punkthusen samt intilliggande buskage räknas in. Hela parken omfattar cirka 12 000 kvadratmeter.
- Datum och tid för besök: Tisdag 18 november kl. 10:30 samt 12:30.
- Väder: Kallt, minusgrader och omväxlande sol.

5.2.1 Anders Franzéns park i sitt sammanhang

Anders Franzéns park är belägen i Hammarby Sjöstad och omges av en urban miljö där olika tidsskikt och strukturer möts. I söder angränsar bostadshus i öppen kvartersstruktur från 2010-talet, med hushöjder om cirka sex våningar. Mot norr reser sig punkthusen på Danviksklippan från 1940-talet, med hushöjder mellan åtta och tio våningar. Parkens östra gräns utgörs av Värmdövägen, en tungt trafikerad led vars närvaro är påtaglig genom ett konstant trafikbuller. Även Henriksdalsvägen löper intill parken och bidrar periodvis till trafikbuller. Mot väster öppnar parken mot Hammarby kanal, där vistelsestråk längs kajen knyter samman området med omkringliggande stadsrum. Figur 19 visar en översiktsskild på Anders Franzéns park i sin omgivande miljö.

Figur 19. Översiktspild över Anders Franzéns park samt delar av omgivningen. Platsstudien omfattar både den inhägnade lekplatsen i parkens sydöstra del och den mer öppna tematiserade lekmiljön i parkens västra del (Google Earth 2023a).

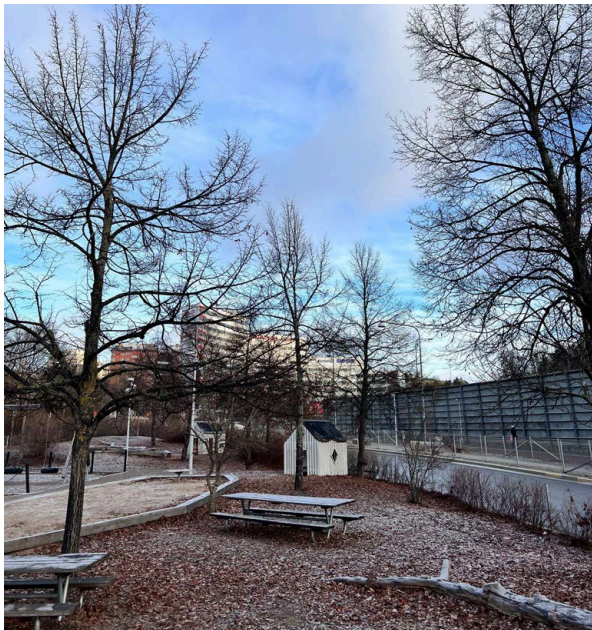
5.2.2 En promenad genom Anders Franzéns park

Det är en kall men solig tisdag förmiddag när jag närmar mig Anders Franzéns park från den sydöstra sidan. Jag möts först av en inhägnad del av parken. Stängslet markerar en tydlig gräns, och skyltar anger att området används av förskoleverksamhet utan att uttryckligen utesluta allmänheten. Längs lekplatsens östra sida löper Henriksdalsvägen och bortom den Värmdövägen, vilket skapar ett konstant trafikbrus.

Den inhägnade lekmiljön framstår som öppen och relativt oindelad. Lekfunktioner som gungor, sandleksaker, lekhus och rutschkanor är utspridda som separata öar i stenmjöl, med flis eller gummiastfalt som fallskydd. Vegetationen är huvudsakligen placerad i ytterkanterna, med unga lindar som ännu inte ger nämnvärd skugga, vilket gör lekmiljön exponerad både rumsligt och mikroklimatiskt. Buskagen längs stängslet är på flera ställen smala och delvis slitna, medan bredare planteringar längre norrut visar tydligare spår av användning i form av upp trampade gångar. Figur 20–47 ger en översikt över olika delar av platsen och fungerar som visuellt stöd till den löpande texten i detta avsnitt.

Figur 20–21. Uppdelningarna i markmaterialen skapar ett stråk, men platsen har i övrigt inga tydliga rumsskapande element. Platsen upplevs som en öppen yta med utplacerad prefabricerad lekutrustning.

Figur 22–23. Vissa delar av lekmiljön har relativt bra krontäckning, men största delen av lekmiljön saknar skugga. Lindarna som planterades runt 2012 kommer att växa sig större. Flerskiktad vegetation finns ut mot Henriksdalsvägen. Träden och buskträden ser välmående ut men smalare partier av buskagen längs stängslet kämpar.

Figur 24–25. I de bredare delarna av buskagen finns gångar och spår av lek, och de större buskarna ser ut att kunna stå emot slitaget. Markskikt ser ut att saknas helt.

På vägen mot parkens västra del passeras en skatepark och en bollplan med tydliga tecken på användning, även om platsen ekar tom den här dagen. Jag närmar mig den öppna temalekplatsen och ser en stor skolklass i full aktivitet. Jag slås av hur rik vegetationen är på platsen, för jag ser nästan inga barn trots att jag bara står några meter ifrån. De flesta verkar vara samlade i två stora klätterpyramider. Många barn springer runt och in i lekhusen. Pedagogerna står intill och övervakar. Träd och buskage bildar tydliga sektioner och skapar en övergång mellan parkens gångstråk och lekytorna. Här är vegetationen inte bara en kuliss utan en del av platsens rumslighet. Det är full fart och jag står ett tag och observerar innan jag beslutar mig för att gå vidare och komma tillbaka senare. Det är trots allt under skoltid och av etiska skäl vill jag inte ta bilder när de är där utan sina vårdnadshavare.

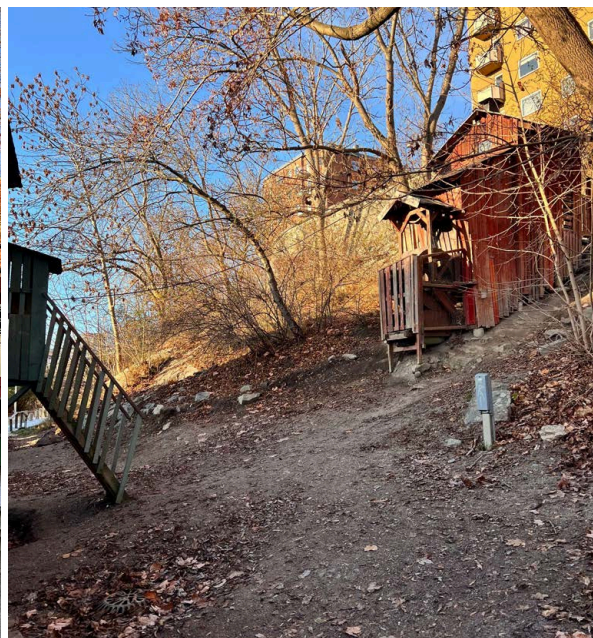
Figur 26–27. Platsen framstår som rumsskapande genom sin rika vegetation. Träd, buskage och planteringar bildar tydliga sektioner och skapar flera avgränsade rum för lek.

Jag återvänder efter lunch vid 12:30. Det är lugnare i parken och jag närmar mig från den östra sidan. I den västra delen möts jag av tematiserade lekhus som knyter an till platsens historia som varv, med miniatyrbyggnader, tekniska detaljer och en bogserbåt placerad vid en sandyta som ska efterlikna vatten.

Figur 28–29. Gammla utrustning som ser ut att vara bevarad från varvet på platsen ger unika lekmöjligheter och uppmuntrar till fantasilek.

Här är vegetationen närvarande på så sätt att lekhusen har integrerats i dungen i slänten upp mot Danviksclippan. Den här tiden på året är det inte mycket till krontak men med lite fantasi föreställer jag mig att det är en tät, grönskande lummig inramning runt om under sommarhalvåret.

Figur 30–31. Lekhusen står både i slänten och på ett stort trädäck som ger illusionen av att sanden är vatten.

Figur 32–33. Den vegetationsrika slänten upp mot en mur mot Danviksklippans 40-talshus.

Jag återvänder till de två stora klätterpyramiderna. Nu när det är lugnare framstår de som storskaliga, men ytan är tydligt dimensionerad för många barn samtidigt. Vegetationen avgränsas endast med en låg träkant som barn lätt tar sig över.

Figur 34–35. En av parkens största ytor har två stora klätterpyramider i en yta med strid sand. Ytan är kantad av partier med flerskiktad vegetation.

Överallt finns spår av lek i vegetationen. Det är upp trampade gångar och kvarglömda leksaker i så gott som samtliga buskage. Slitage i kanterna förekommer vid entréer och stråk, men som helhet ser vegetationen välmående ut. Kombinationen av stora ytor, robusta växtmaterial och tydliga rumsstrukturer verkar ha minskat trycket på enskilda vegetationsytor. Vissa ytor med högre buskträd tycks ha något mer påverkan av slitaget. På vissa platser har kanter fallit bort och det finns ytor med kompakterad jord, men större delen av markskiktet ser ändå ut att ha överlevt.

Figur 36–37. Det finns spår av lek i samtliga vegetationsytor. Nedtrampade växter, gångar som bildats och kvarglömnda leksaker. Markskikt finns dock, vilket tyder på att ytan lyckas stå emot.

Figur 38–39. Vissa ytor är mer utsatta för tramp och möjligen även kompaktering. Det är svårt att säga om vissa partier har haft ett rikare markskikt som inte har klarat sig.

Träd och buskage ger visuell avskildhet och lä från vind, vilket bidrar till en behaglig vistelse även en kylig dag. Det blir tydligt att vegetationen fungerar både som rumsskapare, skydd och som lekresurs. Inga barn leker där nu, men buskagen rymmer både stillsamma reträttplatser och stråk där vildare lek kan ta fart mellan stammarna.

I den västra delen av parken delas lekmiljöerna upp av flerskiktad vegetation, där gångstråk löper mellan gröna partier och skapar naturliga entréer. På flera platser uppstår naturliga övergångar där vegetation och markmaterial tillsammans formar gränser utan behov av stängsel.

Figur 40–41. Parkens entréer öppnar sömlöst upp till både parkstråket och lekytorna.

Vid gungområdet är leken tydligt avgränsad och placerad på gummiastfalt, vilket kontrasterar mot de mer naturpräglade ytorna runt omkring. Även intilliggande ytor med gummiastfalsbeklädda kullar och öar är avgränsade, där vegetationen främst fungerar som rumslig inramning snarare än lekresurs. Vegetationen skapar skydd och avskildhet, samtidigt som den begränsar vuxnas insyn utan att helt förhindra överblick.

Figur 42–43. En yta som är avgränsad från resten av lekytan är ytan med gungor. Det finns en stor gungställning med däckgungor på gummiastfalt samt en stor kompisgunga på nyanlagd gummiastfalt.

Figur 44–45. En annan yta som också är avgränsad av ett stängsel samt vegetation är en yta med gummiasfaltbeklädda öar och kullar i strid sand. Inslag av trä i form av broar, spångar, studs mattor, rutschkanor och balansgångar berikar platsen.

Intill gångstråket utanför ser jag en sluttning upp mot Danviksklippan. Marken har tecken på slitage och lyktstolpen och elskåpet är försedda med skydd, vilket tyder på att slänten används som pulkabacke vintertid. Vegetationen är glesare runt om och ytan består primärt av gräs.

Figur 46–47. Det finns en naturlig sluttning som tycks användas som pulkabacke vintertid eftersom elskåp och lyktstolpe är beklädda med skydd.

5.2.3 Analys av vegetationens roll i Anders Franzéns park

I Anders Franzéns park syns en tydlig skillnad mellan den inhägnade förskoledelen och den öppna temalekplatsen. Det visar hur vegetationens placering och integration direkt påverkar både lekvärden såsom variation, affordances, avskildhet och mikroklimat samt hur omfattande slitaget blir. I den inhägnade delen är vegetationen främst placerad i utkanterna längs stängslet, vilket stämmer överens med det Ignell (2025) beskriver som en trend där grönska på skolgårdar ofta får låg prioritet i planeringsprocesser. Det här skapar

en miljö som Woolley (2007) kallar utrustningsstyrd – en plats som ger ett begränsat utbud av lektyper då de okodade ytorna som även Boverket (2022) rekommenderar saknas. Eftersom trädkronorna fortfarande är små blir mikroklimatet dessutom utsatt, och enligt Boldemann et al. (2006) riskerar detta att göra platsen för varm och därmed mindre lockande för fysisk aktivitet.

I parkens västra del fungerar vegetationen i stället som en naturlig del av miljön. Genom täta buskage, höga prydnadsgräs och flerstammiga träd skapas miljöer som erbjuder många affordances eftersom vegetationen i sig erbjuder stora möjligheter till olika typer av användning (Gibson 1966). Ytorna är väl inramade av kanter, både höga formella sittmurar gjutna i betong och låga kanter i naturmaterial. Samtliga buskage är möjliga för barn att självständigt ta sig in i. Inramningen gör att grönskan känns vild men kontrollerad, vilket går i linje med teorin om cues to care av Nassauer (1995): en vild men kontrollerad grönska signalerar att platsen har en hög nivå av skötsel och omhändertagande, trots att vegetationen inom ramarna kan upplevas som ovårdad. Genom att vegetationen tillåts vara tät och flerskiktad skapas hemliga rum där barnen kan gömma sig från de vuxnas blickar, vilket är centralt för barns behov av avskildhet och ostörd lek (Beckman et al. 2022). Detta stödjer litteraturens tes om att naturen erbjuder en typ av avskildhet och egenstyrd lek som prefabricerade lekredskap sällan kan mäta sig med (Boverket 2022; Jungmark 2021).

Observationerna av upp trampade stigar inne i buskagen visar att växtligheten används och barn kan få möjlighet att utforska och bygga egna världar. Förekomsten av större uppvuxna träd i den västra delen är begränsad, men de träd som finns i kombination med buskträd och höga prydnadsgräs leder till att skuggning finns på samtliga ytor. Trots tydliga spår av lek i vegetationen i form av upp trampade gångar och ned trampade växter, framstår vegetationen som övervägande välmående. Detta indikerar att vegetationens volym och flerskiktade struktur möjliggör både lek och tålighet, i linje med Ignell (2025) som menar att större sammanhängande planteringar bättre kan fördela slitaget.

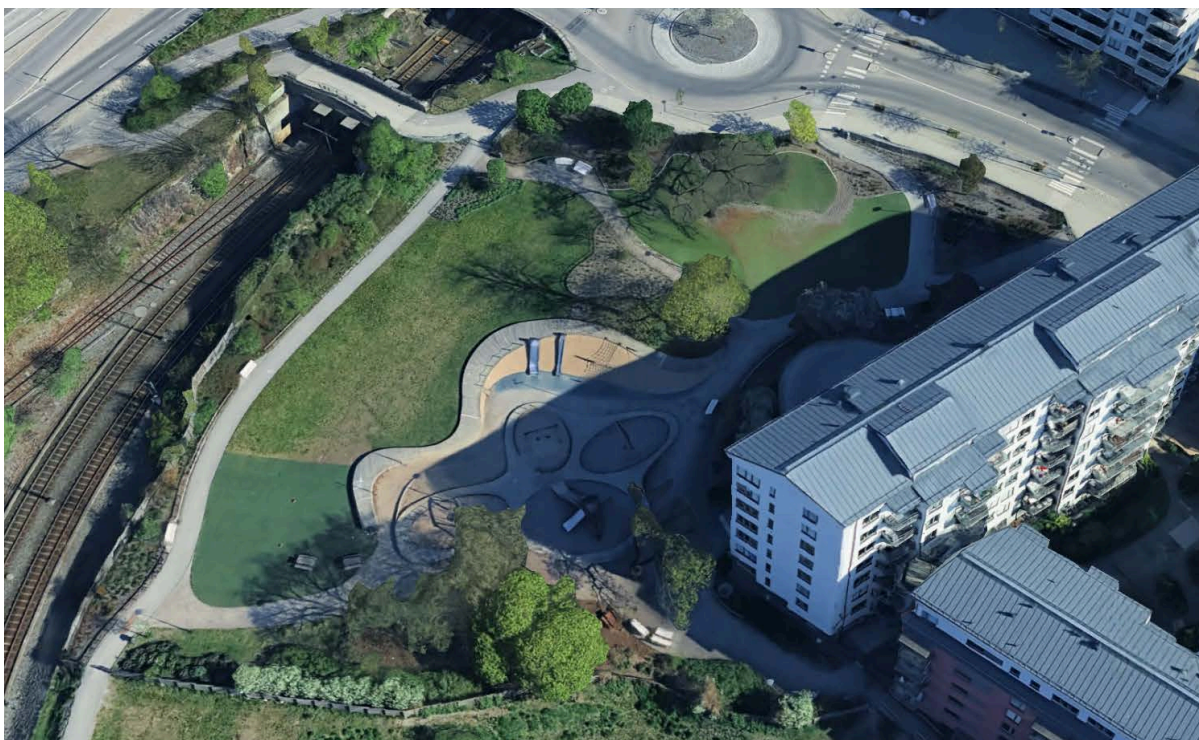
Sammantaget fungerar grönskan i den västra delen likt en lekotop där vegetationen är en helt integrerad del av platsen (Mårtensson et al. 2022). Detta skapar höga lekvärden i form av variation, tillgängliga affordances, avskildhet, mikroklimat och möjlighet till egenstyrd lek, samtidigt som slitaget fördelas över ytor med tillräcklig volym. När växterna ges tillräckligt med utrymme uppstår ett samspel mellan lek, rörelse och mikroklimat som stämmer väl överens med teorin om hur natur- och lekvärden kan samverka (Mårtensson et al. 2022; Boverket 2022). Slitagespåren på platsen visar tydligt att vegetationens tålighet hänger ihop med dess volym och placering; medan smala buskage längs stängsel är sårbara för tramp, kan de bredare och flerskiktade planteringarna i den öppna delen ta emot både lek och rörelse utan att brytas ner. Anders Franzéns park visar därmed hur grönska kan fungera som en sekundär kuliss eller som en aktiv del av miljön.

5.3 Platsstudie: Blomsterdalens lekplats

- Plats: Korsningen Marieviksgatan och Sjöviksvägen, Årstadal, Liljeholmen.
- Stadsdelsförvaltning: Hägersten-Älvsjö.
- Byggår: 2008–2010. Upprustad 2021.
- Storlek: Cirka 5 000 kvadratmeter.
- Datum och tid för besök: Måndag 3 november kl. 14:30.
- Väder: Kyligt men soligt.

5.3.1 Blomsterdalens lekplats i sitt sammanhang

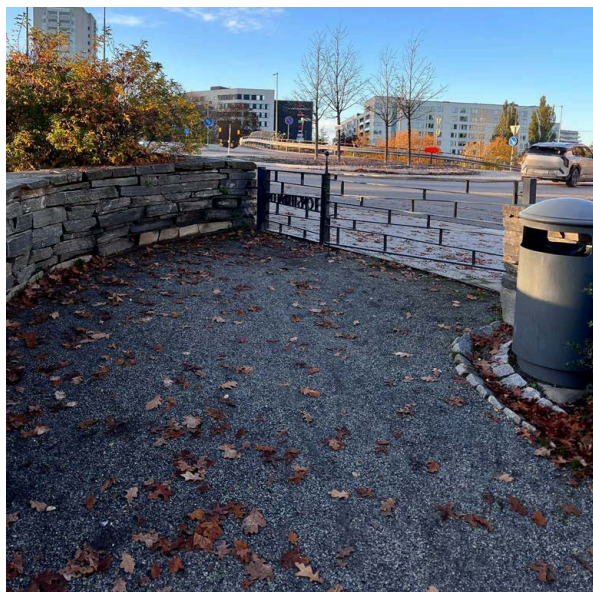
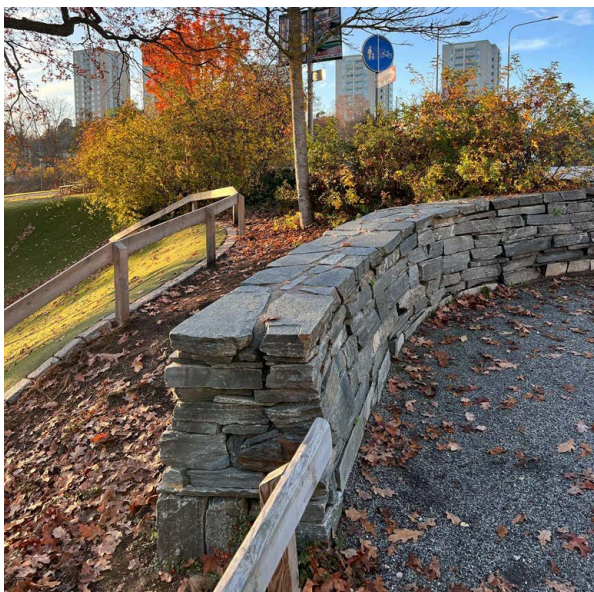
Blomsterdalens lekplats är belägen i en tät kvartersstad i Årstadal, där bostäder och lokal service ligger nära inpå. Området präglas av bebyggelse från 2000-talet med hushöjder om runt sju våningar. I ett större perspektiv finns kopplingar till sammanhängande grönområden via Rävskogen och Årstabergsparken. Dessa samband är dock i praktiken svåråtkomliga, då bebyggelse samt större trafik- och spårinfrastruktur i form av väg och Tvärbanans sträckning utgör tydliga barriärer. Platsens urbana läge påverkas därmed i hög grad av omgivande infrastruktur. Figur 48 visar en översiktsbild på Blomsterdalen i sin omgivande miljö.

Figur 48. Översiktsbild över Blomsterdalen samt delar av omgivningen (Google Earth 2023b).

5.3.2 En promenad genom Blomsterdalens lekplats

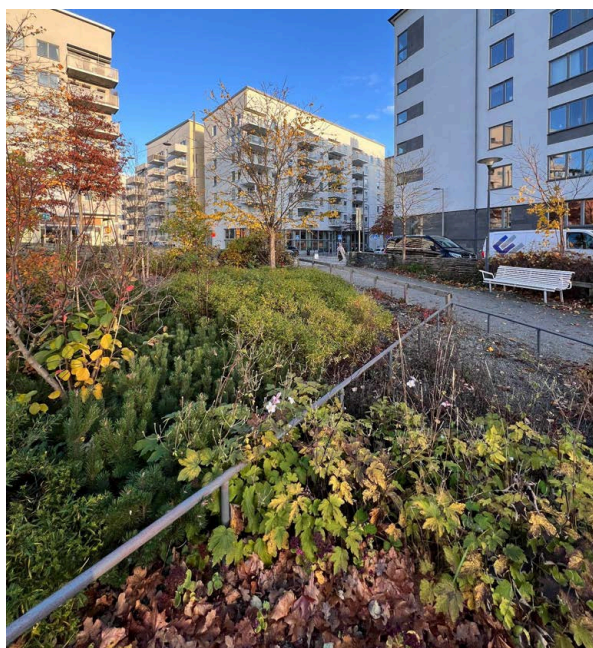
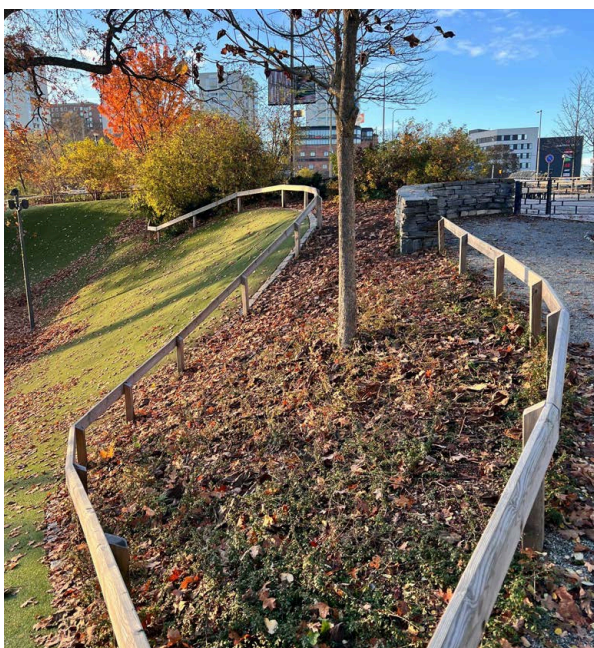
Jag kommer in i Blomsterdalen från den nordöstra entrén vid Sjöviksvägen. Det är en kylig måndag eftermiddag. Ljuset ligger lågt och kastar skuggor från de omgivande husen in mot lekplatsen. Det är lugnt i området, och bara enstaka barn passerar förbi tillsammans med vuxna. På vägarna susar enstaka bilar förbi. Redan vid entrén signalerar platsen en hög ambitionsnivå. Den markeras tydligt av en mur och ett dekorativt staket i metall. Helhetsintrycket är till en början därför påkostat och genomarbetat, och parken är tydligt inramad. Figur 49–80 ger en översikt över olika delar av platsen och fungerar som visuellt stöd till den löpande texten i detta avsnitt.

Figur 49–50. Muren och staketet med grinden markerar entrén till Blomsterdalen. Bakom syns planteringsytor med blandad vegetation som delvis ramar in platsen.

Längs ytterkanterna finns planteringar med stor variation i växtmaterial. Det finns buskar, buskträd, träd och låga marktäckande perenner i tydligt komponerade ytor. Planteringsytorna är avgränsade från gångstråk genom olika typer av staket. Vissa är permanenta metallstaket, andra är enklare trästaket som ser mer tillfälliga ut. Vid jämförelse med äldre satellitbilder framgår att trästaketet inte ingick i den ursprungliga utformningen, vilket tyder på en senare tillkommen skyddsåtgärd.

När jag rör mig vidare in i parken blir det tydligt att slitaget varit ett återkommande problem. Eftersom jag har gjort viss efterforskning kring platsen innan jag gick ut vet jag att parken har haft svårt att balansera det höga trycket och att parken har behövts rustas upp (Arkitekten 2016).

Figur 51–52. Låg marktäckande vegetation, troligen vald för att vara tålig. Trots detta har kompletterande trästaket behövt sättas upp efterhand för att skydda planteringen från tramp.

En bit in i lekmiljön fungerar ett stort, äldre träd som ett tydligt blickfång. Trädet är imponerande och har potential att skapa ett behagligt mikroklimat. Runt trädet breder en stor sänka ut sig, minst tjugo meter bred. Ytan ger intryck av att användas för pulkaåkning vintertid och för spring och lek under sommaren.

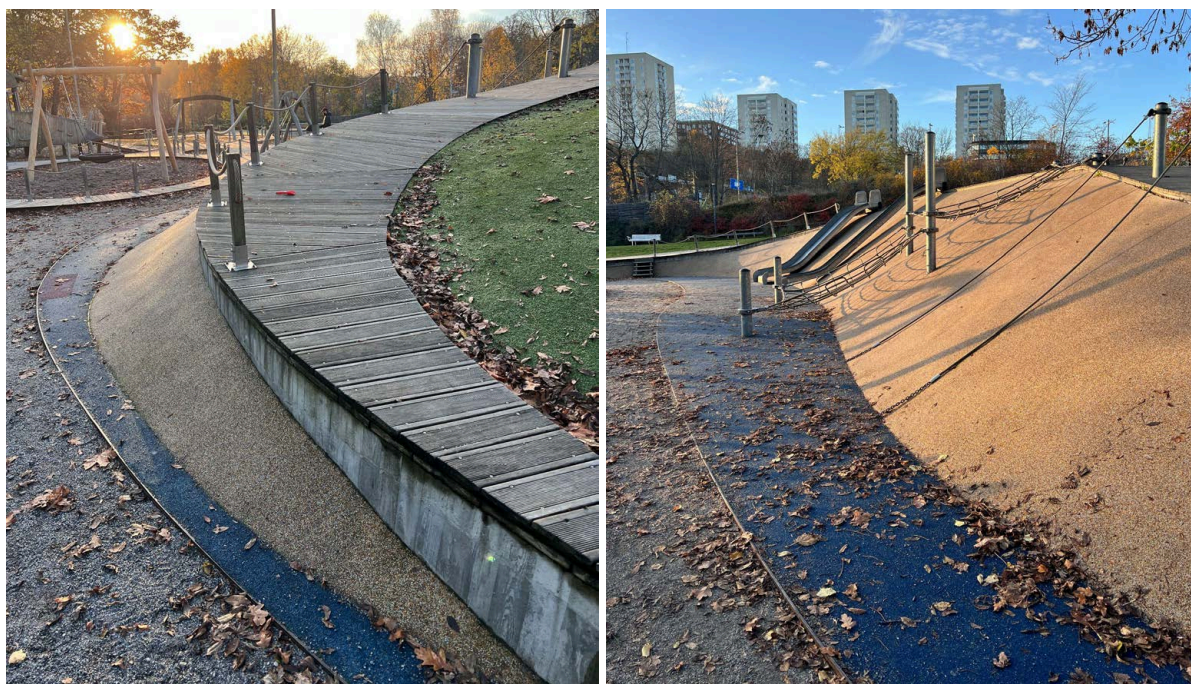
Figur 53–54. Ett stort, bevarat träd som fungerar som blickfång och är karaktärsfullt för platsen. Trädet stod tidigare i en yta med gräs, men omges nu av konstgräs.

När jag fortsätter genom lekmiljön uppmärksammar jag en planterad slänt med lutande växtbädd. Här finns stora luckor med bar jord och tydliga tecken på att växtmaterialet inte etablerat sig. Jag funderar först på om det beror på tramp från barn, men den höga stenmuren gör ytan svår att ta sig upp på. Snarare framstår det som ett problem kopplat till växtbäddens förutsättningar. Det ser brant och torrt ut, och jag misstänker att växtmaterialet inte varit anpassat till platsens förutsättningar.

Figur 55–56. Lutande plantering med stora partier bar jord. Slitage kan bero på erosion, bristande växtval och etablering samt torra växtbäddsförhållanden snarare än direkt tramp.

Till höger öppnar sig en gummiasfaltsbeklädd slänt. Högre upp följer ett trädäck släntens övre kant. Ytan kan fungera för rörelselek, kanske cykling eller spring i bana, men lutningen är kraftig och upplevs potentiellt farlig.

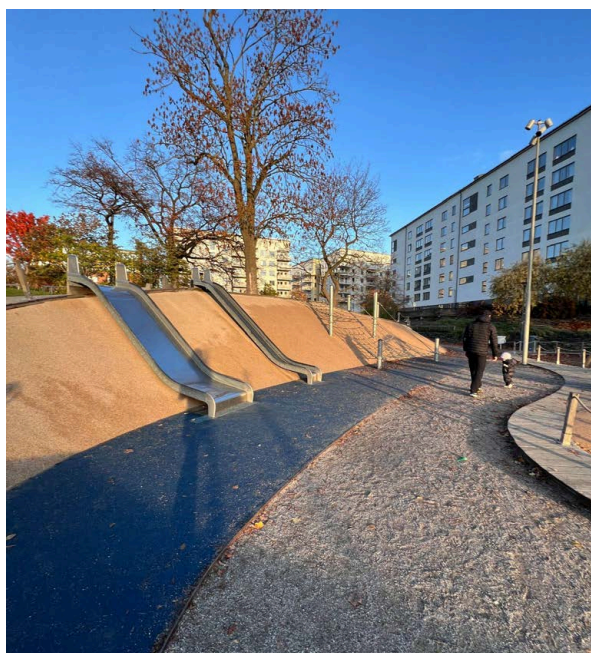

Figur 57–58. Slänten med lekutrustning monterad har gummiasfalt som underlag.

Figur 59–60. Tidigare var hela ytan naturlig gräsmatta, men nu är stora delar beklädd med konstgräs. Ett stort bevarat träd som tidigare stod i en perennplantering står nu i en yta med konstgräs.

När jag passerar lekslänten öppnar sig en större lekyta med flera zoner. De olika delarna binds samman av gångar i trätrall som ringar in lekutrustningen. Det är som små öar av lekfunktioner. Rörelsen genom platsen styrs av det organiska formspråket, men också av de hårda gränserna mellan gångar, lekytor och planteringar.

Figur 61–62. Det organiska formspråket i lekmiljön styr rörelsen genom platsen och delar upp ytan i flera lekzoner.

Kompisgungan står i en yta med gummiasfalt och fångar snabbt min uppmärksamhet. Den är extremt sliten. Slitaget vittnar om ett mycket högt besöksstryck och om en lekplats som används intensivt. Lekutrustningen är programmerad och standardiserad, med gungor och klätterställningar placerade i strid sand eller gummiasfalt.

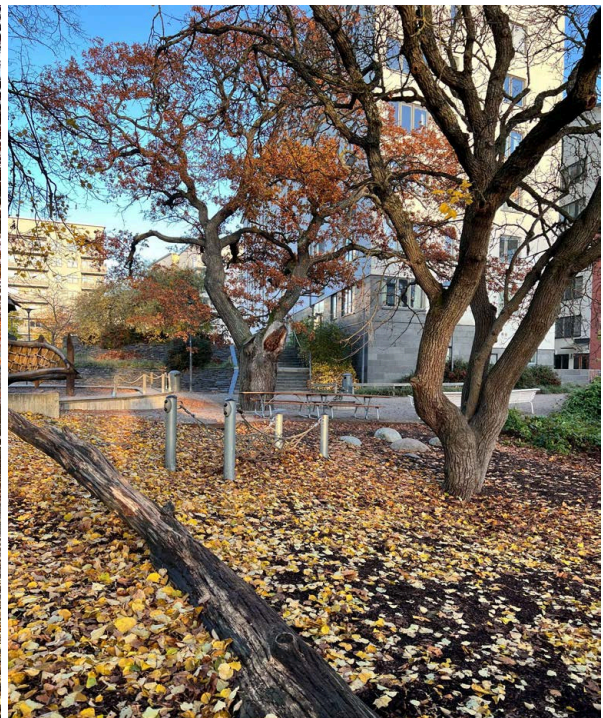

Figur 63–64. Det höga trycket på lekplatsen syns bland annat på gungan.

Figur 65–66. Lekmiljön domineras av programmerad, standardiserad lekutrustning såsom gungor och en klätterställning i antingen strid sand eller gummiastfalt.

Bortom lekutrustningen finns en yta som tycks vara tänkt som en mer naturpräglad lekylta. Underlaget består av bark och här finns naturstenar, ett mindre klätternät och en trädstam. Ytan ligger i skugga från större träd och framstår som en av parkens mer ombonade delar, med tydligare lä och krontäckning än övriga lekyltor. En kylig novemberdag är det behagligt där.

Figur 67–68. Den södra delen av parken som angränsar mot en slänt ned mot en multisportplan och ett utegym. Här finns bevarade stora träd som bidrar med mycket skugga. Naturstenar, klätternät under trädkronan och död ved antyder en mer naturpräglad lekylta.

Jag funderar på det faktum att den naturliga bladskuggan inte nyttjats för leken i sandlådan. I stället ligger sandleken helt oskyddad, utan naturlig skuggning, med endast fästen för soltak som kompensation. Under kronornas skugga finns däremot ett lekhus som jag upplever som bättre förvaltat skugga.

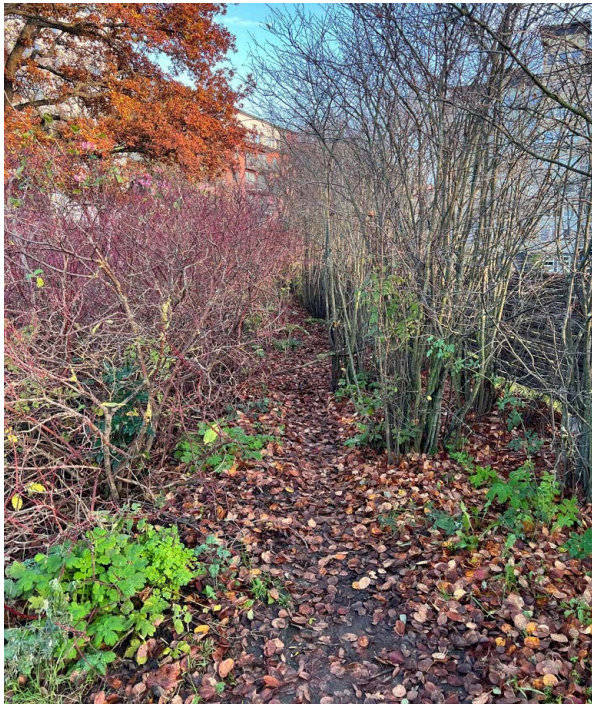

Figur 69–70. Sandleken är välanvänd men saknar naturlig bladskugga. Endast fästen för solsegel finns.

Jag rör mig vidare mot parkens ytterkanter där buskage och buskträd bildar en grön ram längs staketet. Vegetationen är varierad, med både täta och glesa partier samt klätterväxter över en del av ytan. Nästan överallt finns spår av lek. Små upptrampade stigar löper in genom buskagen och ut mot staketet. Även långsamväxande arter, som rododendron, har i flera fall klarat sig trots tydliga gångbildningar.

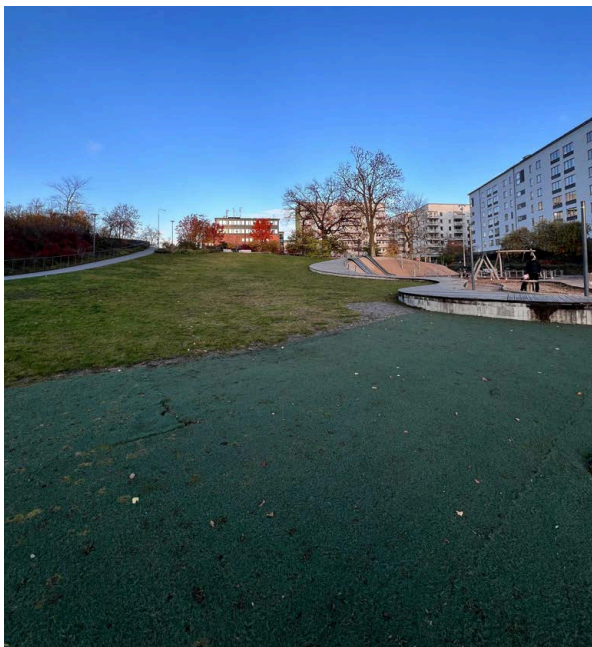

Figur 71–72. Nedtrampade stigar i buskagen vittnar om återkommande lek och rörelse. Buskagen är varierade med både tätare och glesare delar, buskträd och klätterväxter. Så gott som överallt finns spår av lek.

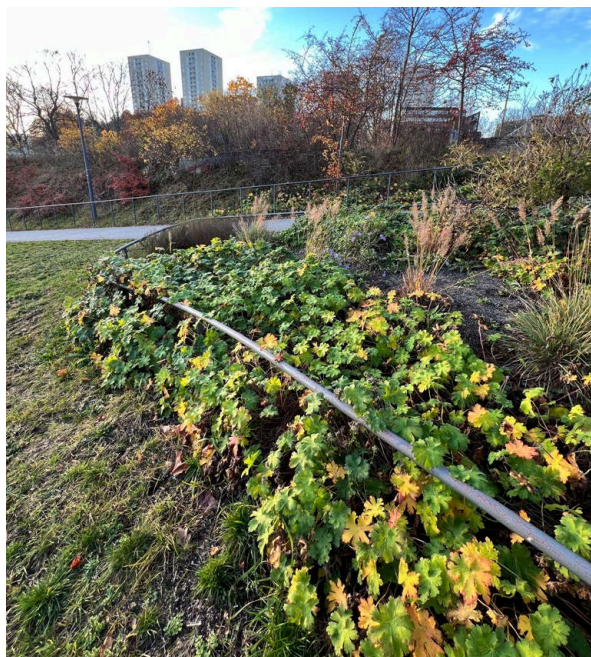
Figur 73–74. Buskarna upplevs välmående. Även långsamväxande arter, såsom rododendron, har överlevt trots mycket spår av tramp och lek.

När jag går tillbaka mot de öppnare delarna noterar jag att även här har stora delar av den tidigare gräsmattan ersatts av konstgräs. Den gräsyta som finns kvar är hårt sliten, med stora partier av bar jord och nakna fläckar. Det är tydligt att gräsyterna inte har klarat det höga trycket.

Figur 75–76. En stor del av det som en gång var gräsmatta har bytts ut mot konstgräs. Den gräsyta som bevarats visar tydliga tecken på slitage med bar jord och nakna fläckar.

Jag rör mig norrut igen, tillbaka mot planteringsytorna. Den yta som ligger närmast lekslätten tycks vara kraftigt påverkad av spring och lek. Här finns rester av perenner i kanterna, men större delen av ytan består av växtsubstrat utan växter i.

Figur 77–78. Planteringsyta nära lekslätten med gles och spretig vegetation till vänster. Rester av tidigare planteringar finns kvar. Till höger i ytan som ligger ett stenkast bort från lekutrustningarna tycks vegetationen ha klarat sig bättre.

Ytan högre upp, längst bort från leken, har däremot klarat sig betydligt bättre. Här frodas nävorna och växtligheten är tät och välmående. De planteringar som ligger allra längst från lekytorna framstår som mest lyckade. Här finns perenner, buskar, träd som etablerat sig och som inte har samma spår av slitage.

Figur 79–80. I ytorna vid den nordvästra entrén som är långt ifrån leken är planteringarna praktfulla och välmående.

5.3.3 Analys av vegetationens roll på Blomsterdalens lekplats

Blomsterdalens lekplats visar på de utmaningar som uppstår när en ambitiös gestaltning möter ett högt besöksstryck. Att stora delar av gräsyterna har ersatts med konstgräs visar hur svårt det är att bibehålla ett

levande material på ytor med mycket tramp, något som Woolley (2007) lyfter fram som en risk där naturinslag tvingas ge vika för mer tåliga lösningar. Även om det finns låga avgränsningar kring vissa planteringar hindrar de inte barnen från att ta sig in, vilket gör att grönskan blir en tillgänglig del för leken. Ignell (2025) menar att sådana lösningar kan vara effektiva för att balansera slitage och tillgänglighet. Samtidigt lyfter Ignell (2025) vegetationens sårbarhet under etableringsfasen och att det även krävs att ytan har en tillräcklig omfattning för att ge bättre förutsättningar för både växters överlevnad och barns lek med fördelat slitage över en större yta. De upptrampade rododendronbuskagen och det faktum att barnen enkelt tar sig över både de permanenta och de tillfälliga staketen visar att barn söker efter naturkontakt oavsett de hinder som förvaltningen sätter upp. Trots barnens intresse förblir grönskan i Blomsterdalen i huvudsak en kuliss som ramar in platsen snarare än att vara integrerad i själva lekmiljön. När vegetationen primärt fungerar som dekoration går man miste om möjligheten att skapa de okodade miljöer som Boverket (2022) lyfter fram som avgörande för barns fantasifulla lek, och därmed minskas platsens lekvärden.

I en liten del av Blomsterdalen har man använt enklare medel för att berika miljön, som att placera ut död ved och natursten under ett befintligt stort träd. Här finns även lösa material i större utsträckning som stimulerar utforskande lek. Denna yta framstår som särskilt behaglig, men potentialen utnyttjas inte i relation till lekens placering. Trots att det finns stora träd i närheten hamnar skuggan inte på sandytan där barnen sitter stilla, vilket står i kontrast till rekommendationer i både forskning och vägledning om vegetationens roll för skugga och vistelsekvalitet (Boldemann et al. 2006; Jungmark & Åkerblom 2016).

Sammantaget visar Blomsterdalen hur grön ambition utan tillräcklig robusthet, yta och strategisk placering riskerar att leda till en gradvis förskjutning mot hårdgjorda lösningar. Denna utveckling syns tydligt i de tillkomna staketen och skyddsåtgärderna runt planteringarna. Även om dessa kan tolkas som nödvändiga försök att rädda kvarvarande vegetation, signalerar de samtidigt en hög grad av kontroll som enligt Nassauer (1995) påverkar hur en plats uppfattas. I stället för att bjuda in till samspel mellan barn och natur, framstår grönskan som något förbjudet och ömtåligt.

Detta belyser den grundläggande målkonflikten på platsen: barnens tydliga vilja att söka upp och använda naturinslag krockar med en gestaltning som inte är dimensionerad för trycket. Genom att placera vegetationen som en dekorativ kant utanför lekytorna nyttjas inte den potential som finns i en lekotop, där natur- och lekvärden tillåts samverka fullt ut (Mårtensson et al. 2022). För att Blomsterdalen i framtiden ska kunna fungera som en mer balanserad lekmiljö skulle vegetationen behöva gå från att vara en sårbar kuliss till att bli en mer yteffektiv och robust lekinfrastruktur som tål att användas.

5.4 Platsstudie: Norra stationsparkens västra lekplats

- Plats: Hagaesplanaden 65, Hagastaden.
- Stadsdelsförvaltning: Norra innerstaden.
- Byggår: 2019–pågående för hela parken. Den västra lekplatsen öppnade 2024.
- Storlek: Uppskattad till 3 000 kvadratmeter i en 18 000 kvadratmeter stor park.
- Datum och tid för besök: Fredag 14 november kl. 09:00.
- Väder: Kylig men solig morgon.

5.4.1 Norra stationsparkens västra lekplats i sitt sammanhang

Norra stationsparkens västra lekplats är belägen i Hagastaden, ett stadsutvecklingsområde som under senare år vuxit fram med en mycket tät urban struktur. Området närmast lekplatsen domineras av bostadshus uppförda mellan 2017–2022, med hushöjder som varierar mellan cirka 10 och 17 våningar. Lekplatsen ingår i ett sammanhängande parkstråk som löper genom stadsdelen och fungerar som ett centralt offentligt rum i en i övrigt hårt exploaterad miljö. Det saknas kopplingar till andra gröonstråk och det finns ingen bevarad naturmark. Figur 81 visar en översiktsbild på Norra stationsparkens västra lekplats i sin omgivande miljö.

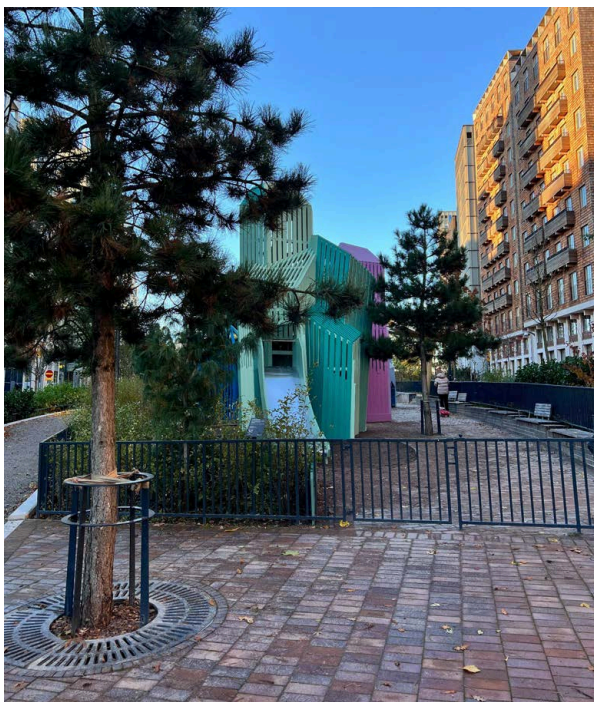

Figur 81. Översiktsbild över Norra stationsparken i augusti 2024 där lekplatsen ligger i mitten av bilden (Halme 2024) (CC BY-SA 4.0)

5.4.2 En promenad genom Norra stationsparkens västra lekplats

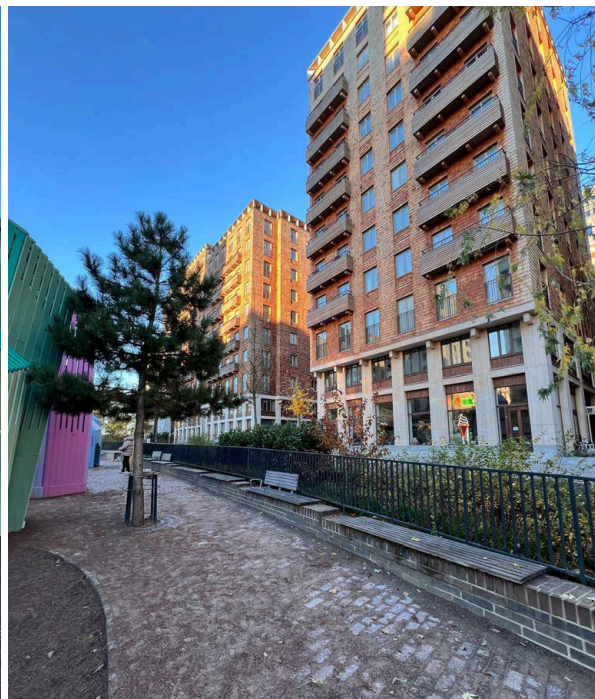
Det är en kylig men solig fredagsmorgon när jag närmar mig Norra stationsparkens västra lekplats från den östra entrén. Parken är stilla och endast ett fåtal människor rör sig genom området, sannolikt på väg till sina arbeten. Trots den täta, urbana omgivningen upplevs platsen oväntat rymlig när lekplatsen öppnar sig framför mig. Parkrummet och lekplatsen känns luftigt men samtidigt ombonat tack vare vegetationen.

De höga, kristallformade lekhusen tornar upp sig och fångar min blick direkt. De fungerar nästan som landmärken och ger lekplatsen en tydlig identitet. I sin skala och form speglar de den omgivande bebyggelsen i sin vertikala form. Jag upplever en ambition att lekmiljön ska spegla den urbana kontexten. Figur 82–107 ger en översikt över olika delar av platsen och fungerar som visuellt stöd till den löpande texten i detta avsnitt.

Figur 82–83. Vid den östra entrén möts besökaren av stora lekhus som tornar upp sig likt den omgivande bebyggelsen.

När jag rör mig in i lekplatsen noterar jag hur markmaterialen växlar och styr rörelsen genom platsen. Underlagen skiljer sig tydligt mellan gångstråk och lekytor, vilket gör det lätt för besökaren att skilja på gångstråk och lekyta. Det finns en logisk orienterbar struktur samtidigt som de ramar in lekmiljön på ett naturligt och organiskt sätt.

Figur 84–85. Lekhusen står i strid sand och omges av stenläggningar med parkbänkar integrerade i tegelmurar. Ett högt metallstaket avgränsar mot planteringar på ena sidan, medan ett lågt lekfullt staket finns på den andra sidan.

Vegetationen består vid första anblick främst av unga träd och flerskiktade planteringar som ger platsen ett grönt uttryck. Träden är ännu relativt små, men deras placering antyder en ambition att på sikt skapa bladskugga på delar av platsen. Runt hela lekytan finns kanter med buskage som tydligt markerar övergången mellan lek och park.

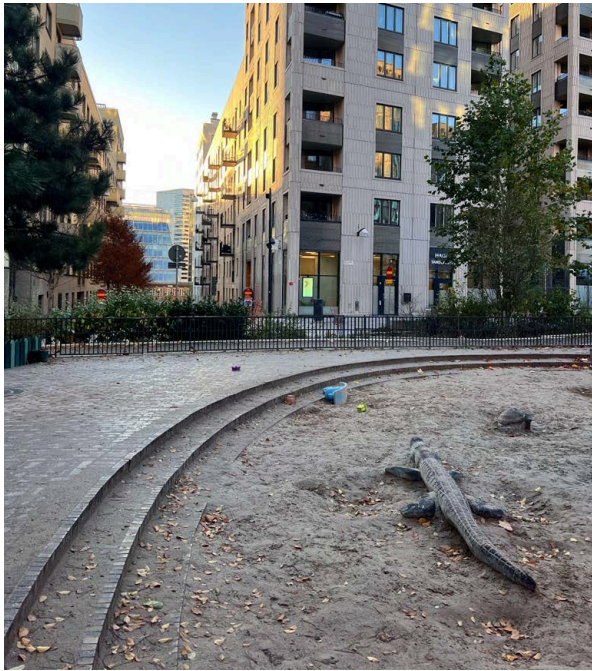

Figur 86–87. Vegetationen är närvarande runt hela lekytan. Tallar har planterats och kommer på sikt bidra med mer naturlig skuggning på platsen.

När jag tittar närmare på buskagen ser jag spår av tramp i ytor bakom de låga staketerna. Smala, upptrampade gångar löper genom vegetationen, vilket indikerar återkommande användning av buskagen trots avgränsningarna. Samtidigt verkar vegetationen än så länge ha klarat påverkan väl, utan tydliga skador eller nedtrampade större ytor.

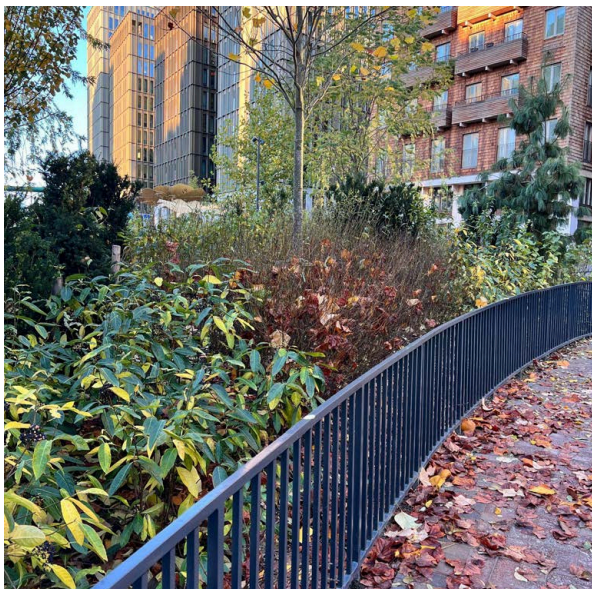
Lekutrustningen är varierad men tydligt organiserad. De höga lekhusen binds samman av klätter- och rörelsemoment och leder vidare ner i fallskyddszoner av strid sand. Vissa av husen står i stenläggning och baksand, vilket skapar variation i både uttryck och användning. Rörelsen genom lekmiljön känns genomtänkt, med tydliga flöden mellan olika delar.

Sandlandskapet är rikt och innehåller flera olika kanter, lekobjekt och detaljer som bjuder in till grävlek och fantasilek. Det finns mycket att upptäcka i sanden, men sandytan ligger relativt exponerad för sol med få träd i närheten.

Figur 88–89. Sandlandskapet är varierat med flera typer av kanter, lekbus, grävskopor och lekdjur. Däremot saknas träd i eller i direkt anslutning till sandytan.

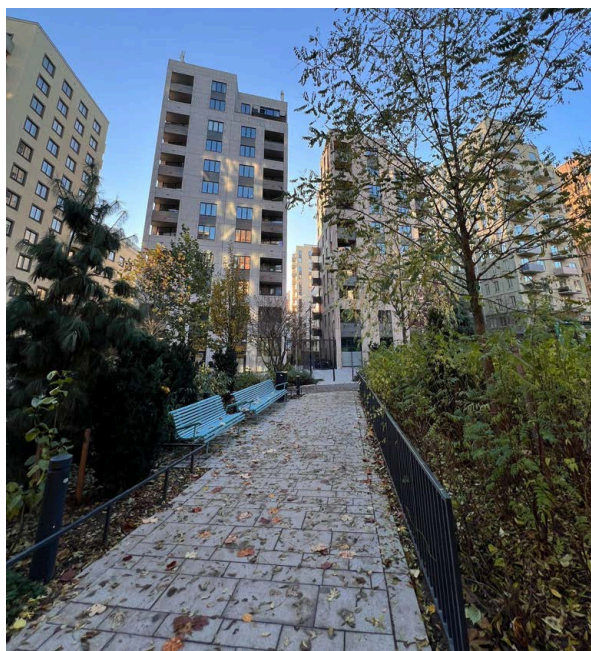
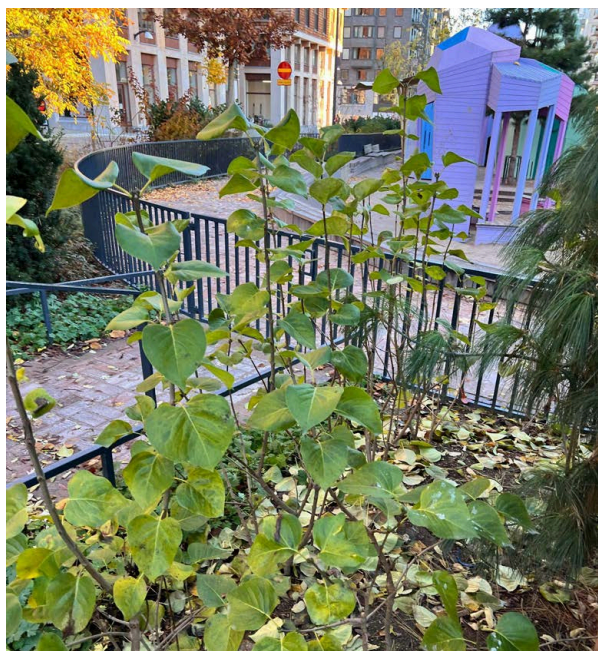
När jag rör mig längs lekytans ytterkanter blir skillnaden i avgränsning tydlig. På ena sidan finns ett högt metallstaket som signalerar en tydlig gräns som inte är tänkt att passeras. Det är för högt för de flesta barn att ta sig över på egen hand och markerar tydligt var leken ska ta slut. På motsatt sida består avgränsningen av ett lågt trästaket i lekfulla färger. Här känns gränsen betydligt mer porös, nästan som en inbjudan till att kliva över och utforska vegetationen.

Figur 90–91. Lekytorna kantas av rejäla buskage. På ena sidan avgränsas de av ett högt metallstaket, på den andra av ett lågt trästaket.

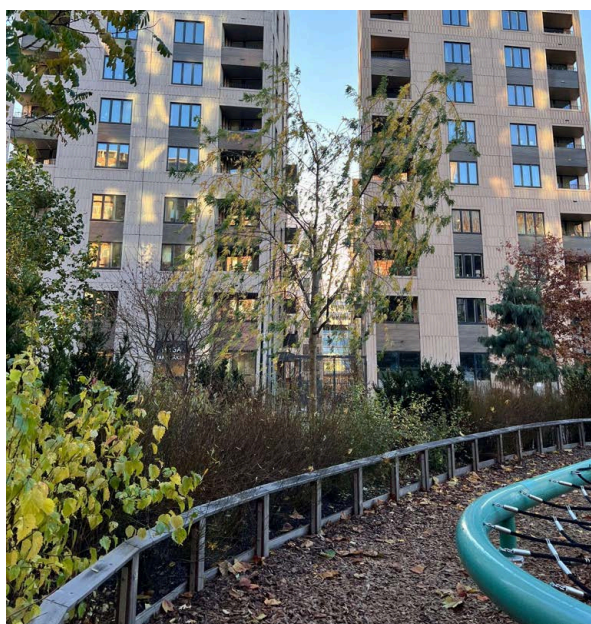
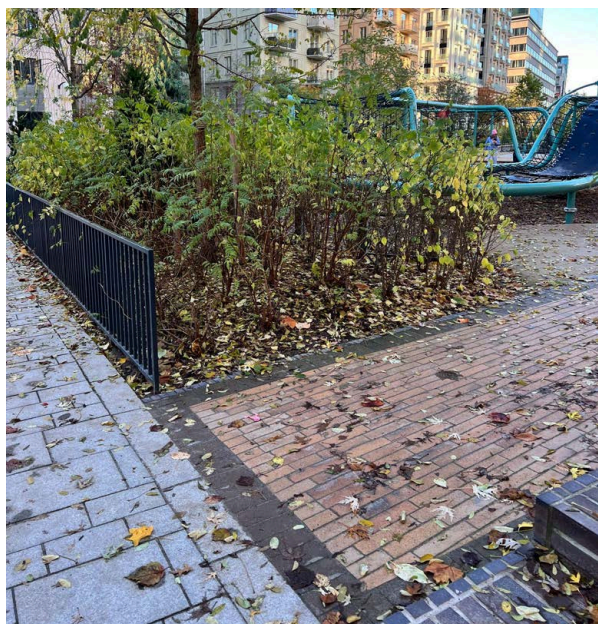
Mellan ytan med lekbus och sandlandskap och ytan med klätterställning finns ett gångstråk samt ett parti med blandad vegetation. Här förändras karaktären tydligt. Det höga metallstaketet och gångstråkets

utformning signalerar mer parkrum än lekmiljö. Jag upplever en tydlig gränsdragning mellan det som är lek och det som är passage och vistelse.

Figur 92–93. Mellan ytan med lekhus och sandlandskap och ytan med klätterställning finns ett gångstråk och ett vegetationsparti. Det höga metallstaketet signalerar parkkaraktär snarare än lek.

Ett steg längre in i lekytan saknas staket helt kring delar av buskagen. Här syns tydliga tecken på att barn har tagit sig in i vegetationen. Runt planteringsytan som omger den stora klätterställningen finns däremot ett lågt trästaket, vilket ger intryck av en mer tillfällig och efterhandskonstruerad lösning i kontrast till parkens annars påkostade materialitet.

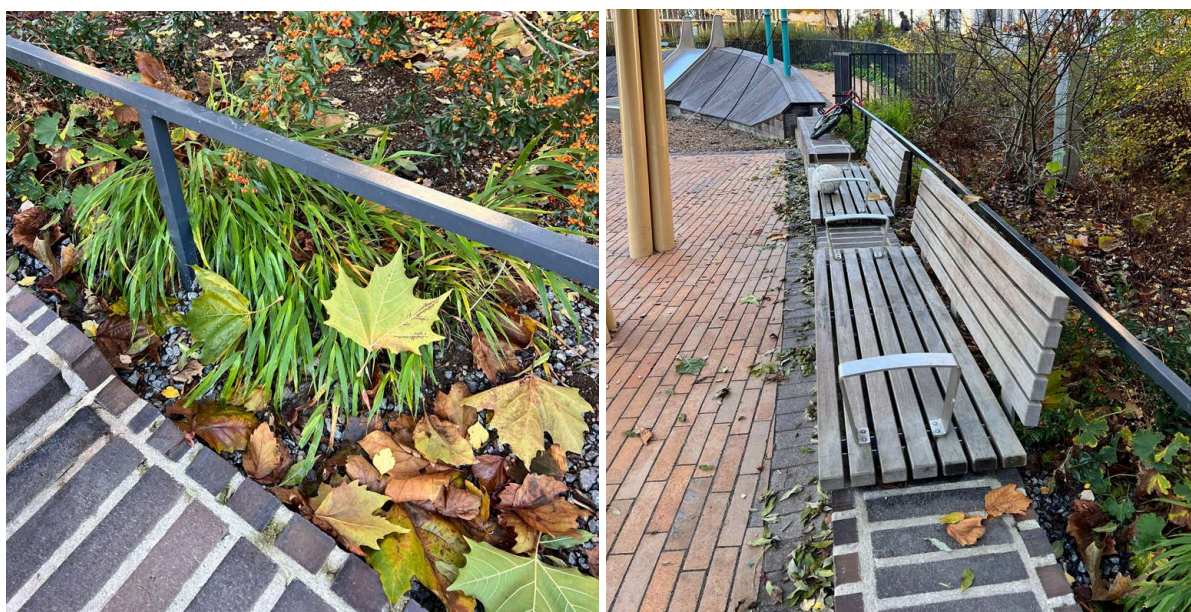
Figur 94–95. Delar av buskagen saknar staket helt, medan planteringen runt den stora klätterställningen omges av ett lågt trästaket med tillfällig karaktär.

Ytan med den stora klätterställningen och kompisgungan är relativt exponerad. Enstaka träd är planterade i ytan med träflis, men i stort saknas skuggande vegetation. Platsen kan bli mycket varm under sommarmånaderna, särskilt vid intensiv lek som kan leda till minskade lekvärden när leken blir kortvarig.

Figur 96–97. Enstaka träd finns planterade i ytan med träflis, men området kring klätterställningen och kompisgungan saknar i stort naturlig skugga.

Mot den norra sidan löper en murad kant med parksoffor samt ett metallstaket bakom, som tydligt avgränsar mot planteringar. Här är det uppenbart att barn inte är tänkta att kliva in i vegetationen. Växtvalet, med mer sköra perenner, förstärker bilden av en yta som ska betraktas snarare än användas. På motsatta sidan saknas staket helt eller består endast av låga trästaket som ser tillfälliga ut. Gränsen mellan lekyta och grönska blir här betydligt mer informell och öppen för tolkning.

Figur 98–99. Murad kant med sittplatser och bakomliggande metallstaket avgränsar mot planteringar med känsligare växtmaterial.

Figur 100–101. På den motsatta sidan är avgränsningarna svagare eller helt frånvarande.

Planteringarna runt lekytan är varierade, med både barr- och lövträd samt buskar i olika höjder. Vissa träd har försetts med extra skydd, vilket indikerar att de är utsatta under etableringsfasen och behöver extra stöd för att klara påverkan från lek.

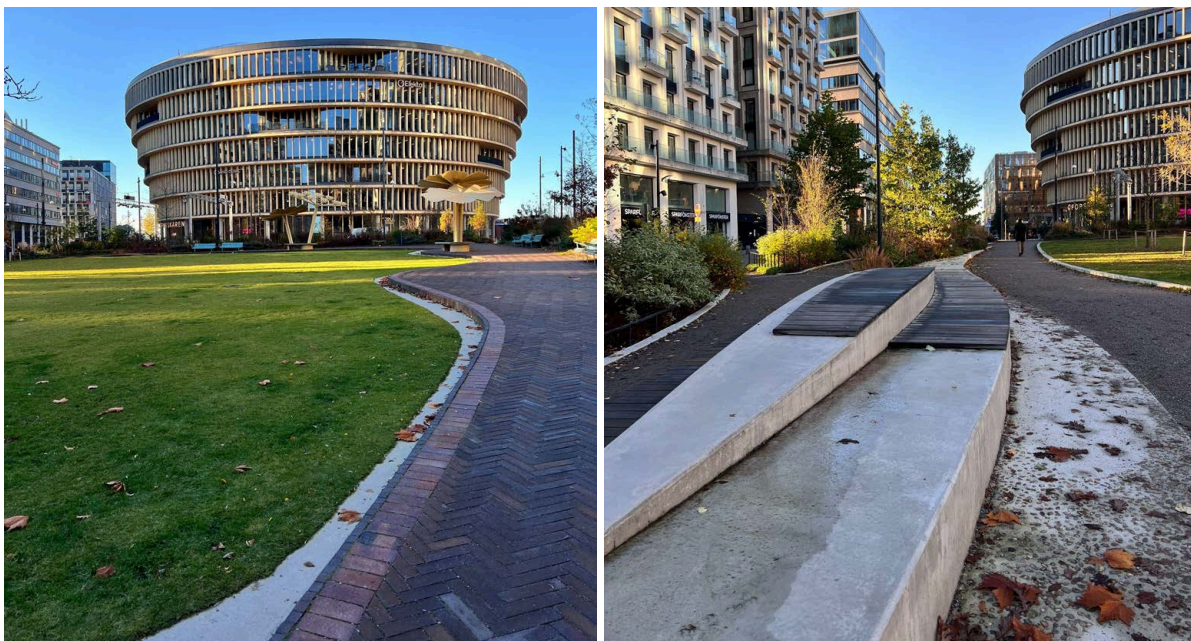

Figur 102–103. Planteringarna är varierade med buskar och träd av både barr- och lövkaraktär. Vissa individer har skyddats extra under etablering. Det finns tecken på att barn tagit sig in i ytan i form av nedtrampade buskar.

Väster om lekplatsen öppnar sig en större, mer öppen parkyta med gräsmatta och planteringar längs kanterna. Här förändras rummets karaktär tydligt från lekmiljö till mer traditionell parkvistelse. Samtidigt finns potential att använda ytan som informell bollplan eller för regellekar, vilket skapar en mjuk övergång mellan lek och park.

Figur 104–105. En planteringsremsa och ett gångstråk skiljer lekytan från den större, öppna parken.

Figur 106–107. Den öppna parkytan består av gräsmatta med planteringar längs kanterna.

5.4.3 Analys av vegetationens roll på Norra stationsparkens västra lekplats

I Norra stationsparkens västra lekplats fungerar vegetationen som en viktig pusselbit för att få den täta stadsmiljön att kännas mer mänsklig i skalan. Mellan de höga bostadshusen i Hagastaden skapar buskagen och träden välbehövliga gröna inramningar som ger lä och en känsla av lugn. Platsen är ett mellanting mellan vegetation som estetisk inramning och som en källa till vad Gibson (1966) beskriver som affordances och miljöerbjudanden som bjuder in till lek.

Gestaltningen styr barns rörelsemönster genom olika typer av avgränsningar. Genom att variera höjden på staketet, från höga metallstaket med täta spjälor till låga trästaket och tillfälliga skydd, signaleras olika grad av

tillgänglighet. De höga staketen fungerar som tydliga stopptecken, medan de låga trästaketen upplevs som mer porösa gränser. Att det finns smala, upptrampade stigar och nedtryckta staket i buskagen bekräftar att barnen gärna söker sig in i grönskan för att utforska. Detta slitage är dock en utmaning för förvaltningen, särskilt under etableringsfasen. De tillfälliga staket och störar som observerats vid vissa träd fungerar som vad Ignell (2025) påpekar är kritiska skyddsåtgärder i dessa miljöer. De fungerar även som cues to care (Nassauer 1995) – tecken på skötsel som gör att den naturlika grönskan upplevs som omhändertagen trots vildhet och tecken på slitage.

Samtidigt visar platsstudien att vegetationen fortfarande har en relativt passiv roll jämfört med mer naturpräglade lekmiljöer. Lekutrustningen är huvudsakligen placerad på hårda underlag, och även om barnen själva skapar vägar in i buskagen, är den programmerade leken separerad från växtligheten. Vid besöket hade vegetationen i stort sett klarat användartrycket väl, men frågan kvarstår hur balansen mellan barns behov av att använda grönskan och förvaltningens behov av att skydda den kommer att utvecklas när parken blir mer belastad.

Vid besöket på Norra stationsparkens västra lekplats blir det tydligt att det öppna sandlandskapet och klätterställningen saknar naturlig skugga, vilket gör ytorna mycket exponerade för sol. De unga tallarna är än så länge för små för att ge någon mätbar bladskugga, och platsen upplevs därför som sårbar för värme. Denna observation är problematisk ur ett hälsoperspektiv om man ser till Boldemann et al. (2006), som betonar att just trädens krontäckning är den enskilt viktigaste faktorn för att skydda barn mot skadlig UV-strålning. Enligt Boldemann är bra mikroklimat inte bara en komfortfråga, utan en förutsättning för lek; barn tenderar att leka mer intensivt och under längre tid på platser där vegetationen ger svalka och skydd. En plats med behagligt mikroklimat har därför högre lekvärden än en plats som exempelvis blir för varm och solexponerad.

Sammanfattningsvis visar Norra stationsparkens västra lekplats på en tydlig ambition att använda vegetation som rumsbildare i den täta staden, men också på den svåra balansgången mellan gestaltning och barns faktiska användning. Genom att erbjuda informella stigar i buskagen skapas värdefulla affordances för utforskande lek, även om detta kräver en aktiv förvaltning och skyddande åtgärder under etableringsfasen (Ignell 2025). Den nuvarande avsaknaden av bladskugga är en påtaglig brist ur ett hälsoperspektiv, men den planerade strukturen bär på en framtida potential att förvandla platsen från en exponerad yta till en mer skyddad och klimatsmart lekmiljö.

5.5 Platsstudie: Hälsingehöjdens lekplats

- Plats: Hälsingegatan 27, Vasastaden.
- Stadsdelsförvaltning: Norra innerstaden.
- Byggår: Okänt, upprustning genomfördes 2010.
- Storlek: Cirka 1 800 kvadratmeter i en cirka 4 500 kvadratmeter stor park.
- Datum och tid för besök: Söndag 16 november kl. 14:00.
- Väder: 10 plusgrader och molnigt.

5.5.1 Hälsingehöjdens lekplats i sitt sammanhang

Hälsingehöjden ligger på en mindre höjd i Vasastan och omges av tät äldre kvartersstad med slutna kvarter och hushöjder på omkring 5–7 våningar. Lekplatsen ligger högt, med delvis utsikt över gator men framför allt mot omgivande fasader. Den är tydligt inramad av staket med grindar, vilket skapar en klart avgränsad och definierad lekmiljö. Samtidigt innebär denna inramning att den visuella och funktionella kontakten med den omgivande parken och dess vegetation är begränsad, trots att lekplatsen ligger inom ett större parkområde. Figur 108 visar en översiktsbild på Hälsingehöjdens lekplats i sin omgivande miljö.

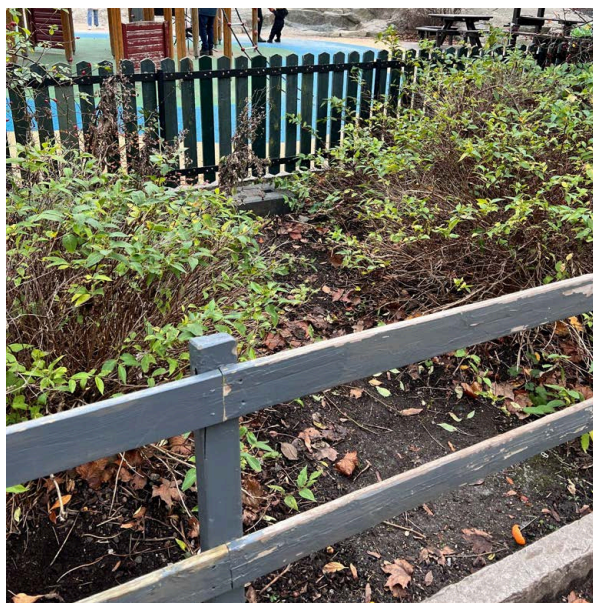
Figur 108. Översiktsbild över Hälsingehöjdens lekplats samt delar av omgivningen (Google Earth 2023c).

5.5.2 En promenad genom Hälsingehöjdens lekplats

Platsen nås från den norra entrén vid Hälsingegatan. Det är en sval men behaglig söndag eftermiddag. På väg upp mot lekplatsen framträder höjdens topografi tydligt, och skapar en markerad övergång från gata till parkmiljö. Redan innan jag kommer in på lekplatsen ser jag tecken på lek. Vad som ser ut att vara en del av den omgivande parkmiljön, men som ligger dikt an lekplatsens staket, har trampade små stigar. Framför allt på ett ställe där barn tycks ha hoppat över staketet så mycket att färgen skavts av precis där. Det är tydligt att barn söker egna, informella vägar in till lekmiljön snarare än de avsedda entréerna. Figur 109–136 ger en översikt över olika delar av platsen och fungerar som visuellt stöd till den löpande texten i detta avsnitt.

Figur 109–110. Lekplatsen ligger i en vegetationsrik parkmiljö, men är tydligt avgränsad med staket och grindar.

Figur 111–112. Även vegetationen utanför lekplatsen är instängslad. På ett par platser verkar barn ha tagit sig in över staketet, vilket syns på bortskavd färg och nedtrampade buskar.

Jag kliver in genom grinden till Hälsingehöjdens lekplats och möts direkt av en naturlig berghäll. Det fångar blicken direkt och ger platsen en tydlig identitet. Bergspartiet fungerar både som visuellt fokus och som en central lekyta med nivåskillnader som bjuder in till spring, klättring och en plats att slå sig ner och observera på. Här finns en tydlig koppling till platsens naturliga förutsättningar, och berget ger en robust känsla jämfört med de tillrättalagda ytorna runt omkring.

Figur 113–114. Innanför grinden vid den norra entrén breder en naturlig berghäll ut sig. Vegetationen inne på lekytan är mycket sparsam. På bergspartiet är det endast en marktäckare och en mindre buske som verkar trivas trots det utsatta läget.

När jag rör mig vidare ser jag hur sandleken är placerad i direkt anslutning till berghällen. Däremot avgränsas de båda ytorna av ett parti med en yta med trädäck.

Figur 115–116. Sandleken är sammanlänkad med berghällen men avgränsas av ett trädäck i varierande nivåer.

När jag tittar mig omkring blir det tydligt att vegetationen inom själva lekplatsen är sparsam. Det finns endast ett fåtal träd och buskar, främst placerade i ytterkanterna. Många av dessa ytor är tydligt slitna. Buskage är nedtrampade, bark har skalats bort och rotsystem ligger delvis blottade. Det ger ett intryck av att vegetationen haft svårt att klara det höga trycket från tramp. De gröna inslagen framstår mer som rester än

som bärande delar av lekmiljön, och det är svårt att se hur växtligheten skulle fungera som en aktiv del av leken i sitt nuvarande skick.

Figur 117–118. Tre träd finns inom lekplatsområdet, men större delen av lekplatsen saknar naturligt solskydd.

Figur 119–120. Vegetationen är tydligt påverkad av slitage. Buskar är nedtrampade och rotsystem exponerade.

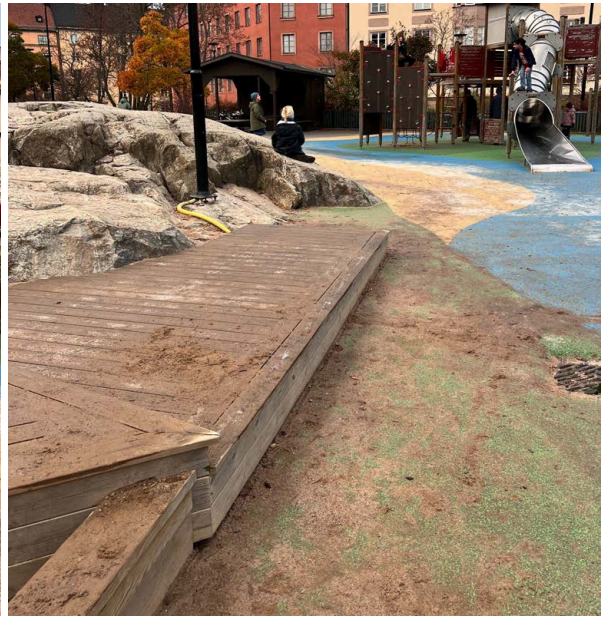

Figur 121–122. På barnhöjd är barken bortpillad, vilket tyder på att barn kan ha stannat till vid trädet och pillat på barken, antingen som en del av leken eller för att utforska och testa gränser.

Jag noterar att lekplatsen används av både förskole- och skolgrupper, vilket bekräftas i dokumentation från Stockholms stad (2015). Det höga besöksstrycket blir påtagligt genom de spår som finns i mark och vegetation. Det är tydligt att platsen är populär, men också att den är hårt belastad. I den ena kanten av lekplatsen angränsar en instängslad förskolegård som tydligt är avsedd som privat yta och inte del av den allmänna lekplatsen. Intill stängslet finns en gummiastfaltbeklädd yta med små kullar och lekredskap. Ytan känns något anonym i uttrycket, men används uppenbart för spring och rörelse. I anslutning till denna yta finns informella sittplatser i form av kanter och låga murar. Här sitter föräldrar och pedagoger, men även barn som tillfälligt drar sig undan och observerar leken. Det fungerar som en tydlig pauszon i en annars intensiv miljö.

Figur 123–124. Lekplatsen angränsar till en instängslad förskolegård som är uttalad privat och inte del av den allmänna lekplatsen. Intill stängslet finns en gummiastfaltbeklädd yta med små kullar och lekredskap.

Figur 125–126. Informella sittplatser intill gummiasfaltstytan används av både vuxna och barn som observerar leken.

När jag rör mig vidare genom lekplatsen slås jag av hur dominerande de hårdgjorda ytorna är. Asfalt och gummiasfalt utgör en stor del av marken, kompletterat med partier av stenmjöl och träflis. Dekorativa inslag av smågatsten finns här och där, men bidrar främst visuellt snarare än funktionellt till leken.

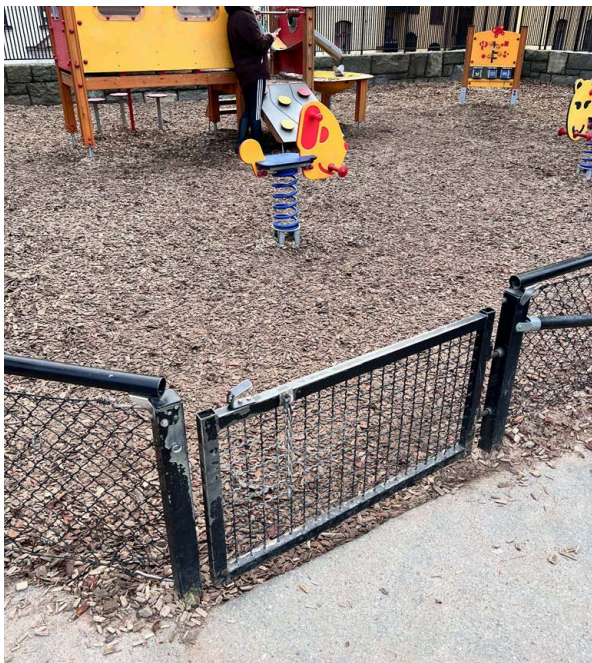
Gungorna är placerade på separata fallskyddsytor. En kompisgunga ligger på gummiasfalt, medan gungsitsar och bebisgungor är placerade över träflis. I övrigt finns prefabricerade lekredskap såsom klätterställningar, fjädergungor, rutschkanor, volträcken och lekpaneler. Redskapen är tydligt avgränsade från vegetationen och samspelar i liten utsträckning med platsens gröna inslag.

Figur 127–128. Två separata gungytor finns: en med kompisgunga på gummiasfalt och en med gungsitsar och bebisgungor med träflis som fallskydd.

Figur 129–130. Små kullar och färgfält i gummiasfalten skapar variation och kan uppmuntra till rörelselek.

Figur 131–132. Småbarnsleken är ytterligare instängslad och innehåller prefabricerade lekredskap placerade i träflis.

På den stora öppna lekytan intill den större klätterställningen står ett regnskydd med picknickbord. Det fungerar som en tydlig samlingspunkt. När jag observerar platsen sitter vuxna här med uppdukad mellanmål medan barnen rör sig fritt mellan lekytorna. Regnskyddet verkar spela en viktig roll som baspunkt under vistelsen.

Figur 133–134. Regnskydd med picknickbord fungerar som samlingsplats i anslutning till den stora klätterställningen.

Utanför lekplatsens instängsling finns en sportplan med ett fastare gummiasfaltsunderlag. Den ligger i direkt anslutning men är tydligt separerad från lekmiljön, både visuellt och funktionellt.

Figur 135–136. Sportplan med gummiasfalt belägen utanför lekplatsens instängsling.

När jag lämnar Hälsingehöjdens lekplats framstår platsen som tydligt definierad och funktionell, med en klar uppdelning mellan olika lekzoner. Samtidigt är avsaknaden av integrerad vegetation påtaglig. Trots att lekplatsen ligger i en i övrigt grön parkmiljö samspelar leken i liten utsträckning med grönstrukturen. Vegetationen har begränsad funktion i leken och bär tydliga spår av slitage, vilket visar en tydlig separation mellan lek, vegetation och omgivande park.

5.5.3 Analys av vegetationens roll på Hälsingehöjdens lekplats

På Hälsingehöjdens lekplats framträder en tydlig uppdelning där vegetationen och leken hålls åtskilda. Trots det natursköna läget i en i övrigt grön parkmiljö är själva lekytan nästan helt befriad från integrerad grönska. Leken är koncentrerad till ytor med gummiasfalt, konstgräs och prefabricerade redskap, vilket skapar en miljö som är tekniskt funktionell men naturfattig. Denna uppdelning gör att vegetationens roll på platsen blir passiv och mer av en kuliss än en aktiv del av miljön. Ett högt tryck syns på de få gröna inslag som faktiskt finns i anslutning till leken; nedtrampade buskar och exponerade rotsystem vittnar om att barn söker naturkontakt även där den inte är planerad. Enligt Nassauer (1995) riskerar denna slitna vegetation att signalera försummelse, vilket kan påverka hur platsen uppfattas av vuxna. Avsaknaden av vegetation innebär även att löst naturmaterial och okodade ytor, som enligt Boverket (2022) är centrala för lek i naturpräglade miljöer, i stort sett saknas.

Utifrån ett lekperspektiv får vegetationens frånvaro tydliga konsekvenser för platsens *affordances*. Miljön erbjuder goda förutsättningar för motorisk lek, men saknar nästan helt utrymme för kreativ lek med naturmaterial. Avsaknaden av växter innebär att lösa material som löv och pinnar är begränsat, vilket enligt Boverket (2022) är centralt för barns egna tolkningar av miljön. I stället blir leken bunden till förutbestämda funktioner och standardiserade rörelsemönster, vilket Woolley (2007) beskriver som en utrustningsstyrd lekplats där redskapen dikterar aktiviteten.

Ur ett mikroklimatiskt perspektiv är bristen på krontäckning påtaglig. Stora delar av lekplatsen saknar naturligt solskydd, vilket står i kontrast till Boldemann et al. (2006) som visar att rik vegetation och skugga är avgörande för barns hälsa och fysiska aktivitetsnivå. I avsaknad av träd och naturlig skuggning riskerar Hälsingehöjdens lekplats därmed att bli mindre användbar under varma och soliga perioder, vilket enligt Jungmark och Åkerblom (2016) kan leda till att barns utevistelse begränsas snarare än främjas. Platsstudien visar att det byggda regnskyddet intill klätterställningen fungerar som samlingspunkt för stillasittande vistelser, men det saknar de dynamiska kvaliteter och det ljusspel som en levande trädkrona bidrar med.

Sammantaget tydliggör Hälsingehöjdens lekplats vegetationens betydelse främst genom dess frånvaro. Platsen fungerar som en motsats till begreppet lekotop, då den fysiska miljön inte bjuder in till ett direkt samspel mellan barnet och naturen. I relation till litteraturgenomgången framstår platsen som ett exempel på hur vegetationsfattiga lekmiljöer riskerar att erbjuda ett snävare spektrum av lekformer och sämre förutsättningar för långvarig och varierad utevistelse, särskilt i den täta stadens utsatta lägen.

5.6 Lekytefaktor för de studerade platserna

I detta avsnitt används Lekytefaktor (LYF) som ett kompletterande analysstöd. LYF bidrar till att strukturera iakttagelserna från platsstudierna och synliggör hur aspekter som rör vegetation påverkar poängsättningen i verktyget. LYF bygger på en poängsättning av olika lekvärden (bl.a. zonering, topografi, grönska, lokalklimat, platser för alla, förutsättningar för varierad lek och pedagogik) samt vissa obligatoriska kriterier. Verktyget anger att resultatet bedöms som godkänt om totalvärdet uppgår till minst 30 och att inga obligatoriska krav rödmarkeras. En mer detaljerad redogörelse för verktyget och dess uppbyggnad presenterades i avsnitt 5.1.3.

För att skapa jämförbarhet oberoende av faktiska barngrupper har samtliga beräkningar utgått från rekommendationen om 20 kvadratmeter friyta per barn.

5.6.1 Resultat från LYF

LYF inleds med en preliminär nivåbedömning i steg 1 för att indikera platsens potential, enligt skalningen i tabell 3. Det sammanvägda resultatet för samtliga platser redovisas i tabell 4. Se bilaga 1 för de fullständiga underlagen från LYF.

Tabell 3. Beskrivning av nivåer i steg 1 (Stockholms stad 2025b).

> 10	Goda förutsättningar att uppnå LYF
1 < 10	Förutsättningar finns att uppnå LYF
< 10	Inga förutsättningar att uppnå LYF

Tabell 4. Bedömning av LYF steg 2 (Stockholms stad 2025b).

	Anders Franzéns park	Blomsterdalens lekplats	Norra stationsparkens västra lekplats	Hälsingehöjdens lekplats
Lekvärden steg 1				
1. Friyta	5.0	5.0	0	-16.8
2. Lekvärden tidig bedömning	3.3	1.8	0	0.7
Preliminär LYF steg 1	8.3	6.8	0.0	-16.1
Lekvärden steg 2				
3. Zonering	2.0	2.0	2.0	0.0
4. Topografi	3.0	3.0	1.9	0.7
5. Grönska	7.1	5.3	4.2	2.0
6. Lokalklimat	4.0	0.0	3.0	3.0
7. Platser för alla	8.0	2.0	6.0	0.0
8. Förutsättningar för varierad lek	7.5	4.0	4.5	3.0
9. Förutsättningar för pedagogik	1.0	1.0	1.0	2.0
10. Övrigt	1.0	1.0	1.0	1.0
Resultat LYF*	41.8	25.1	23.5	-4.5

* Godkänt om värdet är 30 eller mer och inte är rödmarkerat.

5.6.2 Analys och tolkning av resultat

Resultatet visar att ingen av de studerade platserna erhåller ett godkänt resultat. Anders Franzéns park uppnår högst poäng (41,8), medan Blomsterdalen (25,1) och Norra stationsparken (23,5) hamnar under gränsvärdet 30. Hälsingehöjdens lekplats sticker ut med ett negativt totalvärde på -4,5. Detta beror främst på friytans storlek; verktyget är kalibrerat för nybyggnation där ytor under 3 000 kvadratmeter genererar

kraftiga minuspoäng. Måttet på 3 000 kvadratmeter anges ofta som en praxisbaserad riktlinje med stöd i forskning av Fredrika Mårtensson et al. (2009). För Hälsingehöjden innebär detta ett minusbidrag på -16,1 redan i steg 1, vilket illustrerar hur LYF premierar yta som en grundförutsättning som kvalitativa värden i steg 2 sällan kan kompensera för.

En jämförelse av delpoängen visar att det främst är grönska, inkludering och lekvariation som skiljer platserna åt. Anders Franzéns parks höga värde speglar att platsen samlar de kvaliteter som ofta förknippas med robusta, naturpräglade miljöer: variation i topografi (3,0), ett starkt vegetationsbidrag (7,1) och material som möjliggör både motorisk och öppen lek (7,5). Norra stationsparken och Blomsterdalen utgör ett mellanting där vissa nyckelkomponenter saknas. Särskilt Blomsterdalens nollpoäng i kategorin lokalklimat pekar på brister gällande väderskydd och vegetativ skugga. Hälsingehöjden uppvisar de lägsta värdena genomgående, med endast 2,0 för grönska och 0,0 för inkludering, vilket tyder på en mer begränsad rumslig variation.

Resultaten bör tolkas i relation till verktygets tillämpningsområde. LYF är framtaget för förskole- och skolgårdar och ställer obligatoriska krav på verksamhetsdrift som ofta saknas i offentliga parker. Samtliga miljöer underkänns i punkt 9 och 10 då de saknar funktioner som materialförvaring, pedagogiska väggar, eluttag och fast vattenlek. Om dessa funktioner hypotetiskt adderades skulle resultaten förbättras, men endast Anders Franzéns park (44,8) skulle nå ett godkänt totalvärde. Blomsterdalen (28,1), Norra stationsparken (26,5) och Hälsingehöjden (-2,5) skulle fortsatt ligga under gränsvärdet.

Sammanfattningsvis fungerar LYF-analysen som en kalibrering av observationerna. Den visar att skillnader i yta, grönska och inkludering ger tydliga utslag i ett standardiserat verktyg och bekräftar Anders Franzéns park som den mest kompletta miljön utifrån de parametrar som studerats.

6. Syntes – när resultaten möts

I detta kapitel sammanförs resultaten från litteraturgenomgången, platsstudierna och intervjuerna för att identifiera mönster som påverkar möjligheten att skapa och bevara gröna lekmiljöer i tätastadsdelar. Genom att spegla de teoretiska perspektiven mot empiriska observationer och yrkesverksammas erfarenheter framträder fem centrala teman som presenteras i avsnitt 6.1–6.5. Avslutningsvis sammanfattas temana i 6.6 med en samlad syntes.

6.1 Visionen om lekotopen möter den tätastadens begränsningar

Resultaten tyder på att friytor dimensioneras snålt tidigt i planeringsprocessen. Litteraturen beskriver friyta som en central förutsättning för barns hälsa, där storlek och variation är avgörande (Boverket 2025; Mårtensson et al. 2009). Intervjuerna visar dock att riktvärden ofta vägs mot konkurrerande intressen som exploatering och ekonomi.

Forskning betonar vikten av barns direkta kontakt med naturmiljöer (Chawla 2007; Laaksoharju & Rappe 2017), vilket i svensk planering har kommit att gestaltas genom konceptet lekotoper – ett ideal där höga naturvärden och lekvärden integreras (Mårtensson et al. 2022; Beckman et al. 2022; Boverket 2022). Platsstudierna bekräftar att de naturpräglade delarna av lekmiljöer är uppskattade och använda, men de visar också att dessa är de mest sårbara. Intervjuerna med parkingenjörer ger en förklaring till varför: när planeringens visioner om grönskande oaser trycks in på för små ytor, räcker kapaciteten inte till för långvarig och robust vegetation. Medan litteraturen betonar att löst material och vegetation uppmuntrar till kreativ lek tack vare höga affordances (Gibson 1966), visar intervjuerna att just denna lek ofta leder till att vegetationen dör till följd av för grunda växtbäddar och för högt tryck.

I samtliga studerade lekmiljöer syns spår av högt tryck genom nedtrampade buskage och kompakterade ytor, trots att platserna formellt uppfyller rekommendationen på 3 000 kvadratmeter. Detta blir särskilt tydligt när lekmiljöerna används av närliggande förskolor, där de fungerar som en förlängning av gården. Intervjuerna bekräftar att detta är en vanlig situation i tätastadsdelar, där bristen på tillräckligt stora förskolegårdar leder till ett kontinuerligt slitage på offentliga lekmiljöer som inte planerats för sådant tryck.

6.2 Grön ambition utan lekvärde

Intervjuerna visar en stark samstämmighet kring betydelsen av grönska och naturinslag i barns lekmiljöer. Naturpräglade och okodade miljöer beskrivs som särskilt gynnsamma för lekens variation, kreativitet och varaktighet, vilket ligger i linje med litteratur som lyfter lekotoper, affordances och naturlek som centrala kvaliteter i barns utemiljöer. Samtidigt framhålls dessa miljöer som svåra att realisera i den tätastaden.

Platsstudierna visar hur denna grön ambition tar sig rumsliga uttryck i praktiken. Vegetation förekommer i samtliga studerade lekmiljöer, men är ofta placerad i smala remsor, längs staket eller som visuell inramning av lekytor. I flera fall samspelar leken i begränsad utsträckning med den omgivande grönskan, trots att lekmiljöerna är belägna i större parkmiljöer. Vegetationen får därmed en gestaltande och avgränsande

funktion snarare än att fungera som en aktiv del av leken. I samtliga studerade miljöer visar LYF-analysen på positiva delvärden för grönska (punkt 5), trots begränsad integrering i leken.

6.3 Lekens konsekvenser och vegetationens begränsningar

Litteraturen visar att barns lek präglas av rörelse, utforskande och föränderliga mönster, där barn orienterar sig efter affordances snarare än planerade funktioner. Platsstudierna ger flera exempel på hur detta tar sig uttryck i praktiken, genom upptrampade gångar i buskage, slitage i planteringar som inte varit avsedda för lek samt rörelsemönster som korsar funktionella gränser.

Samtidigt visar intervjuerna att vegetation i lekmiljöer ofta placeras och dimensioneras utifrån antagandet att barns rörelser kan styras, exempelvis genom staket, barriärer eller strategisk placering i kanter. Smala och linjära planteringar framträder i platsstudierna som särskilt utsatta, medan bredare och flerskiktade planteringar i större utsträckning kan ta upp lekens rörelsemönster utan att brytas ner.

När resultaten läses tillsammans framträder en strukturell konflikt mellan lekens intensitet och vegetationens rumsliga förutsättningar. Vegetation som inte ges tillräckligt utrymme riskerar snabbt att bli ett slitageproblem, vilket förstärker uppdelningen mellan lekytor och grönytor.

6.4 Reaktiv förvaltning

Intervjuerna visar att förvaltningens arbete till stor del handlar om att hantera konsekvenser av tidiga planeringsbeslut. Intervjuerna beskriver bland annat hur åtgärder som staket och skydd runt träd införs reaktivt som svar på slitage. Platsbesöken bekräftar att upprustningar krävts där naturmaterial har behövts ersättas av konstmaterial på grund av för högt tryck.

Intervjuerna vittnar om att problematiken inte enbart gäller nya anläggningar, utan även skötseln av befintliga miljöer där ambitionerna krockar med verklighetens budget. Även om det finns en politisk eller strategisk vilja att skapa högkvalitativa naturmiljöer, speglas detta sällan i de medel som avsätts för drift och underhåll. När budgeten är för knapp prioriteras ofta säkerhetsbesiktningar och renhållning, medan den mer resurskrävande skötseln av känslig vegetation – som krävs för att den ska tåla lekens slitage – prioriteras bort.0,

När *Friyteguiden* (Stockholms stad 2019) varnar för att mindre än 10 kvadratmeter grönyta per boende leder till underkapacitet, är det precis det som platsstudierna visualiserar i form av vegetationens kollaps. Samtidigt visar intervjuerna exempel där allmänheten misstolkat detta misslyckande som dålig skötsel (exempelvis misstolkningen av försvunnet gräs som vintervägsand).

6.5 Det sociala filtret som hinder för lekens natur

Litteraturen beskriver hur barns rörelsefrihet har minskat, delvis på grund av föräldrars oro (Gill 2021; Boverket 2015b). Den beskriver även och hur välkött grönska samt synliga tecken på omsorg tenderar att stärka trygghetskänslan medan tät, igenvuxen och vild vegetation oftare kopplas till otrygghet (Jansson et al.

2013). Detta bekräftas i intervjuerna där klagomål på otrygga buskage eller ovälkomna djur i naturen leder till att vegetation i lekmiljöer tas bort. Här uppstår en konflikt mellan pedagogiska ideal om det vilda och en förvaltningsvardag präglad av felanmälningar som måste hanteras. Flera av intervjuerna visar att lekvärden som kojor och gömslen därför ofta offras för vuxnas behov av sikt och kontroll, vilket innebär att det som skapar rika lekvärden i teorin filtreras bort i praktiken.

Samtidigt finns motsättningar i hur en plats tolkas; dött gräs ses av allmänheten som bristande skötsel, medan förvaltaren ser det som ett fel i gestaltningen. Här visar dock resultaten att strategisk kommunikation, som skyltning om biologisk mångfald, kan fungera som cues to care enligt teorin av Nassauer (1995). Genom att signalera mänsklig intention kan allmänhetens acceptans för en vildare och mer robust estetik öka, vilket visar att vegetationens överlevnad även hänger på förvaltningens förmåga att styra förväntningarna.

Enligt Mårtensson (2009) och Chawla (2007) är det just naturens oförutsägbarhet och vildhet som genererar rika lekvärden (*affordances*). Platsstudierna visar dock på en hög grad av programmering och rensade ytor. Intervjuerna förklarar detta mönster genom att belysa allmänhetens och pedagogernas krav på kontroll – där till och med förekomsten av myror eller täta buskage betraktas som felanmälningar.

7. Diskussion

I detta kapitel tolkas och diskuteras studiens resultat i ljuset av den problematik som ligger till grund för arbetet: barns minskade utrymme och rörelsefrihet i staden. Diskussionen sätter resultaten i en bredare kontext för att belysa processerna som formar gröna lekmiljöer. Kapitlet inleds med en resultatdiskussion i avsnitt 7.1 följt av metoddiskussion i avsnitt 7.2. Förslag på vidare forskning presenteras i avsnitt 7.3 och slutsatser i avsnitt 7.4.

7.1 Resultatdiskussion

Resultaten diskuteras här utifrån studiens två forskningsfrågor: (1) vilka lekvärden vegetation bidrar med i lekmiljöer i täta stadsdelar och (2) hur samspelet mellan planering, användning och förvaltning påverkar möjligheten till robust och välmående vegetation i dessa miljöer.

Tidigare studier visar att vegetation bidrar med centrala lekvärden genom att skapa variation, rumslighet och möjligheter till okodad lek. Träd och buskage fungerar som affordances och erbjuder material och strukturer som är särskilt betydelsefulla i urbana miljöer där leken ofta koncentreras till ett begränsat antal platser. Samtidigt visar platsstudierna att denna potential sällan realiseras fullt ut. Grönska placeras ofta som visuell fond eller avskiljare i kanter, vilket begränsar barns möjlighet att leka i och med vegetationen. Mot denna bakgrund framstår lekotopen inte som en vägledning som direkt kan överföras till den täta stadens lekmiljöer. Snarare pekar resultaten på behovet av att översätta dess grundprinciper till en tät stadskontext. Variation, robusta naturmaterial och okodade ytor kan bidra till rika lekmiljöer även på begränsade ytor, men endast om de dimensioneras för platsens faktiska besöksstryck. Avsaknaden av tillräcklig teknisk dimensionering, särskilt avseende jordvolym och minimiyta, framträder som en central begränsning när barns behov vägs mot exploateringsstäthet och ekonomi.

Resultaten visar vidare att samspelet mellan planering, användning och förvaltning kan präglas av bristande kontinuitet. Beslut om exploateringsgrad och friyta fattas ofta tidigt i processen utifrån politiska och ekonomiska prioriteringar. När barns utemiljöer ges begränsat utrymme skapas en förvaltningsskuld redan i planeringsskedet, där kompromisser för ökad täthet i senare skeden omvandlas till slitageproblem. Förvaltningen tvingas därmed arbeta reaktivt genom åtgärder som staket, skydd runt träd och tekniska förstärkningar, snarare än genom förebyggande lösningar som utgår från vegetationens behov och lekens intensitet.

Detta leder till en central problematisering av hur PBL:s krav på tillräcklig och lämplig friyta tolkas och tillämpas. Termen tillräcklig ska säkerställa en god bebyggd miljö och barns rätt till lek. Resultaten pekar dock på att denna tillräcklighet i praktiken reduceras till en statisk siffra i en planhandling. Studien visar att en yta som formellt uppfyller Boverkets kvantitativa riktvärden ändå kan vara funktionellt otillräcklig för utvecklande lek. Ur ett barnperspektiv framstår situationen som paradoxal. Om vegetationen tvingas ge vika för konstmaterial på grund av att ytan är för liten för att bära lekens intensitet, har lagens intention om en kvalitativ miljö i realiteten kringgåts. Här framträder behovet av att tolka friyta som en funktionell kapacitet snarare än som ett statistiskt ytmått. Att enbart räkna kvadratmeter utan att ta hänsyn till miljöns bärkraft innebär att barnperspektivet riskerar att bli en teknikalitet i planeringsprocessen. För att PBL ska fungera

som det skyddsinstrument för barn det är tänkt att vara, krävs en förskjutning i fokus från uppfyllandet av kvantitativa minimimått och lämplighet till att säkerställa miljöns förmåga att bibehålla sina värden under faktiskt besöksstryck.

Resultaten visar att förvaltningen ofta tvingas arbeta reaktivt snarare än förebyggande. I stället för att planeringen från början utgår från vegetationens behov och lekens intensitet införs åtgärder som staket, skydd runt träd och tekniska förstärkningar i efterhand för att rädda miljöer som håller på att kollapsa. Detta framträder inte som ett isolerat skötselproblem, utan som en direkt följd av att underdimensionerade ytor eller bristfälliga tekniska lösningar fastställts i tidiga skeden. Förvaltningen hanterar konsekvenserna av ett bristande samspel i planeringskedjan, där visionen om grönska krockar med exploateringsstämningen.

Skillnaden mellan varför en miljö slits ner och hur detta uppfattas av allmänheten förstärker problematiken. När dött gräs exempelvis misstolkas som kvarbliven sand från vintern illustreras hur brister i bygg- och projekteringsskedet i praktiken översätts till klagomål på skötseln. I avsaknad av tillräckliga förutsättningar riskerar vegetation därför att ersättas av konstmaterial med motiveringen att grönskan varit för svårskött, trots att grundproblemet legat i gestaltningen.

Den reaktiva förvaltningen förstärks av omgivningens förväntningar på trygghet och kontroll. Intervjuerna visar hur klagomål på täta buskage och krav på god sikt ofta leder till att vegetation glesas ut eller tas bort, vilket skapar en konflikt mellan forskningens betoning på vildvuxna och okodade lekvärden och den urbana förvaltningens behov av ordning. De kvaliteter som utgör lekotopens kärna filtreras därmed bort genom vuxnas trygghetsnormer. Samtidigt visar resultaten att tydlig kommunikation och tecken på omsorg, i linje med teorin om cues to care (Nassauer 1995), kan öka acceptansen för mer naturpräglade miljöer. Skyltning och tydliga ramar kan signalera att en vild karaktär är ett medvetet val snarare än bristande underhåll. Valet av skyddsåtgärder får här en dubbel betydelse: höga staket signalerar kontroll men minskar vegetationens tillgänglighet, medan mer porösa avgränsningar kan möjliggöra funktionell integration i leken. Sammantaget visar resultaten att lekens natur i den täta staden i hög grad formas genom ett socialt filter, där trygghet och ordning ofta prioriteras framför de okodade lekmiljöer som är mest värdefulla ur ett barnperspektiv.

I studien har LYF använts för att kvantifiera kvaliteter, men resultaten visar tydliga glapp mellan verktygets utslag och den fysiska verkligheten. I bedömningen av grönska (punkt 5) är kravnivån låg; ett godkänt resultat kan uppnås med relativt få arter och träd, oberoende av platsens storlek eller besöksstryck. Därmed kan miljöer valideras trots att vegetationen i praktiken är för gles eller sårbar för att fungera som en lekresurs. LYF riskerar därmed att premiera förekomsten av grönska som dekorativt inslag snarare än dess funktionella robusthet. Att platserna i studien systematiskt underkänns i de tekniska och pedagogiska kategorierna (punkt 9 och 10) synliggör att miljöerna används som förlängda förskolegårdar utan att vara dimensionerade eller tekniskt utrustade för detta. Verktyg som LYF kan fungera som en lägstanivå, men kan inte ersätta platsspecifika analyser av ytans kapacitet. När underdimensionerade miljöer valideras i planeringsskedet bidrar detta till att dölja den förvaltningsskuld som senare uppstår. För att kunna planera långsiktigt fungerande gröna lekmiljöer krävs därför att bedömningsmodeller som ställer krav på integrering av vegetation i leken samt i högre grad väger in platsens förmåga att bära lekens intensitet över tid.

I ett bredare perspektiv kan studiens resultat relateras till hållbar utveckling, där ekologiska, sociala och ekonomiska dimensioner samverkar. De identifierade bristerna i dimensionering och långsiktig planering av gröna lekmiljöer indikerar hur kortsiktiga exploateringsvinster riskerar att ske på bekostnad av både ekologisk hållbarhet och barns sociala välbefinnande. Snålt dimensionerad vegetation kan innebära ökad sårbarhet, högre skötselbehov och i förlängningen en risk för att naturbaserade lösningar ersätts av mer resurskrävande konstmaterial, vilket motverkar ambitioner om klimatanpassning, biologisk resiliens och långsiktig förvaltning av urbana ekosystem. Samtidigt tydliggör resultaten den sociala dimensionen av hållbar utveckling genom barns rätt till lek, rörelse och naturkontakt i vardagsmiljöer, där jämlik tillgång till kvalitativa utemiljöer utgör en central del av ett socialt hållbart stadsbyggande. Studiens problematisering av förvaltningsskuld kan även kopplas till ekonomisk hållbarhet, då bristande helhetssyn i tidiga planeringsskedet leder till ökade kostnader för reaktiva åtgärder och skötsel över tid. Att dimensionera gröna lekmiljöer utifrån faktisk användning framstår därmed som en förutsättning för långsiktigt hållbar resursanvändning snarare än som en merkostnad.

7.2 Metoddiskussion

Syftet med denna metoddiskussion är att reflektera över hur studiens metodval har påverkat resultaten och tolkningarna samt att synliggöra styrkor och begränsningar i genomförandet. Studien bygger på en metodtriangulering mellan litteraturgenomgång, platsstudier och semistrukturerade intervjuer, vilket har möjliggjort en analys ur både rumsligt och organisatoriskt perspektiv.

Barn har rätt till delaktighet i frågor som rör deras miljöer i staden. Samtidigt har studien inte inkluderat barn som informanter, vilket innebär en metodologisk begränsning. I stället har fokus legat på hur vegetationens roll i lekmiljöer tolkas och hanteras inom planering, gestaltning och förvaltning, samt hur lekens konsekvenser tar fysisk form i lekmiljöerna. Ett deltagande arbetssätt med barn hade kunnat tillföra fördjupad kunskap om hur lekvärden upplevs och aktiveras i praktiken, särskilt i relation till de vegetationsinslag som identifierats i platsstudierna.

7.2.1 Litteraturgenomgång

Litteraturgenomgången har bidragit med etablerade perspektiv på barns lek, vegetationens betydelse och planeringsmässiga förutsättningar i täta stadsmiljöer. Genom att inkludera forskning om barns rörelsefrihet, lekotoper, affordances och cues to care har studien kunnat placera empiriska resultat i ett teoretiskt sammanhang. En avgränsning är fokus på kvalitativa aspekter framför kvantitativa studier, vilket är förenligt med studiens syfte att förstå processer och mekanismer snarare än statistisk generaliserbarhet.

7.2.2 Platsstudier

Platsstudierna visar hur gestaltningsidéer tar fysisk form och påverkas av faktisk användning. En metodologisk utmaning är att det inte med säkerhet kunnat fastställas exakt hur mycket de studerade platserna används av skolor och förskolor. I stället har ett antagande om högt besöksstryck tillämpats, vilket speglar situationen i många av Stockholms täta stadsdelar. Resultaten bör därför tolkas som en analys av förutsättningar under intensiv användning snarare än en kartläggning av faktisk användning. Platsstudierna

bygger också på mina observationer som landskapsarkitektstudent, vilket innebär att tolkningen är personlig baserad på mina kunskaper och erfarenheter, och kan därför ha påverkat vilka kvaliteter och problem som uppmärksammas.

Användningen av LYF som stöd i platsstudierna bidrog till att synliggöra vissa rumsliga och vegetationsrelaterade kvaliteter genom sin poängbaserade uppbyggnad, men innebar samtidigt en förenkling av komplexa och situationsbundna lekvärden. I arbetet med LYF blev det tydligt att verktyget i hög grad fångar formella och mätbara aspekter av lekmiljön, medan mer relationella kvaliteter, såsom hur vegetation används över tid eller i samspel med intensivt slitage, i mindre utsträckning ryms inom bedömningsramen. Detta har påverkat tolkningen av resultaten och understryker vikten av att läsa poängsättningen i relation till platsens faktiska användning och rumsliga sammanhang.

Platsstudierna har i huvudsak baserats på observationer av fysiska spår av användning, såsom slitage, upptrampade stigar och vegetationens tillstånd, snarare än systematiska observationer av pågående lek och vistelse. Detta innebär att analysen i första hand fångar lekens konsekvenser i miljön vid den tidpunkten, snarare än lekens sociala dynamik och variation över tid. En mer omfattande observationsstudie, med återkommande besök vid olika tidpunkter och under olika årstider, hade kunnat ge fördjupad kunskap om hur olika delar av lekmiljöerna används över tid, samt hur vegetationens lekvärden fungerar i relation till exempelvis ålder och typ av aktivitet.

7.2.3 Semistrukturerade intervjuer

Intervjuerna gav inblick i de organisatoriska processer och överväganden som styr planering, gestaltning och förvaltning av lekmiljöer i täta stadsdelar. En svaghet är att intervjumaterialet inte är direkt kopplat till de specifika platserna i platsstudierna. Den ursprungliga ambitionen var att intervjua personer med direkt ansvar för de studerade lekmiljöerna, men på grund av svårigheter att nå dessa personer genomfördes i stället ett urval av yrkesverksamma med erfarenhet från olika skeden och delar av Stockholms stad. Detta innebär att intervjumaterialet inte är platsbundet, utan ger ett övergripande perspektiv på de strukturella och organisatoriska förutsättningar som formar lekmiljöer i täta stadsdelar. Detta kan ses som en styrka då det lyfter diskussionen från specifika fall till generella utmaningar. Genom att kombinera de generella yrkeserfarenheterna med de platsspecifika observationerna skapas en brygga mellan organisatorisk praxis och den fysiska verkligheten. Metoderna ger därmed tillsammans en bredare bild av lekmiljöers förutsättningar, även om de inte är direkt knutna till samma objekt. Att merparten av platsstudierna genomfördes före intervjuerna möjliggjorde ett reflexivt arbetssätt, där iakttagelser från platsstudierna kunde ligga till grund för mer preciserade följdfrågor under samtalen.

Att vissa respondenter fick ta del av intervjufrågorna i förväg medan andra inte gjorde det innebar både fördelar och begränsningar. Förberedelse bidrog i flera fall till mer utförliga och genomtänkta svar, särskilt vid frågor om komplexa organisatoriska processer och tekniska aspekter. Samtidigt kan detta minska spontaniteten och leda till att svaren i högre grad formuleras i linje med etablerade diskurser snarare än utifrån egna erfarenheter. Trots denna variation uppvisade materialet en hög grad av samstämmighet rörande de centrala teman som identifierats. Detta tyder på att de identifierade mönstren är robusta och inte färgade av om respondenten haft tillgång till frågorna i förväg eller inte.

7.3 Vidare forskning

Denna studie har belyst de organisatoriska utmaningarna i att bevara grönska under högt slitage. Ett område för vidare forskning är att undersöka de ekonomiska och administrativa förutsättningarna för att implementera mer resurskrävande skötselmetoder och modeller i täta stadsdelar. Framtida studier bör undersöka om omfördelad budget från investering till etableringsskötsel ökar vegetationens överlevnad i urbana lekmiljöer. Vidare vore det värdefullt att utveckla och utvärdera tekniska lösningar för växtbäddar och skyddsanordningar som är specifikt anpassade för att tåla det intensiva slitaget som uppstår vid skolor och förskolor i tät stadsmiljö.

För att fördjupa förståelsen för de gröna miljöernas faktiska funktion vore det värdefullt att genomföra studier med ett barnkulturperspektiv. Genom deltagande observationer och intervjuer med barn skulle det vara möjligt att undersöka hur barn faktiskt interagerar med olika typer av vegetation och vilka specifika lekvärden och affordances som går förlorade när grönskan slits ner eller ersätts av hårdgjorda ytor. En sådan studie skulle kunna ge svar på hur stor grad av slitage och fragmentering av grönska som kan accepteras innan platsens lekvärde minskar drastiskt.

I studien har beräkningsverktyget Lekytefaktor (LYF) använts som ett analytiskt stöd. Verktyget är helt nytt och har inte etablerats för användning ännu. En intressant fortsättning för framtiden vore att genomföra en studie av projekt där LYF har tillämpats i planeringsskedet. Syftet skulle vara att utvärdera om detta verktyg faktiskt leder till mer robusta gröna lekmiljöer i slutändan, eller om de kvaliteter som poängsätts i teorin riskerar att försvinna i förvaltningsskedet på grund av bristande samordning. Det finns även ett behov av att utvärdera hur väl LYF fungerar som bedömningsverktyg.

Vidare finns behov av studier som följer lekmiljöer över längre tidsperioder för att bättre förstå hur vegetation förändras i relation till olika förvaltningsstrategier. Genom att jämföra platser med olika grad av skydd, zonerings och skötsel kan kunskap utvecklas kring vilka åtgärder som bäst stödjer både lekvärden och ekologisk hållbarhet.

7.4 Slutsatser

Studien visar att vegetation bidrar med centrala lekvärden i täta stadsdelars lekmiljöer genom att skapa variation, rumslighet och möjligheter till okodad lek. Samtidigt realiserar dessa kvaliteter sällan fullt ut i praktiken. Vegetation placeras ofta som visuell inramning eller avgränsning snarare än som en integrerad del av leken, vilket begränsar barns faktiska användning. Lekotopens grundprinciper framstår därmed som relevanta, men kräver en översättning till den täta stadens rumsliga och organisatoriska villkor, särskilt vad gäller dimensionering för faktiskt besöksstryck.

Bristande kontinuitet mellan planering, användning och förvaltning får avgörande konsekvenser för vegetationens funktion. När friytor dimensioneras snålt i tidiga skeden skapas en förvaltningsskuld, där slitageproblem senare hanteras genom reaktiva åtgärder snarare än genom förebyggande gestaltning. Förvaltningen får därmed hantera följderna av tidiga kompromisser mellan exploatering och barns utemiljöer, ofta under begränsade resurser.

Studien problematiserar därutöver hur Plan- och bygglagens krav på tillräcklig och lämplig friyta tillämpas i praktiken. Resultaten visar att tillräcklighet ofta reduceras till kvantitativa ytmått, trots att ytor som uppfyller formella riktvärden kan vara funktionellt olämpliga för utvecklande lek. Ur ett barnperspektiv framstår behovet av att tolka friyta som funktionell kapacitet, där ytans storlek, vegetationens bärkraft och den faktiska användningen vägs samman för att säkerställa att miljöerna behåller sina kvaliteter över tid.

Slutligen visar studien att både sociala normer och planeringsverktyg påverkar vegetationens möjligheter att fungera som lekresurs. Krav på trygghet och ordning leder ofta till att tät och lekbar vegetation tas bort, medan verktyg som LYF riskerar att validera underdimensionerade miljöer genom att fokusera på förekomst snarare än robusthet. Sammantaget kräver fungerande gröna lekmiljöer att vegetation betraktas som nödvändig lekinfrastruktur och att lekens konsekvenser beaktas redan i tidiga, bindande planeringsbeslut.

Källförteckning

- Arkitekten (2016). Leran frodas i Blomsterdalen. *Arkitekten*, 24 februari.
<https://arkitekten.se/nyheter/leran-frodas-i-blomsterdalen/> [2025-12-04]
- Barnombudsmannen (u.å.). *Perspektiv på barnrätt*.
<https://barnkonventionen-utb.barnombudsmannen.se/oversikt/vad-ar-barnkonventionen/perspektiv-pa-barnratt> [2025-11-01]
- Beckman (2018). *Lek på riktigt – Om att sluta bygga lekplatser och börja skapa rikare lekmiljöer*. Örebro kommun.
<https://www.orebro.se/download/18.5343a44a16a31b1864f2904/1557410812963/Lek%20på%20riktigt.pdf> [2025-09-29]
- Beckman, M., Simonsson, E., Eriksson, E. (2022). *Lekotoper – en vägledning för naturlika gröna leklandskap*. https://urbio.se/wp-content/uploads/2024/01/Lekotoper_Vagledning_Urbio.pdf [2025-10-12]
- Boldemann, C., Blennow, M., Dal, H., Mårtensson, F., Raustorp, A., Yuen, K., Wester, U. (2006). Impact of preschool environment upon children's physical activity and sun exposure. *Preventive Medicine*, 42 (4), 301-308. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2005.12.006> [2025-09-30]
- Boverket (2015a). *Boverkets allmänna råd (2015:1) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet*. Boverkets författningssamling BFS 2015:1 FRI.
<https://rinfo.boverket.se/BFS2015-1/pdf/BFS2015-1.pdf> [2025-10-12]
- Boverket (2015b). *Gör plats för barn och unga! : En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*. Boverket och Movium.
<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2015/gor-plats-for-barn-och-unga-bokversion.pdf> [2025-09-14]
- Boverket (2016). *Rätt tätt : En idéskrift om förtätning av städer och orter*.
<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2016/ratt-tatt-en-ideskrift-om-fortatning-av-stader-orter.pdf> [2025-09-25]
- Boverket (2022). *Lekotoper – en ny typ av leklandskap*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/halsa-forst/lek-och-roteelse/lekotoper/> [2025-09-24]
- Boverket (2025). *Friyta för lek och utevistelse för förskolor och skolor*.
<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/regler-om-byggande/krav-pa-byggnadsverk-tomter-mm/krav-pa-tomter/friyta-for-lek-och-utevistelse-for-forskolor-och-skolor/> [2025-10-12]
- Chawla, L (2007). Childhood experiences associated with care for the natural world. A theoretical framework for empirical research. *Children Youth and Environments*, 17 (4) 144–170,
<https://doi.org/10.1353/cye.2007.0010> [2025-11-22]
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design : choosing among five approaches*. 3 uppl., SAGE Publications.
- Dahlgren, F. (2024a). *Lek på Sagostigen 1*. [fotografi]
- Dahlgren, F. (2024b). *Lek i Sagostigen 2*. [fotografi]
- Dahlgren, M. (2022). *Lekplatsen Ringargatan*. [fotografi]

- Fjærtøft, I. (2004). Landscape as Playscape: The Effects of Natural Environments on Children's Play and Motor Development. *Children, Youth and Environments*. 14 (2), 21–44.
<https://doi.org/10.1353/cye.2004.0054> [2025-11-22]
- Gibson, J. J. (1966). *The Senses Considered as Perceptual Systems*. George Allen & Unwin Ltd.
- Gill, T. (2021). *Urban playground : How child-friendly planning and design can save cities*. RIBA Publications.
- Google Earth (2023a). *Vy vid latitud 59.31145557, longitud 18.10537805*.
https://earth.google.com/web/@59.31145557,18.10537805,7.9153987a,313.61924909d,35y,0.0000001h,38.75006033t,0r/data=CgRCAGgBOgMKATBCAggASgOI_____ARAA
- Google Earth (2023b). *Vy vid latitud 59.30773334, longitud 18.02625094*.
https://earth.google.com/web/@59.30773334,18.02625094,12.35165615a,173.15958986d,35y,0.0000001h,38.7492697t,359.99999993r/data=CgRCAGgBOgMKATBCAggASgOI_____ARAA
- Google Earth (2023c). *Vy vid latitud 59.34363351, longitud 18.0408758*.
https://earth.google.com/web/@59.34363351,18.0408758,31.71505102a,218.17846091d,35y,0.0000001h,38.74952311t,-0r/data=CgRCAGgBOgMKATBCAggASgOI_____ARAA
- Halme, S. (2024). *Norra stationsparken i Hagastaden, augusti 2024*.
https://sv.wikipedia.org/wiki/Hagastaden#/media/Fil:Norra_stationsparken_Hagastaden_01_2024-08.jpg (CC BY-SA 4.0)
- Ignell, S. (2025). *Implementation of school ground vegetation Interdisciplinary aspects of growing under pressure*. Diss. Sveriges lantbruksuniversitet. <https://doi.org/10.54612/a.7ubp0j72e8>
- Nolin, C. (2016). Hundra år av lekplatshistoria 1850–1950. I: Jansson, M. & Klintborg Ahlklo, Å. (red), *Plats för lek: Svenska lekplatser förr och nu*. Stockholm: Svensk byggtjänst. 34–55.
- Jansson, M., Fors, H., Lindgren, T., Wiström, B. (2013). Perceived personal safety in relation to urban woodland vegetation – A review. *Urban Forestry & Urban Greening*, 12(2), 127-133.
<https://pub.epsilon.slu.se/id/document/9971234> <https://res.slu.se/id/publ/56043> [2025-11-22]
- Jungmark, L. (2021). Barn plats lek stad – Strategier för barnvänlig planering. I: Olsson, T. (red). *Stad & Land* (189). Alnarp: Tankesmedjan Movium vid SLU.
<https://movium.slu.se/media/qhppkxzg/bpls.pdf> [2025-10-29]
- Jungmark, L. (2024). Urban lek under 150 år. *Movium Fakta* (2). Tankesmedjan Movium vid SLU.
https://movium.slu.se/media/32vpfuuf/movium-fakta-2_2024-lekens-natur_webb_slutliga-version.pdf [2025-11-04]
- Jungmark, L. & Åkerblom, P. (2016). Sol och skugga – att tänka på i utemiljöer för barn och unga. *Movium Fakta* (4). Tankesmedjan Movium vid SLU.
<https://movium.slu.se/media/lvlbpa00/movium-fakta-4-2016.pdf> [2025-11-04]
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3 uppl., Studentlitteratur.
- Laaksoharju, T. & Rappe, E. (2017). Trees as affordances for connectedness to place - a framework to facilitate children's relationship to nature. *Urban Forestry & Urban Greening*, 28 (2), 150-159.
https://www.researchgate.net/publication/320346046_Trees_as_affordances_for_connectedness_to_place_-_a_framework_to_facilitate_childrens_relationship_to_nature [2025-09-20]
- Mårtensson F. (2009). Lek i verklighetens utmarker. I Jensen, M. & Harvard, Å. *Leka för att lära*. Utveckling, kognition och kultur. Lund: Studentlitteratur. [2025-09-20]

- Mårtensson, F., Boldemann, C., Söderström, M., Blennow, M., Englund, J.E., Grahn, P. (2009). Outdoor environmental assessment of attention promoting settings for preschool children. *Health & Place*, 15 (4), 1149-1157. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2009.07.002> [2025-09-20]
- Mårtensson, F., Litsmark, A., Wiström, B., Hedblom, M. (2022). Lekotoper – platser där både barn och natur trivs. *Movium Fakta* (3). Tankesmedjan Movium vid SLU. https://www.regreen-project.eu/wp-content/uploads/SLU_2022_Play-biotopes_Movium-Fakta-3-2022-webb2.pdf [2025-12-04]
- Nassauer, J.I. (1995). Messy Ecosystems, Orderly Frames. *Landscape Journal*, 14 (2), 161-170. <https://doi.org/10.3368/lj.14.2.161> [2025-11-22]
- Popay, J., Roberts, H., Sowden, A., Petticrew, M., Arai, L., Rodgers, M., Britten, N., Roen, K., Duffy, S. (2006). *Guidance on the conduct of narrative synthesis in systematic reviews: A product from the ESRC Methods Programme*. <https://doi.org/10.13140/2.1.1018.4643> [2025-11-01]
- SCB (2022). *Grundskolor och friytor Nationell kartläggning och uppföljning av grundskolelevers tillgång till friytor 2018–2020*. Statistiska centralbyrån. <https://www.boverket.se/contentassets/a46e6c9385804f118a1a93d8f09d50e5/grundskolor-och-friytor-och-nationell-kartlaggning-och-uppfoljning-av-grundskolelevers-tillgang-till-friytor-2018-2020.pdf> [2025-10-12]
- SFS 2010:900. *Plan- och bygglag*.
- SFS 2018:1197. *Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter*.
- Snazzy Maps (u.å). Build a map. [Kartografiskt material] <https://snazzymaps.com/build-a-map> [2025-12-04]
- Stockholms stad (2015). *Parkplan Norrmalm. Del 1 – Strategier för utveckling av parker och gröna gaturum*. Norrmalms stadsdelsnämnd, Stockholms stad. <https://start.stockholm/globalassets/start/om-stockholms-stad/sa-arbetar-staden/natur-parker-och-gronomraden/parkplan-norrmalm---strategier-for-utveckling.pdf> [2025-11-02]
- Stockholms stad (2017a). *Grönare Stockholm – Riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden*. (Diarienummer 171-1292/2016). Stadsledningskontoret, Stockholms stad. <https://start.stockholm/globalassets/start/om-stockholms-stad/politik-och-demokrati/styrdokument/gronare-stockholm--riktlinjer-for-planering-genomforande-och-forvaltning-av-stadens-parker-och-naturomrade.pdf> [2025-11-30]
- Stockholms stad (2017b). *Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad*. Stadsledningskontoret Stockholms stad. <https://start.stockholm/globalassets/start/om-stockholms-stad/politik-och-demokrati/styrdokument/program-for-barnets-rattigheter-och-inflytande-i-stockholms-stad-2018-2022.pdf>
- Stockholms stad (2018). *Översiktsplan för Stockholms stad*. Stockholms stad. <https://vaxer.stockholm/siteassets/stockholm-vaxer/tema/oversiktsplan-for-stockholm/oversiktsplan-for-stockholms-stad-TA.pdf> [2025-11-03]
- Stockholms stad (2019). *Friyteguiden*. Exploateringskontoret, Stockholms stad. https://www.spacescape.se/wp-content/uploads/2021/12/Rapport-Friyteguiden_191010.pdf [2025-11-30]
- Stockholms stad (2023). *Socialt värdeskapande stadsutveckling – Socialt värdeskapande analys (SVA) – ett analys- och målformuleringsverktyg*. [Internt material]

- Stockholms stad (2025a). *Beräkningsverktyg LYF*. [Internt material]
- Stockholms stad (2025b). *Lekvärdesriktlinjer: Utformning av förskole- och skolgårdar*. [Internt material]
- Stockholms stad (2025c). *Gemensams tjänsteutlåtande: Lekvärdesriktlinjer – utformning av förskole- och skolgårdar*. Förskolenämnden, Stockholms stad.
<https://meetingspublic.stockholm.se/welcome-sv/namnder-styrelser/forskolenamnden/mote-2025-06-10/agenda/tjansteutlatande-daterat-2025-05-28-lekvardesriktlinjer-utformning-av-forskole-och-skogardarpdf-63452> [2025-11-22]
- Stroh, E., Mårtensson, F., Schneider, J., Jansson, M. (2024). *Grönskans kvaliteter och barns hälsa: Kunskapsunderlag om barns hälsa och utveckling vid vistelse i gröna miljöer med fokus på ekosystemtjänster*. Folkhälsomyndigheten.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/96b79377bc224dfcb94de3b4996b2d4a/gronskans-kvaliteter-barns-halsa-kunskapsstod.pdf> [2025-09-25]
- Trafikverket (2012). *Barns skolvägar 2012*. (2013:006). Borlänge: Trafikverket.
<https://trafikverket.diva-portal.org/smash/get/diva2:1363662/FULLTEXT01.pdf> [2025-11-05]
- Weiber Post, H. (2025). *Gröna, hälsosamma och vackra städer – om barnen får bestämma*.
<https://www.slu.se/forskning/kunskapsbanken/ltv/grona-halsosamma-och-vackra-stader---om-barnen-far-bestamma/> [2025-09-24]
- Woolley, H.E. (2007). Where do the children play? *ICE Proceedings Municipal Engineer*, 160(2), 89-95.
https://www.researchgate.net/publication/245409553_Where_do_the_children_play_How_policies_can_influence_practice [2025-11-22]
- Ågren, K. (u.å.). *Värme Lekplats*. [fotografi].
<https://tradkontoret.se/wp-content/uploads/2025/06/Varme-Lekplats.jpg> (CC BY 4.0) [2025-10-29]

Bilagor

Bilaga 1: Underlag för LYF

FÖRSKOLA

BERÄKNINGSVERKTYG - LEKYTEFAKTOR (LYF)

OBS: Beskrivning av hur bedömningen av varje lekvärde ska ske finns i kap 4 i dokumentet "Lekvärdesriktlinjer för skolgårdar". Endast celler i kolumnen "VÄRDE" ska fyllas i. Celler med tjocka kantlinjer är obligatoriska och behöver vara uppfyllda.

Projekt: ANDERS FRANZÉNS PARK
Byggaktör:
Landskapsarkitekt:

LEKVÄRDEN STEG 1		VÄRDE	ENHET	PROCENT	LEKVÄRDESFAKTOR	KOMMENTAR
PROJEKTFÖRUTSÄTTNING	Gäller projektet nybyggnation eller upprustning av befintlig gård?	NYBYGGNATION				
1. FRIYTA	1.1 Gårdens friyta	3500	kvm		5.0	Area under 3000 kvm ger negativt värde. Max 5 pluspoäng.
	Hur många barn planeras verksamheten för?	175	antal			
	1.2 Kvadratmeter friyta/barn	20.0	m2/barn		0.0	Area under 20 kvm/barn ger negativt värde. Max 5 pluspoäng.
	1.3 Byggnaden är frilliggande	NEJ			0.0	Ger 2 poäng.
2. LEKVÄRDEN TIDIG BEDÖMNING	2.1 Gården är sammanhängande	NEJ			0.0	Ger 1 poäng. Obligatoriskt.
	2.2 Det finns en plan, öppen yta	UPPFYLLT				
	2.3 Gården har varierad topografi	746	kvm	21	1.3	10-50% av gården ger poäng. Max 3 poäng.
	2.4 Del av gården har befintlig naturkaraktär	690	kvm	20	2.0	Från 5-50% ger stigande skala poäng. Max 5 poäng.
	Hur många procent av gården utgörs av direkt berg i dagen/berghäll	0	kvm	0	0.0	
Preliminär LYF Steg 1					8.3	Förutsättningar finns att uppnå LYF
Beskrivning av nivåer Steg 1, ej relevant vid upprustning.					> 10 0 < 10 < 0	Goda förutsättningar att uppnå LYF Förutsättningar finns att uppnå LYF Inga förutsättningar att uppnå LYF
LEKVÄRDEN STEG 2						
3. ZONERING	3.1 Antal zoner	3	antal		2.0	Obligatoriskt: Minst 2 zoner. Poäng vid 3 zoner, 2 poäng.
4. TOPOGRAFI	4.1 Det finns kulle och/eller slänt som lämpar sig för lek	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	4.2 Lekutrustning nyttjar topografin	5	antal		2.0	Antal lekutrustning. Fem fasta utrustningar ger maxpoäng
	4.3 Gården innehåller topografiska element (trappa, dike, kanter)	3	antal		1.0	Max 1 poäng.
	LYF TOPOGRAFI				3.0	
5. GRÖNSKA	5.1 Del av gården har anlagd naturkaraktär	680	kvm	19	0.6	Kvm av gården. Från 5-50% ger stigande skala poäng
	5.2 Det finns en stor variation av växtarter	60	antal		2.5	Mellan 10 och 60 arter ger stigande skala poäng. Max 2,5 poäng.
	5.3 Vegetationen skapar rumsligheter	JA			2.0	Ger 2 poäng.
	5.4 Det finns minst ett stort befintligt träd	JA			2.0	
	5.5 Det finns minst ett befintligt, eller planeras för minst ett, stort träd	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	LYF GRÖNSKA				7.1	
6. LOKALKLIMAT	6.1 Ytor för lek och reträttplatser finns i sol och i skugga	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	6.2 Vegetation ger skugga i alla gårdens zoner	JA			2.0	Ger 2 poäng.
	6.3 Det finns platser med väderskydd	JA			2.0	Ger 2 poäng.
	6.4 Skärmtak kompletterar lövsugga	0	kvm		0.0	Ger 1 poäng vid minst 1% av friytan.
	LYF LOKALKLIMAT				4.0	
7. PLATSER FÖR ALLA	7.1 Det finns reträttplatser	8 eller fler	antal		2.0	Max 2 poäng.
	7.2 Det finns icke-programmerade ytor	JA			1.0	Ger 1 poäng.
	7.3 Det finns områden enligt onstage, offstage backstage-principen	JA			2.0	Ger 2 poäng.
	7.4 Det finns en scen	JA			2.0	Ger 2 poäng.
	7.5 Det finns skyddade sittplatser i den trygga zonen	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	7.6 Det finns pratplatser	5	antal		1.0	Antal platser. Mellan 3 och 5 platser ger poäng. Max 1 poäng.
	7.7 Det finns lugna pausplatser tillgängliga med hjälpmedel	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	7.8 Det finns platser för aktiv lek tillgängliga med hjälpmedel	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	LYF PLATSER FÖR ALLA				8.0	
8. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR VARIERAD LEK	8.1 Det finns varierade platser för lek	JA			1.0	Ger 1 poäng.
	8.2 Det finns plank	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	8.3 Gården innehåller naturliga element	3	antal		1.5	En poäng för om det finns stubbar, stenar resp. stockar
	8.4 Det finns yta med formbar sand	Flera			2.0	Max 2 poäng.
	8.5 Markmaterial är varierat	8	antal		1.0	Max poäng för 12 olika markmaterial, max 2 poäng.
	8.6 Det finns förutsättning för motorisk lek	JA			2.0	Ger 2 poäng.
9. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR PEDAGOGIK	LYF FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR VARIERAD LEK				7.5	
	9.1 Det finns samlingsplatser	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	9.2 Växtval är gjorda för att ge pedagogiska mervärden	JA			1.0	Ger 1 poäng.
	9.3 Hårdgjord yta anpassad för skapande i närheten av materialförvaring	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	9.4 Det finns väggar/plank att sätta upp material på	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	9.5 Det finns vattenlek	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	9.6 Det finns odlingsmöjligheter	0	kvm		0.0	Ange kvm. Ytor mellan 4 och 20 kvm ger 0,5 p. Över 20 kvm 1 p
	LYF FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR PEDAGOGIK				1.0	
10. ÖVRIGT	10.1 Det finns materialförvaring anpassat efter elevantal och årskurs	EJ UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	10.2 Det finns eluttag	EJ UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	10.3 Det finns vattenutkastare	EJ UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	10.4 Gården har funktionell och social belysning anpassad efter resp. zon	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	10.5 Minst hälften av gården är inte underbyggd.	JA			1.0	Ger 1 poäng.
	10.6 Friytan ligger dikt an entréer	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.

RESULTAT LYF

41.8

Godkänt om värdet är 30 eller mer och inte lyser rött.

FÖRSKOLA

BERÄKNINGSVERKTYG - LEKYTEFAKTOR (LYF)

OBS: Beskrivning av hur bedömningen av varje lekvärde ska ske finns i kap 4 i dokumentet "Lekvärdesriktlinjer för skolgårdar". **Endast celler i kolumnen "VÄRDE" ska fyllas i.** Celler med tjocka kantlinjer är obligatoriska och behöver vara uppfyllda.

Projekt: **BLOMSTERDALENS LEKPLATS**
Byggaktör:
Landskapsarkitekt:

LEKVÄRDEN STEG 1		VÄRDE	ENHET	PROCENT	LEKVÄRDESFAKTOR	KOMMENTAR
PROJEKTFÖRUTSÄTTNING	Gäller projektet nybyggnation eller upprustning av befintlig gård?	NYBYGGNATION				
1. FRIYTA	1.1 Gårdens friyta	5000	kvm		5.0	Area under 3000 kvm ger negativt värde. Max 5 pluspoäng.
	Hur många barn planeras verksamheten för?	250	antal			
	1.2 Kvadratmeter friyta/barn	20.0	m2/barn		0.0	Area under 20 kvm/barn ger negativt värde. Max 5 pluspoäng.
	1.3 Byggnaden är frilliggande	NEJ			0.0	Ger 2 poäng.
2. LEKVÄRDEN TIDIG BEDÖMNING	2.1 Gården är sammanhängande	JA			1.0	Ger 1 poäng.
	2.2 Det finns en plan, öppen yta	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	2.3 Gården har varierad topografi	700	kvm	14	0.8	10-50% av gården ger poäng. Max 3 poäng.
	2.4 Del av gården har befintlig naturkaraktär	0	kvm		0.0	Från 5-50% ger stigande skala poäng. Max 5 poäng.
	Hur många procent av gården utgörs av direkt berg i dagen/berghåll	0	kvm	0	0.0	
Preliminär LYF Steg 1					6.8	Förutsättningar finns att uppnå LYF
Beskrivning av nivåer Steg 1, ej relevant vid upprustning.					> 10 0 < 10 < 0	Goda förutsättningar att uppnå LYF Förutsättningar finns att uppnå LYF Inga förutsättningar att uppnå LYF
LEKVÄRDEN STEG 2						
3. ZONERING	3.1 Antal zoner	3	antal		2.0	Obligatoriskt: Minst 2 zoner. Poäng vid 3 zoner, 2 poäng.
4. TOPOGRAFI	4.1 Det finns kulle och/eller slänt som lämpar sig för lek	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	4.2 Lekutrustning nyttjar topografin	5	antal		2.0	Antal lekutrustning. Fem fasta utrustningar ger maxpoäng
	4.3 Gården innehåller topografiska element (trappa, dike, kanter)	3	antal		1.0	Max 1 poäng.
	LYF TOPOGRAFI				3.0	
5. GRÖNSKA	5.1 Del av gården har anlagd naturkaraktär	780	kvm	16	0.8	Kvm av gården. Från 5-50% ger stigande skala poäng
	5.2 Det finns en stor variation av växtarter	60	antal		2.5	Mellan 10 och 60 arter ger stigande skala poäng. Max 2,5 poäng.
	5.3 Vegetationen skapar rumsligheter	NEJ			0.0	Ger 2 poäng.
	5.4 Det finns minst ett stort befintligt träd	JA			2.0	
	5.5 Det finns minst ett befintligt, eller planeras för minst ett, stort träd	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	LYF GRÖNSKA				5.3	
6. LOKALKLIMAT	6.1 Ytor för lek och reträttplatser finns i sol och i skugga	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	6.2 Vegetation ger skugga i alla gårdens zoner	NEJ			0.0	Ger 2 poäng.
	6.3 Det finns platser med väderskydd	NEJ			0.0	Ger 2 poäng.
	6.4 Skärmtak kompletterar lövsugga	20	kvm		0.0	Ger 1 poäng vid minst 1% av friytan.
	LYF LOKALKLIMAT				0.0	
7. PLATSER FÖR ALLA	7.1 Det finns reträttplatser	1-5 platser	antal		0.0	Max 2 poäng.
	7.2 Det finns icke-programmerade ytor	JA			1.0	Ger 1 poäng.
	7.3 Det finns områden enligt onstage, offstage backstage-principen	NEJ			0.0	Ger 2 poäng.
	7.4 Det finns en scen	NEJ			0.0	Ger 2 poäng.
	7.5 Det finns skyddade sittplatser i den trygga zonen	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	7.6 Det finns pratplatser	5	antal		1.0	Antal platser. Mellan 3 och 5 platser ger poäng. Max 1 poäng.
	7.7 Det finns lugna pausplatser tillgängliga med hjälpmedel	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	7.8 Det finns platser för aktiv lek tillgängliga med hjälpmedel	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	LYF PLATSER FÖR ALLA				2.0	
8. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR VARIERAD LEK	8.1 Det finns varierade platser för lek	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	8.2 Det finns plank	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	8.3 Gården innehåller naturliga element	2	antal		1.0	En poäng för om det finns stubbar, stenar resp. stockar
	8.4 Det finns yta med formbar sand	1 sandlandskap			1.0	Max 2 poäng.
	8.5 Markmaterial är varierat	5	antal		0.0	Max poäng för 12 olika markmaterial, max 2 poäng.
	8.6 Det finns förutsättning för motorisk lek	JA			2.0	Ger 2 poäng.
9. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR PEDAGOGIK	LYF FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR VARIERAD LEK				4.0	
	9.1 Det finns samlingsplatser	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	9.2 Växtval är gjorda för att ge pedagogiska mervärden	JA			1.0	Ger 1 poäng.
	9.3 Hårdgjord yta anpassad för skapande i närheten av materialförvaring	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	9.4 Det finns väggar/plank att sätta upp material på	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	9.5 Det finns vattenlek	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	9.6 Det finns odlingsmöjligheter	0	kvm		0.0	Ange kvm. Ytor mellan 4 och 20 kvm ger 0,5 p. Över 20 kvm 1 p
	LYF FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR PEDAGOGIK				1.0	
10. ÖVRIGT	10.1 Det finns materialförvaring anpassat efter elevantal och årskurs	EJ UPPFYLLET				Obligatoriskt.
	10.2 Det finns eluttag	EJ UPPFYLLET				Obligatoriskt.
	10.3 Det finns vattenutkastare	EJ UPPFYLLET				Obligatoriskt.
	10.4 Gården har funktionell och social belysning anpassad efter resp. zon	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	10.5 Minst hälften av gården är inte underbyggd.	JA			1.0	Ger 1 poäng.
	10.6 Friytan ligger dikt an entréer	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.

RESULTAT LYF

25.1

Godkänt om värdet är 30 eller mer och inte lyser rött.

FÖRSKOLA

BERÄKNINGSVERKTYG - LEKYTEFAKTOR (LYF)

OBS: Beskrivning av hur bedömningen av varje lekvärde ska ske finns i kap 4 i dokumentet "Lekvärdesriktlinjer för skolgårdar". **Endast celler i kolumnen "VÄRDE" ska fyllas i.** Celler med tjocka kantlinjer är obligatoriska och behöver vara uppfyllda.

Projekt: **NORRA STATIONSPARKENS VÄSTRA LEKLATS**
Byggaktör:
Landskapsarkitekt:

LEKVÄRDEN STEG 1		VÄRDE	ENHET	PROCENT	LEKVÄRDESFAKTOR	KOMMENTAR
PROJEKTFÖRUTSÄTTNING	Gäller projektet nybyggnation eller upprustning av befintlig gård?	NYBYGGNATION				
1. FRIYTA	1.1 Gårdens friyta	3000	kvm		0.0	Area under 3000 kvm ger negativt värde. Max 5 pluspoäng.
	Hur många barn planeras verksamheten för?	150	antal			
	1.2 Kvadratmeter friyta/barn	20.0	m2/barn		0.0	Area under 20 kvm/barn ger negativt värde. Max 5 pluspoäng.
	1.3 Byggnaden är frilliggande	NEJ			0.0	Ger 2 poäng.
2. LEKVÄRDEN TIDIG BEDÖMNING	2.1 Gården är sammanhängande	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	2.2 Det finns en plan, öppen yta	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	2.3 Gården har varierad topografi	80	kvm	3	0.0	10-50% av gården ger poäng. Max 3 poäng.
	2.4 Del av gården har befintlig naturkaraktär	0	kvm		0.0	Från 5-50% ger stigande skala poäng. Max 5 poäng.
	Hur många procent av gården utgörs av direkt berg i dagen/berghäll	0	kvm	0	0.0	
Preliminär LYF Steg 1					0.0	Förutsättningar finns att uppnå LYF
Beskrivning av nivåer Steg 1, ej relevant vid upprustning.					> 10 0 < 10 < 0	Goda förutsättningar att uppnå LYF Förutsättningar finns att uppnå LYF Inga förutsättningar att uppnå LYF
LEKVÄRDEN STEG 2						
3. ZONERING	3.1 Antal zoner	3	antal		2.0	Obligatoriskt: Minst 2 zoner. Poäng vid 3 zoner, 2 poäng.
4. TOPOGRAFI	4.1 Det finns kulle och/eller slänt som lämpar sig för lek	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	4.2 Lekutrustning nyttjar topografin	3	antal		1.2	Antal lekutrustning. Fem fasta utrustningar ger maxpoäng
	4.3 Gården innehåller topografiska element (trappa, dike, kanter)	2	antal		0.7	Max 1 poäng.
	LYF TOPOGRAFI				1.9	
5. GRÖNSKA	5.1 Del av gården har anlagd naturkaraktär	1000	kvm	33	1.7	Kvm av gården. Från 5-50% ger stigande skala poäng
	5.2 Det finns en stor variation av växtarter	60	antal		2.5	Mellan 10 och 60 arter ger stigande skala poäng. Max 2,5 poäng.
	5.3 Vegetationen skapar rumsligheter	NEJ			0.0	Ger 2 poäng.
	5.4 Det finns minst ett stort befintligt träd	NEJ			0.0	
	5.5 Det finns minst ett befintligt, eller planeras för minst ett, stort träd	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	LYF GRÖNSKA				4.2	
6. LOKALKLIMAT	6.1 Ytor för lek och reträttplatser finns i sol och i skugga	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	6.2 Vegetation ger skugga i alla gårdens zoner	NEJ			0.0	Ger 2 poäng.
	6.3 Det finns platser med väderskydd	JA			2.0	Ger 2 poäng.
	6.4 Skärmtak kompletterar lövsugga	30	kvm		1.0	Ger 1 poäng vid minst 1% av friytan.
	LYF LOKALKLIMAT				3.0	
7. PLATSER FÖR ALLA	7.1 Det finns reträttplatser	8 eller fler	antal		2.0	Max 2 poäng.
	7.2 Det finns icke-programmerade ytor	JA			1.0	Ger 1 poäng.
	7.3 Det finns områden enligt onstage, offstage backstage-principen	JA			2.0	Ger 2 poäng.
	7.4 Det finns en scen	NEJ			0.0	Ger 2 poäng.
	7.5 Det finns skyddade sittplatser i den trygga zonen	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	7.6 Det finns pratplatser	5	antal		1.0	Antal platser. Mellan 3 och 5 platser ger poäng. Max 1 poäng.
	7.7 Det finns lugna pausplatser tillgängliga med hjälpmedel	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	7.8 Det finns platser för aktiv lek tillgängliga med hjälpmedel	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	LYF PLATSER FÖR ALLA				6.0	
	8.1 Det finns varierade platser för lek	JA			1.0	Ger 1 poäng.
8. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR VARIERAD LEK	8.2 Det finns plank	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	8.3 Gården innehåller naturliga element	0	antal		0.0	En poäng för om det finns stubbar, stenar resp. stockar
	8.4 Det finns yta med formbar sand	1 sandlandskap			1.0	Max 2 poäng.
	8.5 Markmaterial är varierat	6	antal		0.5	Max poäng för 12 olika markmaterial, max 2 poäng.
	8.6 Det finns förutsättning för motorisk lek	JA			2.0	Ger 2 poäng.
	LYF FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR VARIERAD LEK				4.5	
9. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR PEDAGOGIK	9.1 Det finns samlingsplatser	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	9.2 Växtval är gjorda för att ge pedagogiska mervärden	JA			1.0	Ger 1 poäng.
	9.3 Hårdgjord yta anpassad för skapande i närheten av materialförvaring	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	9.4 Det finns väggar/plank att sätta upp material på	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	9.5 Det finns vattenlek	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	9.6 Det finns odlingsmöjligheter	0	kvm		0.0	Ange kvm. Ytor mellan 4 och 20 kvm ger 0,5 p. Över 20 kvm 1 p
	LYF FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR PEDAGOGIK				1.0	
	10.1 Det finns materialförvaring anpassat efter elevantal och årskurs	EJ UPPFYLLET				Obligatoriskt.
	10.2 Det finns eluttag	EJ UPPFYLLET				Obligatoriskt.
	10.3 Det finns vattenutkastare	EJ UPPFYLLET				Obligatoriskt.
10. ÖVRIGT	10.4 Gården har funktionell och social belysning anpassad efter resp. zon	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	10.5 Minst hälften av gården är inte underbyggd.	JA			1.0	Ger 1 poäng.
	10.6 Friytan ligger dikt an entréer	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.

RESULTAT LYF

23.5

Godkänt om värdet är 30 eller mer och inte lyser rött.

FÖRSKOLA

BERÄKNINGSVERKTYG - LEKYTEFAKTOR (LYF)

OBS: Beskrivning av hur bedömningen av varje lekvärde ska ske finns i kap 4 i dokumentet "Lekvärdesriktlinjer för skolgårdar". **Endast celler i kolumnen "VÄRDE" ska fyllas i.** Celler med tjocka kantlinjer är obligatoriska och behöver vara uppfyllda.

Projekt: HÄLSINGEHÖJDENS LEKPLATS
Byggaktör:
Landskapsarkitekt:

LEKVÄRDEN STEG 1		VÄRDE	ENHET	PROCENT	LEKVÄRDESFAKTOR	KOMMENTAR
PROJEKTFÖRUTSÄTTNING	Gäller projektet nybyggnation eller upprustning av befintlig gård?	NYBYGGNATION				
1. FRIYTA	1.1 Gårdens friyta	1800	kvm		-16.8	Area under 3000 kvm ger negativt värde. Max 5 pluspoäng.
	Hur många barn planeras verksamheten för?	90	antal			
	1.2 Kvadratmeter friyta/barn	20.0	m2/barn		0.0	Area under 20 kvm/barn ger negativt värde. Max 5 pluspoäng.
	1.3 Byggnaden är frilliggande	NEJ			0.0	Ger 2 poäng.
2. LEKVÄRDEN TIDIG BEDÖMNING	2.1 Gården är sammanhängande	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	2.2 Det finns en plan, öppen yta	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	2.3 Gården har varierad topografi	200	kvm	11	0.7	10-50% av gården ger poäng. Max 3 poäng.
	2.4 Del av gården har befintlig naturkaraktär	200	kvm	11	0.0	Från 5-50% ger stigande skala poäng. Max 5 poäng.
	Hur många procent av gården utgörs av direkt berg i dagen/berghåll	200	kvm	11	0.0	
Preliminär LYF Steg 1					-16.1	Inga förutsättningar att uppnå LYF
Beskrivning av nivåer Steg 1, ej relevant vid upprustning.					> 10 0 < 10 < 0	Goda förutsättningar att uppnå LYF Förutsättningar finns att uppnå LYF Inga förutsättningar att uppnå LYF
LEKVÄRDEN STEG 2						
3. ZONERING	3.1 Antal zoner	2	antal		0.0	Obligatoriskt: Minst 2 zoner. Poäng vid 3 zoner, 2 poäng.
4. TOPOGRAFI	4.1 Det finns kulle och/eller slänt som lämpar sig för lek	EJ UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	4.2 Lekutrustning nyttjar topografin	0	antal		0.0	Antal lekutrustning. Fem fasta utrustningar ger maxpoäng
	4.3 Gården innehåller topografiska element (trappa, dike, kanter)	2	antal		0.7	Max 1 poäng.
	LYF TOPOGRAFI				0.7	
5. GRÖNSKA	5.1 Del av gården har anlagd naturkaraktär	0	kvm	0	0.0	Kvm av gården. Från 5-50% ger stigande skala poäng
	5.2 Det finns en stor variation av växtarter	9	antal		0.0	Mellan 10 och 60 arter ger stigande skala poäng. Max 2,5 poäng.
	5.3 Vegetationen skapar rumsligheter	NEJ			0.0	Ger 2 poäng.
	5.4 Det finns minst ett stort befintligt träd	JA			2.0	
	5.5 Det finns minst ett befintligt, eller planeras för minst ett, stort träd	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	LYF GRÖNSKA				2.0	
6. LOKALKLIMAT	6.1 Ytor för lek och reträttplatser finns i sol och i skugga	EJ UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	6.2 Vegetation ger skugga i alla gårdens zoner	NEJ			0.0	Ger 2 poäng.
	6.3 Det finns platser med väderskydd	JA			2.0	Ger 2 poäng.
	6.4 Skärmtak kompletterar lövsugga	30	kvm		1.0	Ger 1 poäng vid minst 1% av friytan.
	LYF LOKALKLIMAT				3.0	
	7.1 Det finns reträttplatser	1-5 platser	antal		0.0	Max 2 poäng.
7. PLATSER FÖR ALLA	7.2 Det finns icke-programmerade ytor	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	7.3 Det finns områden enligt onstage, offstage backstage-principen	NEJ			0.0	Ger 2 poäng.
	7.4 Det finns en scen	NEJ			0.0	Ger 2 poäng.
	7.5 Det finns skyddade sittplatser i den trygga zonen	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	7.6 Det finns pratplatser	2	antal		0.0	Antal platser. Mellan 3 och 5 platser ger poäng. Max 1 poäng.
	7.7 Det finns lugna pausplatser tillgängliga med hjälpmedel	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	7.8 Det finns platser för aktiv lek tillgängliga med hjälpmedel	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	LYF PLATSER FÖR ALLA				0.0	
	8.1 Det finns varierade platser för lek	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	8.2 Det finns plank	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	8.3 Gården innehåller naturliga element	0	antal		0.0	En poäng för om det finns stubbar, stenar resp. stockar
	8.4 Det finns yta med formbar sand	1 sandlandskap			1.0	Max 2 poäng.
	8.5 Markmaterial är varierat	5	antal		0.0	Max poäng för 12 olika markmaterial, max 2 poäng.
	8.6 Det finns förutsättning för motorisk lek	JA			2.0	Ger 2 poäng.
8. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR VARIERAD LEK	LYF FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR VARIERAD LEK				3.0	
	9.1 Det finns samlingsplatser	JA			1.0	Ger 1 poäng.
	9.2 Växtval är gjorda för att ge pedagogiska mervärden	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	9.3 Hårdgjord yta anpassad för skapande i närheten av materialförvaring	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	9.4 Det finns väggar/plank att sätta upp material på	JA			1.0	Ger 1 poäng.
	9.5 Det finns vattenlek	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
	9.6 Det finns odlingsmöjligheter	0	kvm		0.0	Ange kvm. Ytor mellan 4 och 20 kvm ger 0,5 p. Över 20 kvm 1 p
9. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR PEDAGOGIK	LYF FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR PEDAGOGIK				2.0	
	10.1 Det finns materialförvaring anpassat efter elevantal och årskurs	EJ UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	10.2 Det finns eluttag	EJ UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	10.3 Det finns vattenutkastare	EJ UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	10.4 Gården har funktionell och social belysning anpassad efter resp. zon	UPPFYLLT				Obligatoriskt.
	10.5 Minst hälften av gården är inte underbyggd.	JA			1.0	Ger 1 poäng.
	10.6 Friytan ligger dikt an entréer	NEJ			0.0	Ger 1 poäng.
RESULTAT LYF					-4.5	Godkänt om värdet är 30 eller mer och inte lyser rött.

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU kan publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver i sådana fall godkänna publiceringen. I samband med att du godkänner publicering kommer SLU även att behandla dina personuppgifter (namn) för att göra arbetet sökbart på internet. Du kan närsomhelst återkalla ditt godkännande genom att kontakta biblioteket.

Även om du väljer att inte publicera arbetet eller återkallar ditt godkännande så kommer det arkiveras digitalt enligt arkivlagstiftningen.

Du hittar länkar till SLU:s publiceringsavtal och SLU:s behandling av personuppgifter och dina rättigheter på den här sidan:

<https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>

☒ JA, jag, Matilda Dahlgren har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse till att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

SCIENCE AND
EDUCATION **FOR**
SUSTAINABLE
LIFE